

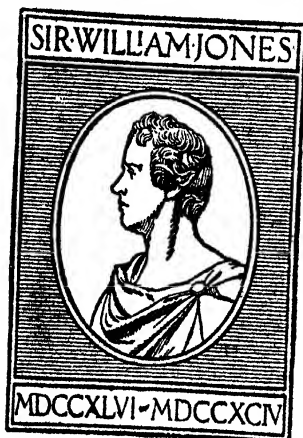
BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

(BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.)

Veli Krisana Rukamani'ri
Rathōra rāja Prithi Rāja ri kahi.

EDITED BY

DR. L. P. TESSITORI.

PART I:

PIṆGALA TEXT

with Notes and Glossary.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1919.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agent—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	As.
Aṅgavaidyaka, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Agni Purana (Text), Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8	12
*Aitareya Aranyaka of Rig-Veda (Text), 2-4 @ -/10/- each	1	14
Aitareya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/1/- each	14	0
Aitareyalocana	2	0
Amarakosha, Fasc. 1-2	4	0
*Anu Bhasyam (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2	8
Anumama Didhiti Prasariṇi, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Atharvane Upanishads (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2	8
Ātmatattvavivēka, Fasc. 1-2	1	4
Avadāna Kalpalatā (Sans. and Tibetan), Vol. I, Fasc. 1-13, Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	24	0
Bālam Bhatti, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1 @ -/10/- each	1	14
Bauddhastotrāsaṅgraha	2	0
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	6	4
Bhamati (Text), Fasc. 5-8 @ -/10/- each	3	2
Bhasavṛitty	0	10
Bhāṭṭa Dīpikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	5	0
Bodhicaryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Brahma Sūtras (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Bṛhadharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Çatadūṣaṇi, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/- each	8	0
*Çatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3	2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	1	4
Çatasahasrikā prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1 @ -/10/- each	11	14
*Çaturvargy Çintāmani, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7 @ 1/4/- each	1	4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8-10 @ -/10/-	1	14
Çāṇḍah Sūtra (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Çlokavartika (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/- each	8	12
*Çāṇḍa Sūtra of Āpastamba (Text), Fasc. 2-17 @ -/10/- each	10	0
*Çāṇḍa Sūtra of Çāṅkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. IV, Fasc. 1 @ -/10/- each	10	0
Çri Bhasyam (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Çri Çāṇḍahya Çarita, Fasc. 1-4	2	8
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
*Dasa Rupa (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ^AORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.

Veli Krisana Rukamañi ri
Rāṭhōra rāja Erithi Rāja ri kahi.

EDITED BY
DR. L. P. TESSITORI.

PART I:
DĪṆGAḌA TEXT
with Notes and Glossary.

~~~~~
CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1919.

P-961-K.7.

21067

SL NC 0229-12

INTRODUCTION.

This "*Veli* of Kṛṣṇa and Rukmiṇī" by Rāthōṛa Prithī Rāja of Bikaner, which I have the privilege to edit for the first time in the present volume, is one of the most fulgent gems in the rich mine of the Rajasthani literature. Composed in the luminous days of Akbar, this masterpiece of the Rajput muse has been awarded the palm by the consensus of all the bards who have sat in the tribunal of critic from those times to this day. The contemporary bard who hailed the apparition of the new star in the Parnassian sky as "a fifth Veda or a ninetieth Purāṇa"¹ was, in a grossly inappropriate but very expressive language, only giving vent to his unbounded admiration; while the other bard who pictured the *Veli* as "a veritable creeper of ambrosia spreading in luxuriant growth all over the earth,"² was at the same time proclaiming the immortality of the poem and foretelling the immense diffusion which it was destined to obtain in the land of Dīṅgaḷa. In a less picturesque, but more accurate language, one would say to-day that this little poem by Prithī Rāja is one of the most perfect productions of the Dīṅgaḷa literature, a marvel of poetical ingenuity, in which like in the Taj of Agra, elaborateness of detail is combined with simplicity of conception, and exquisiteness of feeling is glorified in immaculateness of form.

That a work of such refinement could be composed by a

¹ Āḍhō Durasō, a famous name, according to MS. 1 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii (pp. 102b-103a of the MS.), but Gāḍaṇa Rāma Siṅgha according to MS. 21 of *Ōp. cat.* (p. 139b of the MS.). The song in question is a *gita* and begins:—

रकमणि गुण लखण रूप गुण रचावण
वेलि तास कुण करै वखाण ।
पाँचसौ वेद भाख्यौ पीयल
पुणियौ उगणीसमौ पुराण ॥ १ ॥...etc.

² This is a *chappaya kavitta*, beginning:—

वेलि बीज जल विमल
सकति जिणि रोपी सद्धर ।
पञ्च दोहा गुण पुहप
वास लोमी लखमीवर ।...etc.

(*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii, 38, pp. 302 a-b; and ii, i, 23, p. 125b). The name of the author is not recorded in the manuscripts.

Rajput, need not cause surprise. We are accustomed to think of the Rajput as of a man who delights only in bathing his scimitar in the blood of an enemy, or in pursuing with his spear the wild boar in the desert, but we are doing him a great wrong if we imagine that he is only a warrior, and is incapable of any gentle emotion. If he is a warrior in war, he is quite another man in peace. In the otium of his house he transforms himself into an epicurean of a very versatile taste, and if he is very often partial to the brutish pleasures of the cup and of the table, he is not on that account less exquisitely sensible to the high emotions of love, religion, and poetry. In love you will find him sensual, selfish, and inconstant, but at the same time refined and gentle; in religion blind and superstitious, but at the same time convinced; love and religion are indeed the two principal chords in the psychical lyre of the Rajput and, if he is born to be an Arion, he need only play upon these two chords to find within himself his inspiration. Of poetical training the Rajput has always received a full measure from his inseparable Mentor, the bard. What marvel, then, if a Rajput of genius rises to win with his verses an immortality, which he could have never conquered with his sword? Prithi Rāja is not the only Rajput who has won the poetical laurels, and the Rāthōra dynasty of Bikaner alone can boast of one or two other distinguished names.

I need not introduce Prithi Rāja to the readers of Tod, nor could I compose of him a better eulogium than Tod did with two strokes of his masterly brush: "Prithi Rāja was one of the most gallant chieftains of the age, and like the Troubadour princes of the west, could grace a cause with the soul-inspiring effusions of the muse, as well as aid it with his sword; nay, in an assembly of the bards of Rajasthan the palm of merit was unanimously awarded to the Rāthōra cavalier."¹ Prithi Rāja was a brother of rājā Rāi Sīngha of Bikaner, and like the latter had the fortune to see the splendour of the court of Akbar and to share the glory of some of Akbar's campaigns. He was born, according to one chronicle², in the year Samvat 1606 (about 1550 A.D.), and was therefore, if the date is correct, about eight years younger than his brother Rāi Sīngha, who succeeded to the *gadā* of Bikaner at the death of his father Kalyāṇa Māl about the year 1574 A.D. (Samvat 1630). When, shortly afterwards, Rāi Sīngha was given an important command in the Gujarat campaign, Prithi Rāja was probably incorporated in the Bikaneri contingent and must have remained,

¹ *Annals of Mewar*, chapter xi, p. 273 of Routledge's edition. In the extract I have taken the liberty to alter *Pirithi Raj* into *Prithi Rāja*, *Rajast'han* into *Rajasthan*, and *Rahtore* into *Rāthōra*.

² विद्योराज कल्याणमाल सँ १६०६ वा सनसरि बदि १ जनम ..... (*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, 18, p. 455a).

in active service at least until 1581 A.D., when, as Abu-l-Faẓl tells us,¹ he took part in the imperial expedition against Mirzā Hākīm of Kabul. His gallantry in the field won him a fief in Gāguraṇa, the ancient stronghold of the Khichs in Eastern Rajputana which the brave Acala Dāsa had watered with his blood. But his poetical genius and his piety won for Prithī Rāja a much greater distinction. His verses became famous in all the Rajput courts and, as often happens in India and not in India alone, his genius and his singular piety were associated with some supernatural power which he was believed to possess, and he was honoured as a clairvoyant and a saint even during his own lifetime. It is the same thing that has happened to the more famous Tulasi Dāsa who, incidentally, was Prithī Rāja's contemporary. Both Tulasi Dāsa and Prithī Rāja, the one in the east and the other in the west, the one a brahmin and the other a Rajput, felt the impulse of the same stimulus: the wave of religious fervour which in the sixteenth century swept over the whole breadth of the country and determined a revival of Viṣṇuism on the basis not of knowledge (*jñāna*), but of devotion and faith (*bhakti*). Tulasi Dāsa, the brahmin, preferred to adore the Lord under the form of Rāma; Prithī Rāja, the Rajput, under the form of Kṛṣṇa, the former no doubt on account of his austere asceticism, the latter on account of his sensuality; Tulasi Dāsa selected for the theme of his *Rāmacaritamānasa* the noble career of the virtuous Rāma. Prithī Rāja sang in his *Veli* a love adventure of the libertine Kṛṣṇa.

But with Prithī Rāja the spirit of devotion never grew so strong as to defeat that pride, that fighting spirit, and that thirst of enjoyments which form the nature of a Rajput, and Prithī Rāja, as far as we know, never laid down his sword to take up a rosary, nor renounced the pleasures of his zenana for a miserable life of mortification. The Rajput cannot suffer emasculation, nor diminution of dignity on any account. The stories which are current concerning Prithī Rāja, and the poems which he has left, bear evidence of his strong character, high spiritedness, and energy. He was an admirer of courage and unbending dignity, and a sworn enemy of degradation and cringing servility. With the same freeness with which he would compose a song in praise of an act of gallantry or of determination performed by a friend or by a foe, he would condemn in verses his own brother, the Rāja of Bikaner, or even the all-powerful Akbar for any act of weakness or of injustice committed by them. The song which Prithī Rāja composed in praise of rājā Pratāpa of Mewar for not yielding to the will of Akbar and whereof Tod gives a very free transla-

---

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge. vol. iii, p. 518.

tion in his "Annals of Mewar"¹, is still popular among the Bikaneri Cāranas. Tod relates a story according to which Prithi Rāja would have composed this song to prevent the Rānò from submitting to Akbar, but the story is contradicted by the tone itself of the song, which is not of exhortation, but of praise and approval. Probably the song was composed after Pratāpa refused to accept the terms which Akbar offered him through Shahbāz Khān in 1578 A.D.² It will not be out of place nor without interest to give here the original text of this famous composition, which Tod admired so much for its force that he regretted that he was unable to imitate it in his translation :—

नर जेथि निमाणा नीलज नारी
 अकबर गाहक वट अवट ।
 आवै तिणि हाटै ऊदाउत
 वेचे किम रजपूतवट ॥ १ ॥

रोजाइताँ तगै नउरोजै
 जेथि मुसीजै जगत जया ।
 चौहटि तिणि आवै चीचोड़ौ
 पतौ न खरचे खत्रीपण ॥ २ ॥

पड़पँच दिठ वधलाज न कापति
 खोटौ लाभ कुलाभ खरौ ।
 रज्ज वेचिवा नायौ रागौ
 हाटि ऊरम्म हमीर हरौ ॥ ३ ॥

पिंड आप रै दाखि पुरसातण
 रोहिणियास तगै बलि राणि !
 खत्र वेचियौ जठै वडखन्निछे
 खत्र राखियौ जठै खुम्माणि ॥ ४ ॥

जासी हाट वात रहिसी जगि
 अकबर ठगि जासी अकार ।
 रहि राखियौ खत्री भ्रम रागै
 सगलौ ई वरतै संसार ॥ ५ ॥³

¹ Chapter xi, p. 273 (Routledge's edition).

² *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, pp. 380-1.

³ The text of the song as I have given it above, has been reconstructed by myself from two recent and inaccurate manuscripts (MS. 21

1. [To that shop] where the men are deprived of their dignity and the females of their modesty, and Akbar is the purchaser, and the way [whereunto is] impervious, to that shop how could the son of Udō go as a seller of [his] Rajput-hood?

2. To the *nauroz* of the Rozaits,¹ where [all] the people of the world are being looted, to that market-place, [I say,] Patō² of Citorā goeth not as a spender of [his] *kṣatriyahood*.

3. [Other] unworthy Chiefs have not seen the deceit and the mortal blow [dealt] to their dignity, [they have not seen that this gain is] a false gain, [nay, let us say,] a veritable loss. [But] the Rāṇō, the descendant of Hamīra, hath not gone to the shop of the Seraglio to sell [his] Rajputhood.

4. Showing [before the world] the manliness in his body, with the force of his spear the Rāṇō, the scion of Khumāṇa, hath preserved [his] *kṣatriyahood* where [other] great *kṣatriyas* have sold [theirs].

5. The shop will go, [though] the story thereof shall remain in the world, and Akbar [himself] shall be cheated some day. The religion of a *kṣatriya* which the Rāṇō hath preserved [unimpaired] on earth, is made use of by [every Rajput in] the world.

Nothing better than the above song could illustrate Prithi Rāja's character. To revolt openly against the despot of Delhi and sympathize with an enemy who was considered to be one of the most troublesome rebels in the empire and, what is still worse, to predict Akbar's fall as a near possibility, was on the part of an imperial servant an act of audacity approaching madness, but Prithi Rāja did it. Was it unloyalty? If the allegations which the Rajput chronicles make against Akbar with regard to the Fancy Bazar feast of the *nauroz* are true, nobody can blame Prithi Rāja for condemning an institution in which the honour of the Rajput women was insulted. We can gain an idea of what the Fancy Bazar feast was from the accounts left us by Al-Badāonī³ and Abu-l-Faḡl.⁴ On the

of *Descr. Cat.*, ii, i, p. 111a, and MS. P 40, p. 41b, a recent acquisition) Ram Dan, the old blind Cāraṇa of Bikaner, recites it in a much modernised form with several later variants and alterations, most of which are reproduced by Thakur Bhur Singh in the copy of the song incorporated by him in his *सम्राट् अकबर का समय* (Bombay, 1909, pp. 94-5). Unfortunately, I have found it impossible to procure any old manuscript of the song, but I trust that my reconstruction is not very far from what must have been the original written by Prithi Rāja himself.

¹ A poetical synonym of Muhammadan, evidently from *موجود*.

² A diminutive form of the name Pratāpa.

³ *Muntakhabu-t-Tawārīkh*, transl. by W. H. Lowe, vol. ii, pp. 331, 350.

⁴ *Āin-i-Akbarī*, transl. by H. Blochmann, vol. i, pp. 276-7. Al-Badāonī says that Akbar gave to the day of the feast the name of *khushroz*, or the joyful day, and that it was a source of much enjoyment.

INTRODUCTION.

...of the *nauroz*, that is of the anniversary of the Emperor's accession and in later times on other occasions as well, the stalls in the Fancy Bazar were thrown open and each *amir* was assigned one in which to arrange some kind of show. The wives of the *amirs* were also invited to attend, and there were days for men and days for women, for the amusement of the Begams and of the people of the Seraglio. All sorts of goods were displayed and His Majesty was the buyer, just as in Prithi Rāja's song. And the Emperor took advantage of these meetings to inquire into the secrets of the empire and the character of his servants, and arrange betrothals and marriages, and the people invited would part with anything to purchase an official post and the imperial favour. Even if Akbar's object in inviting the wives of the *amirs* to such feasts was not one of impurity, the mere fact that Rajput women left the privacy of their zenanas to appear at Court, was enough to irritate the susceptibility of a Rajput like Prithi Rāja.

The story related by Tod¹ and popular throughout Rajputana, according to which Prithi Rāja was instrumental in inducing Akbar to part with the custom of inviting Rajput women to Court, is probably only a later invention built upon the mention of the *nauroz* in the song of rāṇō Pratāpa. In Bikaner the story is related thus. Prithi Rāja had been sent by Akbar to purchase horses in Gujarat, and had succeeded in securing a number of very fine beasts, but had had to promise to the seller that the horses would be fed with milk every day. On his way back to Delhi, Prithi Rāja happened to pass through a village where no milk was available and was in a great plight when a Cāraṇī girl came to him and from a single cow which she had, drew so much milk as to satiate all Prithi Rāja's horses. Prithi Rāja was amazed and fell at the feet of the Cāraṇī asking her to impart on him some of her miraculous power. "My name is Rāja Bāī," said the girl, "whenever thou shalt be in a plight, think of me and I will come to thy help." Some time afterwards, Akbar, having heard of the beauty of Prithi Rāja's wife, sent her a summons to Court without informing Prithi Rāja. The lady came, but before entering Delhi was met by her husband, who inquired the reason of her coming. She showed him the imperial letter. Prithi Rāja was dismayed, and for a long while wavered between the dilemma of losing the imperial favour or the honour of his wife, when he remembered the promise made to him by Rāja Bāī. As soon as he thought of her, the good Cāraṇī fairy appeared, and after consoling him, went to Akbar under the form of a lioness and frightened him into promising never to interfere with the honour of a Rajput lady again.²

¹ *Op. cit.*, p. 275. "

² I have given the story as it was told to me by Khipiyō Rāma Dāna,

No less wonderful are other stories which are current in Bikaner about Prithī Rāja and which would hardly deserve to be mentioned but because they represent the interpretation which the modern tradition gives of the personality of our Author. He had a brother, Amara Singha, who in A.D. 1591—as we know from Abu-l-Fazl¹—rebelled and after the fashion of a malcontent Rajput began to cause trouble by raiding and plundering. Akbar appointed Hamajō², alias Arāb Khān, to go in search of him with orders to capture him alive. Prithī Rāja, who was present, told the Emperor that Amara Singha would not be caught and that whoever was despatched against him would be killed, but the Emperor would not believe. Hamajō went off to his duty and with a strong force surprised Amara Singha unprepared. Amara Singha was asleep and none of his followers durst awaken him, because he had a vicious habit of striking with his scimitar whomsoever disturbed him in his sleep. At last Padamā³, a Cāraṇī woman who was in the Rāthōra's zenana, roused him with a song in which she told him that Akbar's army was there. The hero sprung to his feet, grasped his *kaṭārī*, mounted his horse and went straight for Hamajō who was on the back of an elephant. The horse leaped over the elephant's tusks and Amara Singha succeeded in reaching the howdah with one hand when a blow from behind cut him in two at the waist. The upper part of his body fell into the howdah, but before he died his *kuṭārī* had found its way into Hamajō's heart. When Akbar received the report on the fight, he sent for Prithī Rāja and congratulated him on the bravery displayed by his brother, whom he called "a flying tiger," and on the fulfilment of his prediction.⁴

the blind Cāraṇa of Bikaner, but Sindhāyaca Dayāla Dāsa in his *Khyāta* of Bikaner (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, pp. 218a ff.) relates it in a somewhat different form. According to Dayāla Dāsa, Prithī Rāja went on pilgrimage to Dvārikā and on his way thereto stopped at the village of Cidāravō, where he met Rāja Bāi. Some time after his return to Delhi, Karama Canda—a former minister of rājā Rāi Singha—from his hostility to Prithī Rāja contrived to bring about "some mischief," whereupon Prithī Rāja invoked Rāja Bāi with a song beginning : **बाई आवने जूँ दूँ बर बर आवै**. She came, and helped him so effectively that that very day the custom of the *nauroz* was abolished (pp. 219 a-b). According to Dayāla Dāsa this event happened in Samvat 1657, but there is no doubt that the date has been invented by him. Tod's version of the story is quite different.

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, p. 908. Dayāla Dāsa gives a fictitious date : Samvat 1654.

² A marwarization of *Hamza*.

³ The tradition is that she was a sister of the famous Sādū Mālō, and the wife of Bārāṭha Sankara, another illustrious name (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, p. 218b).

⁴ The account of Amara Singha's rebellion and death in Abu-l-Fazl is very concise. "Hamza 'Arah had a *jāgīr* in Bhimbhar. Umrā, the

Prithi Rāja's power of clairvoyance was so great that on one occasion, when he was in Agra, he detected that at a certain hour of the same day the image of Lakṣminātha in Bikaner had been taken out of the temple. Akbar one day asked him: "Thou, who hast the Pirs under thy control, canst thou foretell the place and circumstance of thy own death?"—"Certainly, was the reply, I shall die on the Viśrānta Ghāṭa at Mathurā six months hence, when a white-feathered crow will appear." That very day the Emperor sent Prithi Rāja on military duty beyond the Attock in order that his prophecy might be falsified. Five and a half months expired, and Akbar, who had in the meanwhile forgotten all about Prithi Rāja's prophecy, sent him a summons to Court. Prithi Rāja obeyed and started for Agra, but on reaching Mathurā fell ill and died on the Viśrānta Ghāṭa, when a white crow appeared exactly as he had foretold.¹

More human, though undoubtedly equally fantastical, is an anecdote of Prithi Rāja's private life which is very popular in Bikaner. One day in the years of his maturity, our Author was tying up his turban before a mirror in his zenana apartment, when he discovered a grey hair on his head and forthwith plucked it off. One of his wives who was watching him from behind, noticed the act and could not help smiling at the vanity of her husband. He saw her, and turning round, improvised the verse :

पीथल घौला आविया
बजली लग्गी खोड़ ।
कामण मत्त गयन्द ज्युं
ऊभी सुक्ल मरोड़ ॥ १ ॥

"O Pithala!² thy grey hairs are come, and many flaws have appeared [in thee. And lo! there] stands [thy young] sweetheart like a ruttish elephant [and laughs at thee] turning her face aside."

But the lady, who was a bit of a poetess herself, promptly rejoined :

इल तौ धूना धोरियां
पञ्चज गग्गां पाव ।
नरौ तुरौ अर वनफलां
पक्कां पक्कां साव ॥ २ ॥

brother of Rai Rai Singh, became disobedient and practised violence. He received suitable punishment from the fief-holder." (*Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol iii, p. 908).

¹ *Deser. Cat.*, i, ii, 1, pp. 214b-220a. According to Dāyāḷa Dāsa. Prithi Rāja died in the year Samvat 1657.

² A diminutive poetical form of the name Prithi Rāja.

"[For] the plough long-trained bullocks, [and for] the road the feet of [old] sturdy walkers. [And as for] men, horses, and fruits, [they] are relished [only] when fully ripe."

A kiss ought to have concluded the scene, but the story is silent on this point as any similar allusion would be out of etiquette with the Rajputs, who are in such matters much more prudish than we are.

To revert now to more serious subjects. Prithi Rāja has left, besides the *Veli*, quite a number of other small poems, mostly *sākhā rā gīta*, that is to say commemorative songs. Of the many anthologies of miscellaneous commemorative songs (*phutakara gīta*) which are in the hands of the bards of Rajputana, there is probably none which does not contain at least one or two examples by Prithi Rāja. To give particulars about these smaller compositions would serve no purpose here, and would on the other hand require a careful study of them which I confess I have had no time to make. It will suffice to say that they mostly refer to contemporary Chiefs, among whom Prithi Rāja's brother Rāma Siṅgha, who was assassinated about A.D. 1578 (Samvat 1634), and for whom our Author seems to have had a special predilection, and that they are not all of equal merit, nor of equal interest. Evidently, they were composed at different periods, hence the differences. To the last years of Prithi Rāja's life may be safely ascribed three *stotras* in *dūhās*: one in honour of the Thākuraḥ (Kṛṣṇa), one in honour of Rāma Candra, and one in honour of the Gaṅgā. They are full of devotional spirit and must be senile productions.¹

Prithi Rāja's greatest poem, the *Veli Kṛṣṇa Rukmaṇī rī*, was composed as we know from the last stanza thereof, about A.D. 1581 (Samvat 1637). As the title tells, the poem deals with the rape of Rukmiṇi by Kṛṣṇa—a mere innocent episode in the scandalous life of the Shepherd God—their marriage, their amours and enjoyments, and lastly the birth of their son Pradyumna. Prithi Rāja himself informs us (st. 291) that he has drawn his inspiration from the *Bhāgavata Purāṇa*, but a comparison of the legend of Rukmiṇi in the tenth *skandha* of the last-mentioned text with our *Veli* soon convinces one that the two works coincide with one another only in the main thread of the narrative, and differ considerably in the treatment and in the minor details. Indeed, going through the Sanskrit of the *Bhāgavata* with the hope to detect analogies of figure or of expression to passages in the *Veli*, I could mark only four cases in which the coincidence with the *Veli*

¹ The *stotra* in honour of the Gaṅgā was probably composed by Prithi Rāja in atonement for the blasphemous verse 290 in the *Veli*, where the sacred river is disparaged because it is addicted to both Hari and Hara, drowns whomever cannot swim, and runs only through one strip of the country and no more.

was striking enough to indicate a direct borrowing on the part of Prithi Rāja.¹ The poem, which is in 305 stanzas, opens with an introduction (st. 1-7) in which the Author modestly acknowledges that he is incompetent to sing of Kṛṣṇa, the Lord of the world, but cannot refrain, he says, from using his tongue in praising Him by whom he has been created and nourished. With st. 10 begins the narrative, at the court of Bhīma, the father of Rukmiṇī, the reasons for not beginning from Kṛṣṇa being explained in st. 8-9. One of these reasons is that in a work inspired with the *śṛṅgāraraśa* precedence should be given to the woman, and another that the woman in that she carries the man in her womb for ten months² and after delivering him, looks after him for ten years, is superior to the man and has a claim to more consideration. St. 11-24 describe with delicate touches the childhood of Rukmiṇī, the first appearance of puberty in her lovely body, and the charms of all her limbs in the spring of her youth. It is time to think of a husband for her, and her brothers, contrary to her wish and to the wish of her parents, affianced her to Śiṣupāla, who comes with great pomp to marry her (st. 29-42). But the girl is in love with Kṛṣṇa, to whom she contrives to forward a letter, asking him to come and rescue her from the impending marriage which is being forced upon her against her will (st. 43-66).

¹ These are the following :—

मा वीरभागमभिमर्शतु चैव आशङ्क
गोमायुवन्मृगपतेर्बलिमम्बुजात्त (Bhāg.
Pur., X, 52, v. 39).

स चाश्वैः शैब्यसुग्रीवमेघपुष्पबला-
हकैः । युक्तं रथमुपानीय तस्थौ प्राङ्ग-
लिरग्रतः ॥ (Bhāg. Pur., X, 53, v. 5).

तमागतं समाज्ञाय वैदर्भीं हृष्ट-
मानसा ! न पश्यन्ती ब्राह्मणाय प्रिय-
मन्यवनाम सा ॥ (Bhāg. Pur., X, 53,
v. 31).

परिधं पट्टिशं शूलं चर्मासी शक्ति-
तोमरौ । यद्यदायुधमादत्त तत्सर्वे सो
ऽन्धिनद्धरिः ॥ (Bhāg. Pur., X, 54, v.
29).

मूढ सियाल सिङ्घ बलि ।
प्रासै जौ बीजौ परगै । (Kri.
Ruk. Veli, v. 59).

सुग्रीवसेन नै मेघपुष्प सम-
वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
(Kri. Ruk. Veli, v. 68).

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु
बीजौ । (Kri. Ruk. Veli, v. 73).

खे अखियात जु आउधि
आउध । सजै रकम हरि छेदै
सोजि । (Kri. Ruk. Veli, v.
133).

² It is notorious that the Indians consider the period of gestation to be ten months.

Kṛṣṇa comes and meeting her in the temple of Ambikā, where she goes under the pretext of the *pūjā*, carries her off in his chariot (st. 67-112). Follows a series of verses in the characteristic sonorous style of warlike Dīngāḥ : the disappointed Śiśupāla rallies his friends and gallops after the fugitive couple, but Kṛṣṇa turns round and with the help of Balibhadra defeats him after a sharp fight. A brother of Rukmiṇī attacks next, but is similarly defeated (st. 113-137). Kṛṣṇa takes the maid to Dvārikā and is married to her according to the brahmanical rite with great festivity (st. 138-158). We now come to the most exquisite picture in the poem : the falling of the night, the impatient expectation of Kṛṣṇa, and the coming of Rukmiṇī to his thalamus. The shyness of the maid and the unbounded joy of Kṛṣṇa at her arrival, are described with all the mastery which we should expect from a Rājput of refinement who has had many love experiences of that kind in his life (st. 159-179). Then with great ability Prithī Rāja draws a discreet curtain before the thalamus of the two lovers, and leading us outside into the dark night (st. 180), makes us watch the breaking of the day (st. 181-6), and then in succession the passing of the six seasons of the Indian year : the summer (st. 187-192), the rainy season (st. 193-205), the autumn (st. 206-216), the winter (st. 217-225), the *śiśira* season (st. 226-8), and lastly the spring (st. 229-268). It is like a succession of magic-lantern pictures on a wall, each stanza is a quadretto in itself worked to perfection with that elegance in which Indian poets of the seasons succeed so well. A passing mention of Kṛṣṇa or of Rukmiṇī here and there makes us remember that they are always present behind the screen and that all these different attractions of the different seasons are meant only for their enjoyment. With st. 269-270 the screen is pulled aside and we are allowed to have a glimpse of the fruit of their loves : Pradyumna. After seven more stanzas mentioning among other things Pradyumna's son Aniruddha (st. 271-7), comes the conclusion which consists of twenty-eight stanzas (278-305), and is very noteworthy as the boldest possible self-eulogy which an author could compose. The presumptuous tone of this conclusion is in striking contrast with the modest tone of the introduction ; evidently, the Poet is so pleased with the work he has done that he must say bravo to himself. The *Velī* is declared equal to a *kāmadhenu* on earth, for there is no blessing which it could not grant to its readers ; superior to the Ganges, to pilgrimages, to penance, to meditation ; a veritable staircase leading to heaven. And as for the verses of which the poem is composed, they are all one more beautiful of the other like pearls in a row, and to sift them no one is competent but Prithī Rāja ; let the other poets hold their tongues, for the *Velī* is like a virtuous woman who suffers no censure. Seeing that Prithī Rāja's production is really incensurable, we may well

forgive him this outburst of self-confidence; it is, on a small scale and in a different form, the same proud feeling which made Michelangelo strike the knee of his Moses and say to the marble: Speak!

The great merit of the poem is in the combination of a delightful genuineness and naturalness of expression with the most rigorous elaborateness of style. Apart from the contents, it is, as regards form, like Horace in *Diṅgaḷa*. All the procrustean rules of *Diṅgaḷa* poetry are observed to the largest possible extent, and yet the language is not distorted, but runs as natural and easy as it would probably have been if the Poet had refused to walk with the shackles of the internal rhymes and of the *veṇasaḡāi*; only more elegant, more exquisite, more musical. Indeed, the musicality of the verses is such that nothing could more conspicuously prove the error of them who hold that *Diṅgaḷa* is too harsh for erotical or idyllic subjects, and is fit only for heroic themes. It is certain that had Prithī Rāja chosen to compose his *Veli* in emasculated *Piṅgaḷa*, he would have given us a very different composition, not superior in musicality, and considerably inferior in *naiveté*. But, fortunately for us, he preferred to compose in the literary *bhāṣā* of his native land, the *Diṅgaḷa* of the bards.

The metre, in which the *Veli* is put, belongs to the *gīta* variety and is called by *Diṅgaḷa* prosodists the *veliyō gīta*. It consists of four lines, whereof two, the second and the fourth, identical with one another in formation, and the other two, the first and the third, different. The two identical lines are rhymed together. The metre is regulated by a determined number of *mātrās* or prosodical instants, which is fixed and invariable in the first and third line, 18 and 16 respectively, but in the second and fourth line varies from 13 to 15 according to the prosodical value of the last two syllables. When the line ends with a periambus (◡◡), the number of *mātrās* is 13, when with a iambus (◡ -) 14, and when with a trochee (- ◡) 15. Beyond this restriction regarding the last two syllables in the second and fourth line, there does not seem to be any other rule regulating the grouping of the prosodical instants in the four lines, and nearly all sorts of combinations are practically allowed.

In editing the *Veli* *Krisana Rukamaṇi ri* I have been able to avail myself of an advantage which very rarely, if ever, falls in sort to editors of Rajasthani bardic poetry, the existence of old commentaries. The principal of these are three and they were all written within fifty years from the composition of the *Veli* (Samvat 1637), one or two probably during Prithī Rāja's lifetime. They are: (a) a commentary in Old Eastern Rājasthānī or Old Dhūdhārī, (b) a commentary in Old Western Rājasthānī, and (c) a commentary in Sanskrit. The two first are independent from one another and might well be contem-

porary and date, as I have just said, from the time of Prithi Rāja himself. Both are adespotic and undated, but (a) is certainly anterior to Samvat 1673, and (b) is certainly anterior to the Sanskrit commentary, which is dated only five years later. As for their probable authors, it looks as if (a) was the work of a Cāraṇa, and (b) the work of a Jain, but it is just possible that the latter is also the work of a Cāraṇa recast into its present form by a Jain scholar. The Sanskrit commentary (c) which, incidentally, is the most valuable of all, was composed by a Jain, *vācaka* Sāraṅga, in Samvat 1678, from a *bālāvalodha* in Bhāsā by a Cāraṇa Lākhō. Seeing that the commentary by Sāraṅga generally agrees with (b), one would naturally feel tempted to identify the *bālāvalodha* by Lākhō with the Old Western Rājasthānī commentary, but in that case it must be assumed that the latter has not been handed down to us in its original form. A fourth commentary (d), also in Old Western Rājasthānī and by a Jain, appears to have been compiled during, or before, Samvat 1727 from (b) and (c), but though sometimes useful on account of greater diffuseness, it hardly contains anything that is not already found in the two commentaries just mentioned.

The manuscripts which I have collated for the edition of the *Velī* are the eight following :—

B: MS. No. 28 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.* Sect. i, pt. i, preserved in the Darbar Library in the Fort of Bikaner. Written in Samvat 1673 at Bikaner, during the rule of rājā Sūra Siṅgha. Containing the text with a *ṭīkā* in Eastern Rājasthānī or Dhūdhārī. The MS. has undergone many modernisations and other alterations by a later hand, in the case of all of which I have always taken into account only the original reading, when still readable.

J: A Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra of Bikaner, consisting of 16 loose leaves, $4\frac{1}{2}'' \times 9\frac{3}{4}''$ in size. The page contains 13 lines of 35-45 *akṣaras*. Devanāgarī script. Copied by a Hīraji in Samvat 1692 at Jālaṇapūra. The MS. contains the mere text, without any commentary, and the readings generally agree with **K**, but in places deviate from **K** and concord with **U**. The writing is very inaccurate: *ī* and *ā* are often confused with one another and so *c* and *v*, and *ś* is very frequently written for *s*.

K: Another Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra, consisting of 31 loose leaves, $4\frac{1}{2}'' \times 10\frac{1}{8}''$ in size. The page contains 15 lines of about 50 *akṣaras* each. Devanāgarī script. Written by a Māṇikyamuni, pupil of paṇḍit Nemaharsamuni, disciple of *vācanācārya* Samayamūrtigaṇi, at Khāṇḍapagrāma in the year Samvat 1722. Colophon :—

इति वेले संवतयुगलकरमुनिचंद्रवत्सरे प्रौष्टमासे अव-
 दातपक्षे रजनीश्वारे वाचनाचार्यधुर्यसमस्तविद्याकलंदकवा°
 श्रीश्रीश्री १०८ समयमूर्तिगणिवराणां अंतेवासिनः पं° प्र° श्रीमन्ने-
 महर्षमुनिय (sic) शिष्यमुनिमाणिक्यमुनिना लेखि श्रीषण्ढपयामे
 (इ)ति ॥

The MS. contains the text with the same commen-
 tary in Dhūdhārī as MS. B. The readings are generally
 the same as in B, as corrected by the later hand, only
 occasionally different readings of N and U are adopted.

In the writing चट, छे, चे, and चड, चो, चो are generally
 employed indiscriminately.

M : A MS. obtained from Mathena Jīva Rāja of Phalodhrī,
 in the form of a book, originally consisting of at least
 1,350 leaves, about 9½" x 6½" - 7" in size, but now frag-
 mentary, especially in the former half where the leaves
 have been in great part eaten away by white ants.
 Written by different hands in different places, partly
 during the rule of rājā Sūra Siṅgha of Jodhpur, and
 partly during the rule of his successor Gaja Siṅgha and the
 beginning of the rule of Gaja Siṅgha's successor Jasavanta
 Siṅgha. The volume contains an extraordinarily rich
 mine of disparate works, from mystic-devotional poetry
 to a chronicle of Jodhpur and genealogical lists of the
 Rāṭhōras, and it would be impossible to try to give here
 an idea of all the different subjects. Our *Veli* is found
 at pp. 535a-570b of the MS., and is unfortunately frag-
 mentary owing to the lower margin of the leaves having
 been eaten by white ants. It is written in Marwari
 script on 15 lines per page and 12-15 *akṣaras* per line.
 From the colophon at the end it appears that the *Veli*
 was copied at Mēhakara (near Buranpur, in the Dekhan),
 in the year Samvat 1676. The text is fairly accurate
 and closely agrees with B, so much so that it would seem
 that both M and B are copies from a unique original.
 A peculiarity of the writing is that चर् is generally
 represented by च, and चड, चर are generally written चो,
 छे.

N : MS. No. 34 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*,
 Sect. ii, pt. i. Written at Nāgapura in Samvat 1727.
 The text generally agrees with P, and so does the
 commentary except that the latter is more diffuse than
 the commentary in P, and is also enlarged by quotations
 mostly marginal, from the Sanskrit commentary of U.

P : MS. P. 18 (see "Progress-Report" in *Journ. As. Soc.*
of Beng., Vol. xiii, 1917, p. 199), a Jain MS. consisting

of 30 loose leaves, $4\frac{1}{4} \times 10$ " in size. The page contains six lines of text of about 55 *akṣaras* each, and about 12 lines of interlinear commentary, written in very minute characters comprising about 65 *akṣaras* per line. Both the text and the commentary are accurately written, but the last leaves of the MS. are lacunous owing to the bad ink which has caused them to stick to one another. The commentary is in Old Western Rājasthānī. From the colophon at the end, which is legible only in part, it appears that the MS. was written by paṇḍit Tirtharatnamuni in Saṃvat 16--(?.....
-रसधरणीमिने वर्षे).

S : MS. No. 29 (a) of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Solāpura in Saṃvat 1757 (see p. 163a). Generally agreeing with B as corrected by the later hand, and so also with K. This MS. being of no particular importance, I have collated it only as far as st. 100.

U : MS. No. 33 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Ūdāsara by Rājasāgaragaṇi for the use of paṇḍit Sukharatna in the year Saṃvat 1781 (see p. 39a). Containing the text accompanied by a Sanskrit *īkā*, styled "Subodhamañjarī," composed by a *vāraka* Śāraṅga, pupil of Padmasundara, at Pālhanapura under the rule of Peroja (Fīroz), in the year Saṃvat 1678. From the introduction to the *īkā* it appears that this was composed after the guide of a *bālāvabodha*, or vernacular paraphrase, previously written by a Cāraṇa Lākhō :

लाखामिधेन भाषायां चतुरेण विपश्चिता

चारणेन कृतो बालावबोधो [ऽ]र्थसुलब्धये ॥ ४ ॥

परं न तादृशार्थोक्तिपटुत्वं वितनोत्ययम् ।

तेन संज्ञितवाग्युक्त्या टीकाभिनां करोम्यहम् ॥ ५ ॥

The cost of printing this volume has been generously contributed by His Highness General Sir Ganga Singh, Maharaja of Bikaner.

L. P. TESSITORI.

अथ वेलि क्रिसन रुकमणी री राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

परमेसर प्रणवि प्रणवि सरसति पुणि
सदगुरु प्रणवि त्रिगहे ततसार ।
मङ्गलरूप गाइजै माहव
चार सु ये ही मङ्गलचार ॥ १ ॥

आरम्भ मैं कियौ जेणि उपायौ
गावण गुणनिधि हँ निगुण ।
किरि कठचीत्र पूतली निज करि
चीचरै लागी चित्रण ॥ २ ॥

कमलापति तणी कहेवा कीरति
आदर करे जु आदरी ।
जाखे वाद माँडियौ जीयण
वागहीणि वागेसरी ॥ ३ ॥

१। MS परमेसर, MP प्रणवि, BKN पुण, JM पवि, S पव, U पिबि,
(M)S सतगुरु, J गाईर, K गाईयै, S गावीजे, P माहव, JU चारि,
K चार, N चार, BMS स, KS से चीज, J सेचां, P सेचो, M सेचवो.

२। KS लेख, NPU उपायउ, J(M) उपायौ. BKS करि, M कर, N किर,
BKNS कठचिच, P कठचीत, BKN चीतारर (रै), P चीतारा, J
चीचारउ, B चिचयि, M चीचव.

३। P करेवा (for कहेवा), JS संडीयो (डीउ), S वागहीच, BKMNP
वागचीच, MS वाघेसरी.

सरसती न सुभै ताइ तूँ सोभै
 वाउव्या ऊव्यो कि वाउलौ ।
 मन सरिसौ धावतौ मूढ मन
 पछि किम पूजै पङ्गुलौ ॥ ४ ॥

जिगि सेस सहस फगा पगि पगि बि बि जीह
 जीह जीह नवनवौ जस ।
 तिगि ही पार न पायो त्रीकम
 वयण डेडराँ किसौ वस ॥ ५ ॥

खीपति कुण सु मति तूभ गुण जु तवति
 तारु कवण जु समुद्र तरै ।
 पङ्की कवण गयण लागि पऊचै
 कवण रङ्ग करि मेरु करै ॥ ६ ॥

जिगि दीध जनम जगि मुखि दे जीहा
 क्रिसन जु पोखण भरण करै ।
 कहुण तगाँ तिगि तगाँ कीरतन
 खम कीधा विण केम सरै ॥ ७ ॥

४ । S ताउ, JS सुभै (for सोभै), K वाउव्यो, N वाउलौ, BM वाउवा,
 BMS ऊव्यो क, B मनि, NP सरसउ, BJK मनि, M मंन धावतौ मुढ
 सरिस सैन, NS पच, JKU पांगुलौ ।

५ । KMN जिच, MS कुण, PU जीहि जीहि, M नविनवौ, BKMNS
 तिच, J(M)PU लाउउ (for पावौ), M तीकम, U डेडरा, J किलउ,
 N किरौ ।

६ । ALL श्रीपति, PU समथ (for सु मति), S संमति (ditto), J प्रकवि
 (ditto), BJ तुउम, B चिचवति (for तवति), PS तवत, J समंर,
 S समंद, KMS तिरै, K मरण, BS लग, J लगरं, JN पुऊचै,
 S पोचचै, S राक, P किरि, KMS मेर ।

७ । BKNS जिच, S जुम, BKS सुच, BKS हसन, JPU क्रिसन, JK ल
 पोचच, BNP(S)U संपोचच (for लु पोचच), B तचै (for 1st तचौ),

राठौड़ राज प्रियीराज री कही ।

३

सुकदेव व्यास जेदेव सारिखा
सुकवि अनेक ते अके सथ ।
त्रीवरगागा पहिलौ कीजै तिणि
गूँथियै जेणि सिंगार ग्रथ ॥ ८ ॥

दस मास उदरि धरि बले वरस दस
जो इहाँ परिपालै जिवडी ।
पूत हेतु पेखताँ पिता प्रति
बली विसेखै मात वडी ॥ ९ ॥

दक्खिणदिसि देस विदरभति दीपति
पुर दीपति अति कुँदणपुर ।
राजति अके भीखमक राजा
सिरहर अहि नर असुर सुर ॥ १० ॥

पच्च पुच ताइ छडी सुपुत्री
कुँवर शकम कहि विमलकथ ।

J तणा (ditto), BJN ते (for तिणि), KS ते (ditto), U तइ (ditto), BS तणा (for 2nd तणै), BJKMNPU तम, S संमथ, K कीर्षा, JK विण, B विन, S बणि ।

८। BS सुषदेव, N बथास, MNPU जयदेव, JN ति, KS त, B तु (for ते), M सरीख (for ते अके), J पहिलोई, U पहिलं, B पहिलै, M पहलाइ, BKMNS तिण, J प्रथीइ, M गुथीजै, BS गूँथियो, NPSU जेण, K वेण (for जेणि), KU श्रृंगार, S सिणमार ।

९। K उचरि, JN उचरि, P उचर, MSU उचर, B छां, M रचं, K जेवडी, BJ पूच, K पुच, BJ जेति, KMNSU जेत, P जोवतां, S वेपंत, M पणि (for प्रति), JMS बले, BS विसेषत ।

१०। KPU दक्षिण, BN दक्षण, S दिषणदिसा, BS विदुरभति, K दीपत, J राजति (for 2nd दीपति), K राजत, MN जेक, M भीषमबध, S भीषसुव, PU सिरिहर, M जे रै सेवै (for सिरहर), S असुर ।

हकमबाऊ अनै हकमाली

हकमकेस नै हकमरथ ॥ ११ ॥

रामा अवतार नाम ताइ हकमगि

मानसरोवरि मेरुगिरि ।

बालकति किरि हंस चौ बालक

कनकवेलि बिऊं पान किरि ॥ १२ ॥

अनि वरसि वधै ताइ मासि वधै अ

वधै मासि ताइ पहरि वधन्ति ।

लखण बचीस बाललीलामै

राजकुमरि ठूलड़ी रमन्ति ॥ १३ ॥

सँगि सखी सीलि कुलि वेसि समाणी

पेखि कली पदमणी परि ।

राजति राजकुंयरि रायङ्गणि

उडियग बीरज अम्बहरि ॥ १४ ॥

११ । B चांच पूत, BNPS बडी, M सपुची, BKN कुंवर, P कुंवर, S कुवर, M कंवर .

१२ । JP तर (for ताइ), PSU बरमणि, KMN °धरोवर, M कि मेरगिरि, U बालकति, P किर, BMU करि, KS कर, S कनकवेल, BJP हुऊं (for बिऊं), J पंत, KSU किरि, M किर .

१३ । JKPS अन, BM रनि, B वरिच, JKSU वरच, ALL माच, S चेच (for चे , M चे वधै मासि (for ताइ मासि वधै चे), KU [चे] ALL माच, BNU पहर, J पुहरि K पुवर, MS पोवर, N लचच, S बनी- [च], N °लीलामच, JKP कुंयरि, NU कुंवरि MS कुवरि .

१४ । KS संग, B(S) सील सखी, BJMN सील, JKMNU कुल, JKNPU वेच, S कुली, B पदमणी K पदमणी, N पदमिनी, S राजत, BNU कुंवरि, S °कुंवरि, K रायकुंवर, BK रायचंमच, J राइनिच, M राइचमच, BJKMPSU उडीचच, BJKNS बीरज .

सैसव तनि सुखपति जीवण न जायति
वेस सन्धि सुहिणा सु वरि ।
हिव पल पल चढतौ जि होइसै
प्रियम ग्यान ओहवी परि ॥ १५ ॥

पहिलौ मुख राग प्रगट थौ प्राची
अरुण कि अरुणोद अम्बर ।
पेखे किरि जागिया पयोहर
सज्जमा वन्दन रिखेसर ॥ १६ ॥

जम्प जीव नही आवतौ जागे
जोवण जावणहार जग ।
बऊ विलखी वीरुडतै बाला
बाल सँघाती बालपण ॥ १७ ॥

आगलि पित मात रमन्ती अङ्गलि
काम विराम छिपाड़ण काज ।
लाजवती अङ्गि ओह लाज विधि
लाज करन्ती आवै लाज ॥ १८ ॥

१५ । P सीसव, M सदसव, U शैशव, BMS तन, KU तनु, B ओषण, KNPSU जीवण, N वषसि (for वेस), JKNPU सुहणा, J वव, J चङ्गनच, S चडसा, J ज, KS रज, N रिज, PU जु, K होसर, N होरवी, P होवी, S ऊवै, U होइसै, BKMNSU प्रयम, J पियम ।

१६ । M पैचसौ र, BJKMNSU सुष, BKMS सयो, JPU छिउ, N छिउउ, MS क, BJKMNU अरुणोदय, S ोदे, P चंवरि, N चवर, J पंषि, N करि, SU किर, JK प्रात (for किरि), S पयोवर, U पयोवर, KU संघा, P बंदन, N रिबीसर, (M)S रिपंदर ।

१७ । BJNSU आवंतउ (नौ), K ओषण, MS जीवण, J जावणहार, S जंवरणहार, P वीरुडनी, S वीरुडनै, J वीरुडर, BM संघाती, S संघा बी ।

१८ । B पितु, BK चांगि, M छिपाड़ण, B काजि, KP चंन, K ओषिज, M लाजे (for लाज विधि), BKP करंता, JNU करंता ।

सैसव सु जु सिसिर वितीत थयौ सऊ
 गुण गति मति अति ओह गिगि ।
 आप तगौ परियह ले आयौ
 तरणापौ रितुराउ तिगि ॥ १९ ॥

दल फूल विमल वन नयन कमल दल
 कोकिल कण्ठ सुहाइ सर ।
 पाँपणि पङ्क सवारि नवी परि
 भूछौ रे भनिया भमर ॥ २० ॥

मलयाचल सुतनु मलै मन मोरे
 कली कि कामअङ्कुर कुच ।
 तगौ दखिगदिसि दखिग जिगुगमै
 ऊरध सास समीर उच ॥ २१ ॥

आगंद सु जु उदौ उहास हास अति
 राजति रद रिखपन्ति रुख ।
 नयन कमोदणि दीप नासिका
 भेन केस राकेस मुख ॥ २२ ॥

१९। (B)M सदसव, U शैशव, K सो, JKNS अ, BK सुसिर, JN ससिर,
 P वनीत, N चिचउ, JM सद, N सदि, KNS गण, KNU परिगह,
 P परिगहि, S परगह, P लेउ, S आवि, JU तदपापण, P तदपपणर,
 BKNU रतिराउ, P रितुराय, S रतिराय, NS तण; K तन .

२०। JKNPS फूल, NP वनि, M वन, KS नयन, J नेव, NP वरव
 चंपक (for नयन कमल), M कंडि, BS सुहावि, J पंषि, U पंषि,
 J पंषि, JPU सवारि, KN सवार, S सुवारि, KMNU मुंहा,
 BKMNS भनिया, BKMNPS भमर .

२१। J मिछिया°, S मछिया°, BKMNSU सुतन, J सुतण, NP मलय, S
 मिलै, PS मवर, U कलीव, K क, S सु (for कि), J तण, P तिणर.
 ' NU तणर, (KP)U दक्षिण, N जिगुगमय .

२२। JKMNS अ, B जि, P उदय, S उदै, JN रिखपति, K नयन, S
 नरन, BS कमोदिनि, JU कमोदिनि, K कमोदिनी, S भेन .

राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

७

वधिया तनि सरवरि वेसि वधन्ती

जोवण तगौ तगौ जल जोर ।

कामणि करग सु बाण काम रा

दोर सु वरण तगा किरि डोर ॥ २३ ॥

कामणि कुच कठिन कपोल करी किरि

वेस नवी विधि बाणि बखाणि ।

अति स्यामता विराजति ऊपरि

जोवणि दाण दिखालिया जाणि ॥ २४ ॥

धरधर खिंग सधर सुपीन पयोधर

घणूं खीण कटि अति सुघट ।

पदमणि नाभि प्रियाग तगी परि

चिबलि चिवेगी खोगि तट ॥ २५ ॥

नितम्बणी जङ्घ सु करम निरूपम

रम्भ खम्भ विपरीत रख ।

---

२३ । KMNS तन, BKMS सरवर, ALL वेस. BPS जोवन, U तणु BJ(K) तणु (°के), M तणे (for 2nd तणौ), JNU कामिणि, K रां, JKS डोर (for डोर), U डोरि (ditto), S स, BJKMNPS वरण, BKNPS किर, P डोर (for डोर) .

२४ । NPU कामिणि, JM कामिण, J कठिण, K किर, JS करि, N बहसि (for वेस), K बाण, KU बषाण, BU स्यामता, P स्यामता, BS विराजति, K विराजति, JMNPU जोवण, K जोवन, S जोवन, JKU दिवाणा, N दिवाणे, P दिवालि, KU जाण .

२५ । NPU धरधर M धरधरि, BJKMNPU प्रदंभ, P सपीन, BS डुरौ, M घणु, S अति कटि, N सुघटि, JMNPU पदमणि, BMS नाभ, JKNSU प्रियाग, JKMN ओधि, BS ओष, P ओषि .

जुच्चलि नालि तसु गरभ जेहवी
वयणे वाखाणै विदुख ॥ २६ ॥

ऊपरि पदपलव पुनरभव ओपति
निमल कमल दल ऊपरि नीर ।
तेज कि रतन कि तार कि तारा
हरिहंस सावक ससिहर हीर ॥ २७ ॥

व्याकरण पुराण सन्निधि सासत्र विधि
वेद चारि खटवङ्ग विचार ।
जाण चतुरदस चौसठि जाणी
अनंत अनंत तसु मधि अधिकार ॥ २८ ॥

साँभलि अनुराग थयौ मनि स्यामा
वर प्रापति वञ्छती वर ।
हरि गुण भणि ऊपनी जिका हरि
हरि तिणि वन्दै गवरि हर ॥ २९ ॥

२६। NP निर्देबिधि M °बधि, B °बिनि, JKU °बनि, S °बन, S गरभ
(for क°), P निरूपित, M निरूपति, BK जुच्चलि, J जुच्चल, M
जुच्चल, U जुचल, NP जुवल, S जोवल, NPS नाळ, BJKMS तस .

२७। BP ओपति, BKMNP °पङ्गव, BKPU पुनर्भव, J छपित, B निर्मल,
S निरमल, K दलल, S क, JK सावलि, JP ससहर, S सिसहर .

२८। BJNPU सन्नति, K रत्न, BKM साळ, J सासिच, K चार, MS
जंघि, JK चतुर्दश, KS जाणै, M जंघे, BJMS तस, J संनि .

२९। MPSU संभलि, M थयु, N थिळ, BP साना, NU झामा, K वंछित,
, K भनी, JU छुधि (for भधि), (B)M जिका इ, KMNPU हर
(for 1st हरि), BJKMNPU हर (for 2nd हरि), KM निच,
JU मोरि .

राठौड़ राज प्रिथीराज रो कह्यो ।

६

ईखे पित मात खेरिसा अवयव
विमल विचार करै वीवाह ।
सुन्दर सूर सीलि कुलि करि सुध
नाह किसन सिरि सूझै नाह ॥ ३० ॥

प्रभणन्ति पुत्र इम मात पिता प्रति
अन्हां वासना वसी इसी ।
ग्याति किसी राजवियाँ ग्वालीं
किसी जाति कुलपाँति किसी ॥ ३१ ॥

सु जु करै अहीराँ सरिस सगाई
ओलंडे राजकुल इता ।
त्रिघपणै मति कोइ वेसासौ
पाँतरिया माता इ* पिता ॥ ३२ ॥

पिता मात प्रभणै पूत म पाँतरि
सुर नर नाग करै जसु सेव ।
लिखमी समी बकमणी लाडी
वासुदेव समी वासुदेव ॥ ३३ ॥

३० । M रूपै, BM पितु, BJKMS खेरसा, M अवयव, S दवयव, MS विचारि, BKM करण (for करै), MS वीवाह, ALL सील कुल, BKM करि कुल, BJNPSU किसन, BJKM सरि, SU सरि .

३१ । KNP प्रभणन्ति, JPSU पूत, M किसी ग्याति .

३२ । KNS ज, B जि, M सरसि, JS ओलंडे, JU हवापणि, K हवापणै, B हवपणर, M हवपणि, NP हवपणर, NPU नन, JNP वेससउ, ALL [र]

३३ । BJNP पित, M पितु, U पिछ नाह, JU प्रभणर, K प्रभणन्ति, M पयपै (for प्रभणै), JMS पूष, U पंतरि, BJM जे (for जसु), S जस, NU लिखमी, P लिखिमी, BJSU बकमणी, BMS वासुदेव, JMNPUS सम .

मावीन सजाद मेटि बोलै मुखि

सुवर न को सिसुपाल सरि ।

अति अंबु कोपि कुँवर ऊफणियौ

वरसालू वाहला वरि ॥ ३४ ॥

गुरु मेहि गयौ गुरु चूक जाणि गुरु

नाम लियौ दमघोख नर ।

हेक वडौ हित ऊवै पुरोहित

वरै सुसा सिसुपाल वर ॥ ३५ ॥

विप्र विलंब न कीध जेणि आइस वसि

वात विचारि न भली वुरी ।

पहिलुं इ जाइ लगन ले पुहत्तौ

प्रोहित चन्देवरी पुरी ॥ ३६ ॥

ऊइ हरखि घयौ सिसुपाल हालियौ

ग्रथे गायौ जेणि गति ।

३४ । N माविच, S सावीत, P सयाँद, JK सजाद, NU सयाद, B कोई, BM ससिपाल, S ससपाल, BS सर, K सिर, U सिरि, S इत, BKSU अंब, JKMU कोप, N कुमर, MS कवर, वैचडौ, KP वर ।

३५ । BMS गुरु, B मेहि, JK मेच, M मेच, S घच, BMS जाणि चूक, JKSU नंद (for छियौ), N आहु (ditto), M नंदघोष (for दम), K गुरु (for नर), K छयौ, P छड, U छई, BKM पुरोहित, JU पुप्रोहित, BK जो वरै, S वरी ।

३६ । G ग्रथ, BKNP जीव, S मेच, J वच, KN विचार, M विचारी, KNP वुरी, B पचिडौ ई, JKNS °छड [र], U °छुं [र], NP नाद, (for आद), MNPU रऊतड, J पुऊतड ।

कुण जागै सँगि ऊँचा केतला
देस देस चा देसपति ॥ ३७ ॥

आगमि सिसुपाल मगिहजै ऊँचव
नीसाणे पड़ती निहस ।
पटमगडप छाड़जै कुँदणपुरि
कुन्दगमै बाभै कलस ॥ ३८ ॥

ग्रिह ग्रिह प्रति भीँति सु गारि हीँगलू
ईँट फिटकमै चुणी असम्भ ।
चन्दग पाट कपाट इ चन्दग
खुम्भी पनाँ प्रवाली खम्भ ॥ ३९ ॥

जेइ जलद पटल दल साँवल ऊँजल
घुरै नीसाण सोइ घगाघोर ।
प्रोलि प्रोलि तोरण परठीजै
मगडै किरि तगडव गिरि मोर ॥ ४० ॥

३७ । BJKM होइ, N ऊँचउ, P ऊँच, U ऊँच, JKNPSU हरव, N वणव,
B सविपाल, S सच, U शिष्ट, P गाया, BK लेण, S जीव, JNP
तेवि, U तेव, KMS चया (for ऊँचा), S ता (for चा) ।

३८ । JKU चागम, M चागलि (for °मि), BM सविपाल, PU शिष्ट, K
चिच, S सच, J मंजीर, K मंजीउ, MP मंजियल, NU मंजीयर, KU
उचव, MNPU पड़वे, J वारँर, PU वारँयर, S बाविले, KU
कुँदणपुर, JU कँचणमर, M कुँदगमै, P वाँदइ (for बाभै) ।

३९ । JKNPU मूच, M पिचि, S वच, JNU चींगलो, NU चडिकमर
(°मय), KU चंदन, BMSU कपाटे, BPU ई, P पना ।

४० । K(M)NP सामल, J साम, U सामल, K उचल, BJ राज (for
सोर), U साजि, K साद, N सार, M [नोरज (for सोर), P वीनबोर,
NSU माँडर, MP किर, K करि, P नाँडव, N गिरि नाँडव किर,
M गिर ।

राजान जान सँगि ऊता जु राजा
 कहै सु दीध ललाटि कर ।
 दूरा नैर कि कोरण दीसै
 धवलगिरि किन धवलहर ॥ ४१ ॥

गावै करि मङ्गल चढि चढि गौखे
 मनै सूर सिसुपाल मुख ।
 पदमणि अनि फूलै परि पदमणि
 रुक्मणी कमोदणी रुख ॥ ४२ ॥

जाली मगि चढि चढि पथी जोवै
 भुवणि सुतन मन तसु भिलित ।
 लिखि राखे कागल नख लेखणि
 भिसि काजल आँसू भिलित ॥ ४३ ॥

तितरै हँक दीठ प्रवित गलिचागौ
 करि प्रणपति लागी कहण ।

४१। BKNPU ऊता, K ज, S च (for जु), J तार (for रु), BSU निहाडि, JKN ललाट, M लिहाड, BJKMNPU नवर, S क नूरण, J धमल, BJKMNPU किना, S का, J धवलहर ।

४२। K किरि, S कै, MU किर, BJ चढ़ि, N गडपे चढि चिखणया मंगल गावड, P जोखे चढि चढि मंगल गावै, B मने, सखिपाल, KM सिच^० PU सिच^०, S सच, B पदिमिनि, N °मनि, PU °मिनि, S चान, U चवर, BP हचि परि फूलर, NP चरमिणी, U °मिनि, P कुमोदिनी ।

४३। P नमि (for मनि), M मंजि (ditto). K मग, B चढ़ि, J पंथी चढि चढि, U पंथी चढि चढि, BS जोखे, B भुवण, J भुवण. K भुवनि, SU भवण, PU सुतनु, J तस, KN चरि (for तस), BS भिलित, M भवणि रं की तस मनि भिलित, KS रावड, JU रावियड, NP कागल रावे, J कागड, BK लेख, JPU लेखिनि, B नख, KMS नखि, S लिखन, M लिखनि ।

देहि सँदेस लगी दुवारिका

वीर वटाऊ ब्राह्मण ॥ ४४ ॥

म म करिसि ठील छिव ऊँचे हेकमन

जाइ जादवाँ इन्द्र जज ।

मोहरै मुख ऊँता ताहरै मुखि

पग वन्दण करि देइ पत्र ॥ ४५ ॥

गई रविकिरण ग्रहे धई गहमह

रहरह कोइ वह रही रह ।

स जु दुज पुरा नीसरे सूतौ

निसा पड़ी चालियौ नह ॥ ४६ ॥

दिन लगन सु नैड़ी दूरि द्वारिका

भौ पऊचैसाँ किसी भति ।

साँभ सोचि कुन्दणपुरि सूतौ

जागियौ परभाति जगति ॥ ४७ ॥

४४ । BS चोक, KU इक, J केकि, BJ(K)M(S)U देचि (for दीठ), JKMNPU पविच, MPS बलिनामउ (°भौ), U °बागुं, BKM सँदेसो, JU °चउ, BKM लगे, J लनि, BJKMU द्वारिका, S लगे दु[वा]रक देच सँदेसो.

४५ । JNPU म म ठील करे, JS चव, B चउ (for चिव), JM चोर, K चोच, S ऊई, B हेकमनि, U चोकमन, P जाचे, B जाच, KNU जाचि, BKS जादवे, N इंद, JM साचरा, MNS ऊता, JU जंतउ, KP लुच (for लुचि), B बंदन, J बचि (for करि), JKN देई.

४६ । B मदे, M चिरे, B चिय, J चयउ, K(M)S चयौ, KN ऊर (for कोर), JU चोर (ditto), B वच चय (for कोर वच), KN वचि, B रचे, HJMNS ल, BKM दिज, U दुल.

४७ । BJKMPSU नेकउ, N नयकउ, B(M)P भउ, JU भक, K लुच, B पुचचैसाँ, K पऊचैसाँ, M पुचचैसाँ, U पुचचैसाँ, J केचि, K केच (for किरी), K भति, JKMU साँभ, BKS कुंदणपुर, MP °वपुरि, JKNPSU परभादे. M प्रभादे.

धुनि वेद सुगति कऊँ सुगति सङ्ग धुनि

नद भल्लरि नीसाण नद ।

हेका कह हेका हीलोहल

सायर नयर सरीख सद ॥ ४८ ॥

पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल

कलस सीसि करि करि कमल ।

तीरथ तीरथि जङ्गम तीरथ

विमल ब्राह्मण जल विमल ॥ ४९ ॥

जोवै जाँ ग्रहि ग्रहि जगन जागवै

जगनि जगनि कीजै तप जाप ।

मारगि मारगि अम्ब मौरिया

अम्बि अम्बि कोकिल आलाप ॥ ५० ॥

सम्पति ओ किना किना ओ सुहिणौ

आयौ कि हँ अमरावती ।

जाइ पूछियौ तिणि इस जम्भियौ

देव सु आ दुआरामती ॥ ५१ ॥

४८ । K धनि, J¹SU धुनि सुगत वेद, KNP सुगत, B किरी, M कह, KU कही (for कऊँ), (M)S भालरि, KM बालोहल ।

४९ । JKNPU पणिहार, J चरण, M वरण, JKMU सीस, B कल करि, J कल कल, N धरि कर, S कर कर, S कुवल, JN तीरथि (for 1st तीरथ), J तीरथि (for 2nd तीरथ) ।

५० । B जोवर, J जोर, K जोचे, M जोचै, BKNPU ग्रहि, M पिच, BK जगनि (for जगन), S जिनन, BKS मारग, BS भाँव, B मौरीये, JKSU मोरिया, PS भाँवि, KN चंब (for चंवि) ।

५१ । B संपति, K सुंचौ, क, NP सु तिचि, BJMU तेणि, K तेण, NP चे (for आ), BMU द्वारामती, S द्वावरामती ।

सुणि खवणि वयण मन माहि थियौ सुख

क्रमियौ तासु प्रणाम करि ।

पूछत पूछत ग्यौ अन्तहपुरि

ऊँचौ सुदरसण तगौ हरि ॥ ५२ ॥

वदनारविन्द गोविन्द वीखियै

आलोचै आपो आप खूँ ।

हिव रुकमणी कितारथ ऊँइस्यै

ऊँचौ कितारथ पहिलौ हूँ ॥ ५३ ॥

ऊठिया जगतपति अन्तरजामी

दूरन्तरी आवतौ देखि ।

करि वन्दन आतिथ भ्रम कीधौ

वेदे कहियौ तेणि विसेखि ॥ ५४ ॥

कस्मात् कस्मिन् किल मित्र किमर्थ

केन कार्य परियासि कुत्र ।

५२। BK(M)S अबण, J संभलि (for सुणि खवणि), NP(U) संभले (ditto), BJMK थयौ, BJMS ताव, JKN(M)PSU गयण, KP चंतहपुर, J चंतःपुरि, J झळ, KPU ऊयण, MS ऊचौ ।

५३। K वीखियो, J वेवीयण, M वेवीयो, BS आलोचै, BMNU आप आप, JK आप आलोचह आप सुं, BJ वव, KN चिवह, S हवै, BJS ववनपी, NU रुकमिणी, BJKMPU कितारथ, B होसै, JK होसह, NU होसह, M होहसै, S ऊँचै, JN झळ, KPU ऊयण, MS ऊचौ, BJKMNPJ कितारथ, BJMSU पहिल, N पहिलुं ।

५४। BJ जगपति, K जगति°, JK चंतरजामी, J दूरिंतरि, JN चौबंतण, KS देव, BKMS बंदन, JU आतिथ, U भ्रम, S कीधौ, K निष, MPS देव, U नीष, BKS विवेच ।

ब्रह्मि जनेन येन भो ब्राह्मण
पुरतो मे प्रेषितम् पत्र ॥ ५५ ॥

कुन्दगपुर ऊँता वसाँ कुन्दगपुरि
कागल दीधौ खेम कहि ।
राजि लगै मेल्हियौ हकमणी
समाचार इणि माहि सहि ॥ ५६ ॥

आगन्द लखण रोमाञ्चित आँख
वाचत गद्गद कंठ न वणे ।
कागल करि दीधौ करुणाकरि
तिणि तिणि ह्रीज ब्राह्मण तयो ॥ ५७ ॥

देवाधिदेव चै लाघै दूवै
वाचण लागौ ब्राह्मण ।
विधि पूरवक् कहै वीनवियो
सरण तूझ असरणसरण ॥ ५८ ॥

५५ । B(M) कछिन् कच किल कसमात किमरणी, S कसमिन् कच करि किसमात किमरणी, J कछिन् कच किल मिच किमरणी, K कछिन् स्थितिः कः कछात किमरणी JNP कछात् कछिन् मिच किमरणी, P कार्य. B(S) काजि, BK(S) परजमि, J परिजंत, M परिकंत, BK(S) कति (for कुच), M कच, JKNPU येन, BS जो (for भो), JK यो (ditto), M तु (ditto), JN ब्रह्मण, P ब्रह्मण, S ब्रह्मण, P पूरवत्, BM(S) प्रेरतह, J प्रेरित, K प्रेरितो, B पति (for पच), K प्रति, PU पचं .

५६ । J कुंदगपुरि, N ° नपुरि, MPU नपुर, J वसाँ, (M)S वख, MNU कुंदगपुरि, JKS नपुर, P नपुर, S कागद, BKMS दीधौ, JNPU राज, N खनि, BJKMPSU हकमणी, KMPS इण .

५७ । BS आचंदमे, B लेविण रोमांचि. NU रोमांच, J रोमांच, M रोमांच, P रोमांचत, S रोमांचस, B गचगच, KS कर, J ले (for करि), BMS दीधौ, BKS करुणाकरि, M करि (for 1st तिणि), BKU मिच, S मिच ही वेण, BMP ब्राह्मण .

५८ । K रर (for चै), KNPS दुरर, N दुरर, J दुर, PS विध, B वीनमियो, MS वरंमियो, P दू जि (for दूझ), M अचरणि सरणि .

राठौड़ राज प्रियोराम री कही ।

१७

बलिबन्धन मूझ सियाल सिङ्ग बलि
प्रासै जौ बीजौ परगै ।

कपिल धेनु दिन पात्र कसाई
तुलसी करि चढ़ाए तगै ॥ ५९ ॥

अन्ह कजि तुम्ह छगिड़ अवर वर आगै
झैठति किरि होमै अगनि ।

सालिगराम सूझ ग्रहि सङ्गहि
वेद मन्त्र स्नेहाँ वदनि ॥ ६० ॥

हरि ऊँचे वराह हूँचे हरिणाकस
झँ ऊँधरी पताल झँ ।

कहौ तई करणामै केसव
सीख दीध किणि तुम्हाँ सँ ॥ ६१ ॥

आगे सुर असुर नाग नेचै नहि
राखियौ जई मंदर रहै ।

महण मथे मूँ लीध महमहण
तुम्हाँ किणै सीखव्या तई ॥ ६२ ॥

५९। J मुंझ, P मुं लु, BKS खाल, K सिंच, (M)PS संघ, KN बल, BS पासे, B बीजे, BJKMS धेन, S दध (for दिन), K नद (ditto), S पात, MS तुलसी, U किर ।

६०। BM अम, M तम्ह, KMP बाँहि, S झोहि, BN झैठति, (M)U अरडिति, BKNPU करि, S किर, JMNPU साक्षिपान, B(K)N मरि, M सिच, B(P) संघहि, JK संघध, S संघचिचौ, M सेवा (for सङ्गहि), S वान (for मन्त्र), BJS नेहाँ ।

६१। K ऊँचे (for ऊँचे), BPS वाराह, PU ऊँचे (for चचे), JPU हरिचारह, M हरिबाय, K चबरी, JKU पाताल, MS पयाह, S तचे, KPU करणामय, BN करणामय, S करणकर, BKMSU किण ।

६२। KNPNU नेचे, N निचि, S राबिया, जेण (for जई), M जे (ditto), BJMNU मंदिर, S मंदर, NPU मथे मचध, BJKSU झँ (for झँ), M मथे मचोदधि लीध, B तन, KS तुम्ह, M तम्ह, JS किचि, KMU किच, JKMNU सीबिया ।

रामा अवतारि वहे रिणि रामण
 किसी सीख करणाकरणा ।
 हँ ऊधरी त्रिकुटगढ हँती
 हरि बन्धे वेलाहरण ॥ ६३ ॥

चौथिया वार वाहरि करि चतुभुज
 सङ्गु चक्र धर गदा सरोज ।
 मुखि करि किहूँ कहीजै माहव
 अन्तरजामी सँ आलोज ॥ ६४ ॥

तथापि रहे न हँ सकूँ बकूँ तिणि
 जिया अनै प्रेम आतुरी ।
 राजि दूरि द्वारिका विराजौ
 दिन नैडौ आइयो दुरी ॥ ६५ ॥

त्रिणि दीह लगन वेला आढा ते
 घणूँ किहूँ कहीजै आ घात ।
 पूजा मिसि आविसि पुरखोतम
 अम्बिकालय नयर आरात ॥ ६६ ॥

-
- ६३। JKMNSU अवतार, BKNPU रणि, S रढ (for रिणि), KMNPSU रावण, BS करणाकरणा, K लबरी, M त्रिकुट^२, BKMS हँता, NP बांधे .
- ६४। NU चौथी या, JKNPSU वाहर, B चतुर्भुज, K चतुर्भुज, S रांघ, JM धरि, JKPSU मुख, J करि (for करि), S काधुँ कहीजै .
- ६५। KNPƯ [हँ], KMS तिण, BJKMS प्रेमातुरी, JNU राज, NU दुवारिका, P(S) दुवारिका, S विराजै, BJKMNPSU नैडुष, BJKMNPS वाचव .
- ६६। BJKN चिच, M विरह, P चिच, S पिन, BKU आढा वेला तर, S आढा ते वेला, P तीवर (for ते), BS घणौ, J कहीर, P कहीवर, U कऊँ, KU आविसि, S आविसी, KNPƯ पुरखोतम, MS परखो^०, B चंकिवालि, JNP 'कालये, M चंकिवालि, BS नैर; J नगर .

सारङ्ग सिलीमुख साथि सारथी
 प्रोहित जागणहार पथ ।
 कागल चौ ततकाल क्रियानिधि
 रथ बैठा सांभलि अरथ ॥ ६७ ॥

सुग्रीवसेन नै मेघपुच्छ सम-
 वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
 खंति लागौ त्रिभुवनपति खेड़ै
 घर गिरि पुर सान्हा धावन्ति ॥ ६८ ॥

रथ यन्त्रि सारथी विप्र क्खिइ रथ
 औ पुर हरि बोलिया इम ।
 आयौ कहि कहि नाम अन्हीगौ
 जा सुख दे स्याम नै जिम ॥ ६९ ॥

रहिया हरि सही जाणियौ रुकमणि
 कीध न इवड़ी डील कई ।
 चिन्तातुर चिति इम चिन्तवती
 थई कीँक तिम धीर थई ॥ ७० ॥

६७ । B सारथी, S प्रोचन, BJKNPU छपानिधि, JKNPSU रथ, J संभलि, K सांभले, N 'ली, M inserts here st. ७४.

६८ । BM समवेगि, K बलाहिक, J इसउ, NPU ईसु, S लागौ त्रिभुवन चे, N धरि, BS गिर तर, U तब गिरि, (J)K तब (for पुर). S धारन .

६९ । B यांनि, M ठंनि, S ठंने, त्रिप, (B)J(MS) बंछउ, (K)S चाप (for चौ पुर), J(K) अन्हारउ, MPS असीणउ, J दर, S पावै (for हे), BJK(S) साम .

७० । J जाणियं, S जाणिया, BJMPs बचमधि, U रुकमिधि, B ईतरी, N अतरी, MS अतरी, JKPSU चित, BM चिंत, N इम चित, JKU चितवतां, K मनि (for तिम), S साइ (ditto).

चलपत्र पत्र थियौ दुज देखे चित
 सकौ न रहति न पूछि सकन्ति ।
 औ आवै जिम जिम आसमौ
 तिम तिम मुख धारणा तकन्ति ॥ ७१ ॥

संगि सन्त सखीजण गुनजण स्यामा
 मनसि विचारि औ कहौ महन्ति ।
 कुससथली छँता कुन्दणपुरि
 क्रिसन पधारण लोक कहन्ति ॥ ७२ ॥

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु बीजौ
 कहौ खवणि सम्भली कथ ।
 लिखमी आप नमे पाइ लागी
 अचरिज को लाधै अरथ ॥ ७३ ॥

चडिया हरि सुणि सङ्गरखण चडिया
 कटकबन्ध नऊ घणा किध ।

७१ । BKMS थयउ, JU थिउ, BKU दिज, K देखी, BM रहति, JK रहति, U सकि न रहति, S रहि तीथि, BJKU हम (for औ), BM स आसमौ, J दु आसमउ, (KS)U आसमउ, NP सुच ।

७२ । BS बील (for सन्त), JKNU संति, M संति सखी संत के गुर, KPU आमा, B समच, JS समच, NP तन सुविचार, BJKMSU हम (for थ), J(M) कहइ, S कहिथ, U कहे, J मरंत, KNU कुससथली, BJNP बिसन, K छवन, JS कचंत ।

७३ । BJK बांभच, B बांदि, J बांदि, N बंदिन, P बंदि, BJKMS रेत, BM च, KN तनु, S तच (for छ), BS बीजौ, JKMNPU चवच, BJ सभली, P संभलि, M(S) संभली, N बाय (for आप), N बनी, BN पाव, PU पच, BJNP कोर, KU कोर, BKMNS साधो, JPU छाधा ।

अके उजायर कल्हि अँवाहा
साथी सऊ आखाठसिध ॥ ७४ ॥

पिणि पश्चि वीर जूजुळा पधारा
पुरि भेला मिलि कियौ प्रवेस ।
जग दूजग सवि लागा जोवग
नर नारी नागरिक नरेस ॥ ७५ ॥

कामणि कहि काम काल कहि केवी
नाराइग कहि अवर नर ।
वेदारथ इम कहि वेदवंत
जोग तत्त जोगेसवर ॥ ७६ ॥

वसुदेव कुमार तगौ मुख वीखे
पुगौ सुगौ जग आपपर ।
औ रक्तमणी तगौ वर आयौ
हरि म करौ अलि राइहर ॥ ७७ ॥

७४ । JP चढ़िया, JNP चुणे, KS चुणे, K संकर्षण, BJ चढ़िया, BMNS नर, BS कीध, JKNPU किध, BJPU उजायरर, N उजायरर, S उजीयरर, BJKNP कलध, B खेरदा, J वादा, KNU खेरदा, M खेर जेवनी कलध उजायर[र], BKNS सवि, J सध, JKNP ०सिध, B सिधि ।

७५ । B पिध, JMN [पिधि], K पधि, S पध, U पधि पधि, BJKS पंध, N पंधे, M जुजुळे, JK पुर, BMU भेले, B कीध (for मिलि), JMU ऊर (ditto), P कीध (for कियौ), BS सवि (for सवि), JM सध, K सऊ, NP मिलि (for सवि), B नार्ये नाम रिचि नरेस, M नाम रिचि (for नागरिक) ।

७६ । JKS कामिध, NPU कामिधि, ALL कहर (for कहि), BJKNPU नारायध, N विखारधी, S वेदारधी, NS [रन], JMPU वेदवित (for वेदवंत), N वेदवंति, B तंत, KNU तल, S जोगेसुर ।

७७ । S झुवर, K वीचे, U पुधि दुणिं, PU रध, BS वधमणी, JPU वधमिणी, N वधमिणी, BJKNP हर (for हरि), NS न (for न), B रन, JPS चन, ALL राचहर ।

आवासि उतारि जोड़ि कर ऊभा

जग जग आगै जगौ जगौ ।

राम किसन आया राजा है

तेो को अचरिज मनुहारि तगौ ॥ ७८ ॥

सीखावि सखी राखी आखै सुजि

राणी पूछै रुकमणी ।

आज कहौ तेो आप जाइ आवूँ

अम्ब जात्र अम्बिका तगौ ॥ ७९ ॥

राणी तदि दूवौ दीध रुकमणी

पति सुत पूछि पूछि परिवार ।

पूजा आजि काजि प्री परसण

स्यामा आरंभिया सिणगार ॥ ८० ॥

कुमकमै मंजण करि घौत वसत घरि

चिऊरे जल लागौ चुवण ।

छीये जाणि छकोडा कूटा

गुण मोली मखतूल गुण ॥ ८१ ॥

७८ । JKPS आवास, BK करि, J आगी, K आगस, NS आगसि, JU जगा जगउ, S जगै जगै, BM कम्ब, K कसन, NPU किसन, KS [तेो], NPU तड़, B कोइ, NPU कुण, J अचरिज कुण, K अचिरज किचो, M अचिरज को, BS अचिरज, KN मनुहार ।

७९ । KMNS सुज, BJPSU रूपमणी, U कइ, NPU तड़, S त, M कहौ त आज, B(S) आज आप, JK आवां, MS आवं, U आवउ, (K)NPS जात्र ।

८० । S तव (for तदि), JP दूउ, KU दूउउ, BKS रूपमणी, JP रूपमिणी, N रुकमिणि नर, U रुकमिणी, BJKMN(P)U आज काज, (M)N प्रिय, PU आमा, S साना

८१ । BPS कुमकुमर, JKMNU कमकमर, BJKMSU मंजण, M भुच, N भूप (for भौत), BJSU वसत, NS स्यामा, KU चुवण, BSU छीये, NP छीमा, J कछूडा, P छिकोडा ।

लागी बिऊँ करे धूपणै लीधै
केस पास सुगता करण ।

मन खिग चै कारणै मदन ची
वागुरि जाणै विसतरण ॥ ८२ ॥

बाजोटा ऊतरि गादी बैठी
राजकुँवारि खिँगार रस ।

इतरै इक आली ले आवी
आनन आगलि आदरस ॥ ८३ ॥

कशिष्ठ पोत कपोत कि कऊँ नीलकंठ
वडगिरि कालिन्दी वली ।

समै भागि किरि सङ्ग सङ्गधरि
बेकशि ग्रहिणै अङ्गुली ॥ ८४ ॥

कबरी किरि गुञ्जित कुसुम करम्बित
जमुण फेण पावन्न जग ।

उतमंगि किरि अम्बरि आधोअधि
मांग समारि कुमारमग ॥ ८५ ॥

८२। S दुऊँ (for बिऊँ), JU धूपणै लीधै, MS लीधै, सुगता, BKMNPUSU
खग, J कारण, K करण मदन, B वाउरि, K वामुर, S वावरि ।

८३। J बाजोटा, P बाजवडा, N आद वडडी, (N)P कुँवरि, JU कुँवरि,
S कुँवरि, BKNU खिँगार, JMP खिँगार, JB बेनै, J इतर, K तितर, BJKPSU
बेक, N बेक, K रुपी (for आली), MS आदी, J आणण, S आगै, BPS आदरिस, M आदिरस ।

८४। JKMSU कंठ, KMNS पोति कपोति, KNP क, JKU कच, N कड, B
लीलकंठ, MS बालिन्दी, S बालि, KNS भाग, BKNS किर, P किर, JU बी
(for किरि), KNPS संघर, JU बेकशि, K बेकण, JKPU, बांगुली ।

८५। BKMN करि, JSU कर, MP गुंजति, U गुंजित, BJMNS कुसम,
MS कबवति, B(K) जमन, M जमन, N जमुन, K फेण, KU पावन,

अशियाला नयण बाळ अशियाला
 सजि कुण्डल खुरसाण सिरि ।
 वली वाठ दे सिली सिली वरि
 काजल जल वालियौ किरि ॥ ८६ ॥

कमनीय करे कुँकुँ चौ निज करि
 कलँक धूम काढे वे काट ।
 सम्मति कियौ आप मुख स्यामा
 नेत्र तिलक हर तिलक निलाट ॥ ८७ ॥

मुख सिख संधि तिलक रतनमै मण्डित
 गयौ जु झँतौ पूठि गलि ।
 आयै क्रिसनि माँगि मगि आयौ
 भाग कि जाणे भालियलि ॥ ८८ ॥

जूँ सहरौ भूँह नयण भिग जूता
 विसहर रासि कि अलक वक्र ।

MNP अत्रि, (B)PSU उत्तसंग, JS उत्तसंग, KN उत्तसंग, KNSU
 करि, P करर, JKNU चंवर, JPSU बाधोचध, M संवारि, S सुवारि,
 J(P) कुँकार, N कुँकारिमि, U कुँवारिमि ।

८६ । J चाचीवाले, J नैव, P नयन, S बाय नरव, J कुज, S वज, M सकि,
 JU वरवाव, JN सरि, S सर, BJNPSU वले, U वाडि, N चिरी
 (for 1st चिरी), KN वर, KS किर ।

८७ । (B)J कउ (for चौ), JU कामिधि (for निज करि), JKU वे काढे, N
 काडि, BPS संग्रन, BJU कीया, J सुव, U सुधि, S वाना, BN
 निहाडि, J छहाड, S छिहाड ।

८८ । B सिधि, P ची संधि (तिलक), M ज, BS चंतौ, K चपूड, BM छवा,
 JK छवन, U छवनि, (N)P किवनि, BJNS मांग, P मग, K भागि कर,
 BJ भागिचर, S भागिचर ।

वाली किरि वॉकिया विराजै

चन्द्र रथी ताड़ङ्ग चक्र ॥ ८९ ॥

इम कुंभ अन्धारी कुच सु कक्षकी

कवच सम्भ काम कि कलह ।

मनु हरि आगमि मगड़े मगड़प

बन्धन दीध कि बारिगह ॥ ९० ॥

हरिणाखी कगिठ अंतरीख छूँती

बिम्ब रूप प्रगटी बहिरि ।

कल मोतियाँ सुसरि हरि कीरति

कगठसरी सरसती किरि ॥ ९१ ॥

बाजूबँध बन्धे गोर बाऊ बिऊँ

स्याम पाट सोहन्त सिरी ।

मणिमै हौँ डि हौँ डलै मणिधर

किरि साखा सिरोखड़ की ॥ ९२ ॥

८९ । B जोसहरी, K जूसरी, S जूसरीया, K नचन, ALL नच, B विषहरि, MNS विषधर, B सु (for कि), K क, PU चलिह, J बक, KN करि, PS किर, N विराजित, BJKMNSU चंद, B ताटक, N पाटक, S ताडक, J चक .

९० । S व, JU कुंषकी, KNPU संभु, B संभि, M संभ, PU कामि, BPSU क, J कलहि, BJKS मन, BKS आगै (for आगमि), N आगलि (ditto), U आगम, J संडीय, NU संडीयल, B मंडप मंडे, S संडीया मंडे, J बारजहि, U बारजह .

९१ । B हरिणाकी, BJK कंड अंतरिच, M ° रिच, N अंतरित, KN बहिर, MPSU बहरि, N कंडसिरी, BS किर, N कर, M करि .

९२ । B बांधे, J बंधी, K बंधि, MN बंधै, U बंधीया, JKMNPU बाध, S बाधे, MU वे, J वेउली (sic for बिऊँ), P ग्राम, J सोईति, K सोभंत, BJMNPU की, K व की (! for सिरी), KNP लचिमय, BJEMS चौँ, J(K)N(S)U चौँडोलर, M चौँडुलै, P चौँडिलर, BNP किर, ALL चौँड, N करि (for की) .

गजरा नवग्रही प्रोषिया प्रोचि
 वले वलै विधि विधि वलित ।
 हसत नखिन्न वेधियौ हिमकरि
 अरध कमल अलि आवरित ॥ ६३ ॥
 आरोपित द्वार घणौ धियौ अंतर
 ऊरस्थल कुम्भस्थल आज ।
 सु लु मोतो लहि न लहै सोभा
 रज तिणि सिरि नाखि गजराज ॥ ६४ ॥
 धरिया सु उतारे नव तनु धारे
 कवि तै वाखाण्य किमत्र ।
 भूखण पुहप पयोहर फल भति
 वेलि गात्र तौ पत्र वसत्र ॥ ६५ ॥
 स्यामा कटि कटिमेखला समरपित
 क्रिसा अङ्ग मापित करल ।
 भावीसूचक धिया कि भेला
 सिङ्गरासि ग्रहण सकल ॥ ६६ ॥

- ६३। J(K)U नवग्रहे प्रोषीया प्रोचि, M प्रऊषीया प्रऊचि, KNPS वलय, S विध, MS वलती, BM वल, B निविध, KMNPU नखच, S नचत, BP वेधायत, N वेदीयत, BU कि हिमकर, J किमकिधिकर (१), KNS हिमकर, P ° किर, S कुवस, B आविरत, N आवरति, S आवरत .
 ६४। BS आरोपित, BKNP यचत, B उरस्थलि, KNP उरस्थल, JMU उरस्थल, S उरचयंल, B कुंभस्थलि, S कुंभयल, B जि, JKNS ल BK निच, S रज सर तच, BM सिर .
 ६५। NS स, BK नो, M नच, BKMNSU तन, MNP तिधि (for तै), BS किमन, M किमति, P किमिच, JKMPUS पयोधर, N भंति, K तार (for तौ), P चो (ditto), S नै (ditto), U तु (ditto): M वसत, M inverts the order of st. ६५ and ६६ .
 ६६। PU आमा, N समपित, PU समपित, BKM लघा, JU किषा, U चंनि, M °लचकि, MS चया, JKU ङ्गया (for धिया), JK [कि], P सङ, S सचि (for कि), KPU सिङ्गरासि, J नवचच, K पचया .

चरणे चामीकर तथा चंद्रायाणि

सजि नूपुर घूघरा सजि ।

पीला भमर किया पहराइत

कमल तथा मकरन्द कजि ॥ ९७ ॥

दधि वीणि लियौ जाइ वणतौ दोठौ

साखियात गुणमै ससत ।

नासा अग्रि मुताहल निहसति

भजति कि सुक सुखि भागवत ॥ ९८ ॥

मकरन्द तंबोल कोकनद मुख मभि

दन्त किञ्जलक दुति दीपनि ।

करि इक बोझौ वले वाम करि

कीर सु तसु जाती कोड़नि ॥ ९९ ॥

सिखगार करे मन कोधौ स्यामा

देवि तथा देहरा दिसि ।

होडि छिडि चरणे लागा हँस

मोती लगि पाणही मिसि ॥ १०० ॥

९७। B(M) चंद्रायाणि, S चंद्रानन, KM सजि. B नूपुरि, J पीली, JK पंहराइन, U पहरादति. M कंवल, S कुवल तथै.

९८। KPU बीष, JU तार (for जार), N साधियाणि गुणमय, BK सुसत. BJNS मोताचल, JS निहसत, JNS भजत, BKPSU सुष, B भागवति, M inserts here st. १०१.

९९। N कोकनदि, S मभि, BM कंजलिक, K कजलकि, N किंजलकि, P किंजलक, BKNU द्युति, BMS चोक, JN चैक, P इकु. K बीजौ, U बोड़ु, K कीरति (for कीर सु), B कि (for सु), BJ तस, S तन (for तसु), K कपरि (for जाती).

१००। M संगार, P सिंगार, K बीध सन, M कीयौ, P श्यामा, KNP देवी, J देव, M देहरा, JKU होडि, PSU छिडि, N मोत्यां, JS मोताचल (for मोती छमि), KNPS पानही.

अन्तर नीलम्बर अबल आभरण

अङ्गि अङ्गि नग नग उदित ।

जागे सदन सदन सज्जोई

मदन दीपमाला मुदित ॥ १०१ ॥

किहि करगि कुमकमौ कुङ्कुम किहि करि

किहि करि कुंसुम कपूर करि ।

किहि करि पान अरगजौ किहि करि

धोति सखी किहि करगि धरि ॥ १०२ ॥

चकडोल लगै इणि भाँति सुँ चाली

मति तै वाखाणन न भूँ ।

सखी समूह माहि इम स्यामा

सील आवरित लाज खूँ ॥ १०३ ॥

आइख्यै जाइ साधि सु चढि चढि आया

तुरी लाग ले ताकि तिम ।

सिलह माहि गरकाव सँपेखी

जोध मुकुर प्रतिबिम्ब जिम ॥ १०४ ॥

१०१ । BKM अन्तर, JU ऊपरि, K नीलांबर, J नीलंबर, M अबला, उदित, N सुदिन सुदिन, J संजारे, K संजोचे, P संजोईत, P सदन सदन जागे संजोई, B सुदिति, M सुदति ।

१०२ । KN कहि, M किह, K कर, BJPSU किही करि, BK कुमकुमौ, MPU कमकमउ, JK(M)U किहि करि कुङ्कुम, KN कचि, M किर, BJ किही, BKM¹धूप, JU धोत, N परिमल धोत, N करन, B धर ।

१०३ । (B)K(M)P चकडोल, J चुँडोल, M हय, J हरी, K हह (for हचि), KNPU माँचि, M ते (for हम), BP सामा, B आवरित, K आवरितु ।

१०४ । BPU आविखार, J आवखार, N आवारर, M आवरी साधी, N छ साधि, U साध, P जो, BJ चढ़ि चढ़ि, N सनि चढ़ि, छगि जेई, BKP नाक, BKMNPu माँचि, BU संघेवीयर, J संघेवीर, K छुपे, M संघेपे, N छुपेवी; J सुकुर, MU मुकुर ।

पदमणि रखपाल पाइदल पाइक
हिलवलिया हलिया हसति ।
गमे गमे मद गुड़ित गुड़न्ता
गात्र गिरोवर नाग गति ॥ १०५ ॥

अस वेगि वन्है रथ वन्है अन्तरिख
चालिया चंद्राणहि मग चाहि ।
किरि वैकुण्ठ अजोधावासी
मझग करि सरयू नदि माहि ॥ १०६ ॥

पारस प्रासाद सेन सम्पेखे
जाणि मयङ्ग कि जलहरी ।
मेरु पाखतो नखित्रमाला
ध्रूमाला सङ्गरि धरी ॥ १०७ ॥

देवालै पैसि अम्बिका दरसे
घगै भावि हिति प्रीति घगी ।
हाथे पूजि कियौ हाथा लगि
मन वण्डित फल रुकमणी ॥ १०८ ॥

१०५ । BJNPU चदमणि, K ° मिच, J रिपपाल, P रपपाल, BKMN
चलवलिवा, J चिलवलीवा, BM हिलिया, KN चालिया, BKMN
मलित (for गुड़ित), K गिरोवरि, P गिरोवर .

१०६ । BMN चलि, JKNPU वेग, JU चंतरित, NP चंतरीष, (J)U चडिया
(for चालिया), BPS चंद्राणहि, M चंद्राणि, KU चंद्राण, NP
नगि, K करि, NP किर, ALL except M अजोधा°, BJKMU
मंजव, P मंजवि, BMU करे, K करर, B धिरो, KM सरी (for
सरयू), B दधि, P नद, BKU मांघि .

१०७ । N प्रासादे, संघेवर, U संपूरे (for सम्पेखे), BJKM जाणे, N मयंक कि
जाणे जलहरी, BJM मेर, BU पाखली, JKMN नखण°, U नखण
ची माला, BM ध्रू°, K द्रू°, JKMN संकर .

१०८ । J देवालि, KP देवालय, N परसे (for दरसे), M वषो (for °वै),
BKNPU चित, J चनि, BM पूजे, KN पूज, BKMNU चाच,
BJKMU लज, BPU चपनची, KN दज .

आकरसण वसोकरण उगमादक

परठि इविण सोखण सर पच्च ।

चितवणि हसणि लसणि गति संकुचणि

सुन्दरि द्वारि देऊरा सच्च ॥ १०६ ॥

मनपङ्गु थियौ सऊ सेन मूरद्धित

तह नह रही सम्येखतै ।

किरि नीपाथौ तदि निकुटीअे

मठ पूतली पाखाणमै ॥ ११० ॥

आथौ अस खेड़ि अरि सेन अंतरै

प्रियमी गति आकास प्रथ ।

त्रिभुवननाथ तणौ वेला तिणि

रव सम्भली कि दीठ रथ ॥ १११ ॥

बलिबंघि समरथि रथि ले बैसारी

स्यामा कर साहे सुंकरि ।

१०६ । BJK आकरसण, NPU आकरसण, J(M) उदमादिक, N उगमादिक
परठि, J चितवणि, N हसणि, NPU मन (for गति), U तणि
(ditto), JU संकुचणि, KU सुंदर, NP दुवारि, U द्वार, JKNPU
देऊरा ।

११० । BKM मनपङ्गु, J °पुंग, U|मनुपङ्गु, BJMU यथा, K ऋचा, M सचि,
J सेन सऊ, P तनु (for तह) नऊ, K कंधी (for रही), BM संवेपिते,
J(U) संवेपति, J किरि, KNP किर, J नीपाथु, P नीपार, BM तदे,
K वेत (for तदि), N तदिचि, P तदही, BP निकुटी, J नीकुटीले, K
निकुटीअे, NM निकुटी, U निकुटीअे ।

१११ । BJKM अचि, B बड़ि, JP पड़े, N पेड़, BK मंडल (for सेन), J
मं|च|चि, U सेय, BJ अंतरि, K अंतर, N अंतरिद, B प्रथमी, J प्रथम,
K प्रथमी, N प्रथमी, PU प्रथिमी, BK गति कि, U गति किआ, JP
पचि, M पंच, निभवण°, K तिण, U(M) तह, N रवि, J संभली क
दीठ ।

वाहरि रे वाहरि कोई है वर

हरि हरिणाखी जाइ हरि ॥ ११२ ॥

सम्भलत धवल सर साङ्गलि सम्भलि

आलूदा ठाकुर अलल ।

पिंड बङ्गरूप कि भेख पालटे

केसरिया ठाढ़े क्रियल ॥ ११३ ॥

लारोवरि अस चित्राम कि लिखिया

नह खरता नर वरै नर ।

मोंखण चोरी न ऊवै माहव

महियारी न ऊवै महर ॥ ११४ ॥

ऊपड़ी रजो मभि अरक ओहवो

वातचक्र सिरि पत्र वसन्ति ।

निवै सहस नोसाण न सुखिजै

वरहासाँ नासाँ वाजन्ति ॥ ११५ ॥

११२। (J)MNPU बलिबंध. B समधि, MPU समध, JKN समरध, U रध, B बंधाधी, U बंधारे, JU आना, P साभा, B करि, J साधि, K साधी, ALL बाहर, N हो (for रे), K वीरवर (for वर), N बाहर कोई वर वीर वर (!), BNP बरबाधी J चिर', B गयो (for जाइ), K ले गयो (ditto).

११३। BK संभलित, J संभलित, N संभलिइ, BJK धमल, JK(U) सद् (for सर), BK संभलि, N पालठर, K डारै, N ठविषा, BM बंगल, J बंगल, N क्रियली, U क्रियल.

११४। JM लारोवरि, BKM चधि, NP चाध, B चितरांन, BKMN निध, N धुर, B ऊधै, K होवै.

११५। J ऊपड़ी, J मधि, P मधि (for मभि), NP लेखवध, JU चहल, N चिर, J पंत, U पंति, J सुधीइ, NPU सुधीयइ, JU वरिबासाँ, KNU बासा.

अलगी ही नैड़ी की ऊमते
 देठाली ऊचौ दलां दुह ।
 वागां डेरवियां वाहबुचे
 मारकुब्बे फेरिया मुह ॥ ११६ ॥

कठठी बे घटा करे कालाहणि
 समुहे आमहो सामुहै ।
 जोगणि आवै आडुंग जाणे
 वरसै रत बेपुड़ी वहे ॥ ११७ ॥

हथनालि हवाई कुहकबाणा ऊवि
 होइ वीरहक गैगहण ।
 सिलहाँ ऊपरि लोह लोह सर
 मेह बूँद माहे महण ॥ ११८ ॥

कलकलिया कुन्त किरण कलि ऊकलि
 वरसति विसिख विवरजित वाड ।

११६ । NP चलावा, JKPU नैड़ी, N नैड़ा, M नयड़ी, NP कीध, B उग्रवते, M उग्रमते. JPU चोप्रमते, K उग्रमत, N उग्रमते, J डेठाली, U दीठाए, M [देठा]के ऊवा, BK चयो (for ऊचौ), JNU झउ, K दले, BKN दुऊं, J बागुं, NU बागा, B डेवरीये, J डेरवीउ, N डेवरीया, JU मारगूबे, K मारमते, J फेरियां, P फेरिया .

११७ । JMP बड़ा, BK कठठी करि बाबी घटा बाबाएणि शमरी, JKN(PU) बाबो, M संसुही, J जोगिष, NPU जोगिषि, BKMN बाबी, P बधिषी (for वरसै), K रगत, P रति, J बेपुडे, U बैपडर, M वरी .

११८ । N हथनालि, P ऊवाए, BK चोदह, M चोच, N चोवर, J महेमच, U मचोमच, J चिखच अपरा, BK(M)N चिखच लोच अपरि, (M ०६), JPU चिरि, K मेघ, JU माहीं .

राठौड़ राज प्रिथीराज रो कह्यो ।

३३

घड़ि घड़ि घड़कि घार धारुजल
सिहरि सिहरि समरवै सिलाउ ॥ ११९ ॥

काँपिया उर काइराँ असुभकारियौ
गाजँति नोसाणे गड़डै ।
ऊजलियाँ धाराँ ऊवड़ियौ
परनाले जल रहिर पड़ै ॥ १२० ॥

चोटियाली कूदै चौसठि चाचरि
धू ठलियै ऊकसै घड़ ।
अनंत अनै सिसुपाल औभड़ै
भाड़ मातौ माँडियौ भाड़ ॥ १२१ ॥

रिख अकूखि तेगि रहिर रलतलिया
घणा हाथ हँ पड़ै घणा ।
ऊँधा पच बुदबुद जल आक्रिति
तेरि चालै जोगणी तथा ॥ १२२ ॥

११९। N कुंति, BM किरणि, JU ऊकलि कलि, K कलिया (for उकलि),
B वरसन, JK(M)U वरजित, N वरपित, BKN विशेष, J धड़ धड़
धड़की, BK कलकि (for धड़कि), J सचरि, KN सिचर, M बैचर,
BKM संवरणि, J संसरवि, U संसर, BJKM सलाउ .

१२०। BJK काँपिया, BJMNU कायरों, K कायर, BKU गाजवे, J गाजवे,
N गाजवे, P गाजवे, J(K) गड़गड़, N गुड़गड़, PU चारा, B
औवडीयो, J उवडीयउ, K कपडीयो .

१२१। J चोटियाली, P चोटियालीउं, U चउटीयाळुं, J कूँदि, N धड़ि
(for धू), BP ठलीये, J ठलीद, N लीयदं, U पड़ीयद (for ठलिये),
BM चसिपाळ, K सिच, BU औभाड़ा, J ऊभाड़ा, M उभाड़े, BM
लागो (for मातौ), N मावे, P मातर, J संडीयउ .

१२२। BK रच, U रिचि, KN चंगण वेच, M रलतलीयो, N रलतलिया, P
रलतलीया वेच रहिर चंगण रच, B चणै, JMNU चणे, BK चाधि,
JNU पड़ै, J उंधे, U जल बुदांबुदा, KM जल बुदबुद, (N)PU
आक्रिति, BM आक्रिति, MN निरि, JU चाजे, (N)P चाजा, M
चाजीया, BJNP(U) जोमिषी .

बेली तदि बलिभद्र बापूकारै

सत्र साबतौ अजे लगि साथ ।

बूटै वाहबियै आ बेली

हल जीपिस्यै जु वाहिसि हाथ ॥ १२३ ॥

विसरियाँ विसर जस बीज बीजिजै

खारी हालाहलाँ खलाँह ।

बूटै कन्ध मूल जड़ बूटै

हलधर काँ वाहताँ हलाँह ॥ १२४ ॥

घटि घटि घण घाउ घाइ घाइ रत घण

ऊँच छिच्छ ऊछलै अति ।

पिड़ि नीपनौ कि खेच प्रवाली

सिरा हंस नीसरै सति ॥ १२५ ॥

बलदेव महाबल तासु भुजाबलि

पिड़ि पहरन्तै नवी परि ।

१२३ । M बलिभद्र तदि बेली, KP बलभद्र, B(J) बलिभद्रि, BJKU बापूकारै, P ीया, PU सत्र, NP साबता, BJU अजी, BM लग, J वाहबीर [वा], U ताँ बेली, J चव (for हल), NP जीपिसर, J ज, K सो (for जु), N जउ, B वाहसेँ, J(N) वाहसर, KM वाहसी, PU वाहिसिहा ।

१२४ । (J)U विसरिया बीज जस बीज बीजिजै, P विसरी बार जस बीज बीजिजै, N जस बीज बीजियाँ, M बीजिर (for बीजिजै), U बरी, N वाहाहल, P हाहाहल, BJK(M)U बलाँ, N सुंड (for हल), K जल बोदे, J बूडि, M बड़ड़े (!), U राँ (for काँ), BJKPU बहताँ, JK(M)U बलाँ ।

१२५ । J reads the first line as follows: बीर रगत बलबलीया नीसक, K बार (for बर), BJU बांच, N जंबी, BM बंर, JU बांच, K चुंच, K बाच पड़ि, BN पिंड, M नीपनु, U खेच, KM सच (for सति) ।

बिजड़ा मुहे वेड़तै बलिभद्रि

सिराँ पुञ्ज कोधा समरि ॥ १२६ ॥

रिग गाहटतै रामि [खलि^{*}] खलौं रिग

थिर निज चरण सु मेठि थिया ।

फिरि चड़ियै सङ्गार फेरताँ

केकायाँ पाइ सुगह किया ॥ १२७ ॥

काण अक लिया किया अक काणकाण

भर खच्चे भङ्गियौ भिड़ ।

बलिभद्र खलै खलौं सिरि बैठी

चारौ पल ग्रीधणी चिड़ ॥ १२८ ॥

सरिखाँ सँ बलिभद्रि लोह साहिबै

वडफरि ऊऊजतै विरुधि ।

भलाभली सति तोजि भङ्गिया

जरासेन सिसुपाल जुधि ॥ १२९ ॥

१२६। JU तास, NU मुजाँ बलि, B पिंङ, N पिङ्, KNP पहरतर, JJ' बिजड़ा, N वडतर, P वेड़ते, JU बैड़ीया, BJU बल^०, ALL °भद्र, BJKN सिरा, J सवरि, M omits this stanza.

१२७। JKNU राम, ALL [खलि]. K रण, P रणि (for 2nd रिग), J निग, N निचलण (for निज चरण), BKMPU स, J मेठ, KNP मेठि, KU यवा, J फरि, K फिर, N फर, J सिंघार, KNP संघार, J फेरतर, K फिरता, U फेरता, KNP पाच, BM omit this stanza.

१२८। JKU कच लीधा अक (चेक), M कच लीया अक, N चेक, J भार, KN भंजिया, P भंजीज, N भङ्ग, M भिङ्गि, BKNPU बलभद्र, JKU बलै (for बलौ), M पलं बलं, KMN सिर, N बाढर (for बैठी), K ग्रीधणी, N गिरिधणी, M चिड़ि, N चडि, J places this stanza between st. १२५ and st. १२९.

१२९। J छुधराँ, U सधराँ (for सरिखाँ), KP बल^०, ALL °भद्र, J वाचरै, K वाचीयो, KN वडफरि, M °फर, PU ऊऊजीचे, JU विरुध, MNP विरुध, BK भलाभला, KN सचु, M सच (for सति), B तौरिज, J तोज, K तरज, M तोहीज, N तोहिज, KMN भावा, B जरासिंह, KM जरासिंह, BK सिचपास, M-सवि, J जुड़^०.

आडोअडि अकाबेक आपडे

वाग्यौ अेम रुकमणी वीर ।

अबला लेइ घणी मुँइ आयौ

आयौ हँ पग माँडि अहीर ॥ १३० ॥

विलकुलियौ वदनि जेम वाकार्यौ

सङ्गहि धनुखं पुणच सर सन्धि ।

क्रिसन रुकम आउध ह्हेदण कजि

बेलखि अणी मूठि द्रिड बन्धि ॥ १३१ ॥

रुकमइयौ पेखि तपत आरणि रणि

पेखि रुकमणी जल प्रसन ।

तणु लोहार वाम कर निय तणु

माहवि किउ साँडसी मन ॥ १३२ ॥

सगपण ची सनसि रुकमणी सन्निधि

अणमारिवा तणै आलोजि ।

अे अखियात जु आउधि आउध

सजै रुकम हरि ह्हेदै सोजि ॥ १३३ ॥

१३० । B आडोअडि, NP आडोअडि, B अकाबेक, BP वाइयड, K वागीड, MNJ(U) वानियौ, K अे, U अेक (for अेम), BJP वचमणी, NU रुकमिणी, K लोहै, N कभउ रहि (for आयौ हँ) .

१३१ । N विलकुलियड, P °लीड, BJKNP वदन, BKM वाकारे, (J)U वाकारिउ, P °रीयड, M वीय घहि (for सङ्गहि), B पिणच, K पणच, N पिणच, JKU रुचन, M रुच्य, N क्रिसन, JKMNPN आयुध, U रुचन रुकम ह्हेदण आयुधि करि, JNP बेलख, MU बेलक, P दूठ, B द्रिडि, J द्रिड, K दडि, NPU दड .

१३२ । M तपति, ALL आरण, BKN रण, MU रिण, P रणि, JP रुव°, U रुकमिणी, M तणो, P तणउ, U तणु (for 1st तणु), U करि, J तण, M तन (for 2nd तणु), JMU माहव, MU वीयौ .

१३३ । BJKNP सनच, BJKP वचमणी, NU रुकमिणी, BN सानिधि, K सानिध, M सनधि, KM तणो, N तणउ, JKMU आलोज, N अवि-

निराउध कियौ तदि सोनानामो
 केस उतारि विरूप कियौ ।
 छिगियै जीवि जु जीव छिड़्यौ
 हरि हरिगाखी पेखि छियौ ॥ १३४ ॥

अनुज अउचित अग्रज इम आखै
 दुसट सासना भली दई ।
 बहिन जासु पासै बैसारी
 भलौ काम किउ भला भई ॥ १३५ ॥

सुसमित सुनमित निज वदन सुग्रीडित
 पुँडरीकाख थिया प्रसन ।
 प्रथम अग्रज आखेस पालिवा
 मिरिगाखी राखिवा मन ॥ १३६ ॥

कित करण अकरण अमथा करणं
 सगले ही थोके ससमत्य ।

याच, U चपईयात, K जो, B(K)N आवधि आवध, J(N) आवधि
 आवध, M चणे, JKMU सोज ।

१३४ । BM निरवाउध, JN निरवाउध, P निरवाउध, K कीध, BKMN
 तद, JPU [तदि], BN सेन (for सोना), JNPU जतारि, JU छिरीर,
 M छिनीये, JKMNPU जीव (for जीवि), K जो, BJNPU छिड़्यौ,
 B सु हरि, K सो हरि, MN जायि (for पेखि) ।

१३५ । U अनंत (for अनुज), BK अग्रज ईष कहे अनुज अउचित, U दुइ,
 JU वासना, BKM नास (for भली), JK बहिन, BJK जास, BK
 बैसारी, (BM)NU कीवच, K भलो कीयो न कीयो भलो भई, BM(N)
 भलो (for भला) ।

१३६ । K सुसमिति, N सुनमिति, U सुसमिति, M सुसजति सुनति, BJ सग्री,
 KP संग्रीडित, MU सुग्रीडित, B(MN) P पुँडरीकाख, J ° काच, K
 पुँडरीक, U ° काच, B बीच, J बीच, K बचा, N बचो, M न्नीचो
 (for थिया), BP प्रसन्न, BP चारिच, KMN चारिच, BMN सननचची,
 J सननचचि, K सननचची, P सननचची, U सननचची ।

होलिया जा इलगाया ह्वंता
हरि सालै सिरि थापे ह्व्य ॥ १३७ ॥

परदल् पिखि जीपि पदमणो परणे
सञ्जु सिरि अघिक वावरे सार ।
वह्ते कटक माहि वादोवदि
वाधण लाग्ता वधाइहार ॥ १३८ ॥

ग्रह काज भूलि ग्या ग्रहि ग्रहि ग्रहगति
पूछेजै चिन्ता पड़ी ।
मनि अरपण कीधै हरि मारगि
चाहे प्रज ओटे चड़ी ॥ १३९ ॥

देखतां पथिक उतामला दीठा
भाँखाणा उरि उठी भल ।

१३७ । JKNPU छन. JM सकरण (for सक^०), B सनिघाई, J सन्यथा, KPU सन्यथा, M सनिघा, BKM करण, N कीचा सन्यथा (for सन्यथा करण), B सिनिखे, J समन्त, MP समथ, U समरण, B बाखीची, PU जार, BK जिके (for जार), BK लुगाया (for इल^०), N इलगा, PU सलगाया, JNP साला, J थापी, BKU थापि, B चयि, K हाथि.

१३८ । MU पिख, BKU जीति, (J)PU सचनिषी, N सकमिषी (for पदमणी), BM read the second line as follows: चाचंद जमै कथा चेकार, and J as follows: चाचा ग्रहि चारती जमारि, and K as follows: चाचंद रोच चचा चेकार, JKM कटक, K माहे, B मचा (for माहि), JU नद वेला (for वादोवदि), JU वधाईहार, U places this stanza between st. १३५ and st. १३९.

१३९ । B पिख, JKNPU ग्ह, BKU काजि, BKM गा, JN ग्हि ग्हि, U ग्हि ग्हि, BK ग्हगति ग्हि ग्हि, BJKU मज, N चापच, P चापच, U चपच, K(P) कीधो, M कीधा, BKP मारज, K प्रजा, NP ओठर, N चठी.

नीलु डालु करि देखि निलाणा
कुससथली वासी कमल ॥ १४० ॥

सुगि आगम नगर सङ्ग साऊजम
रुकमगि क्रिसन वधावण रेम ।
लहरिउँ लियै आगि लहरौरव
राका दिन दरसगि राकेस ॥ १४१ ॥

वधाउव्याँ ग्रिहे ग्रिहे पुरवासी
दलिद्र तगौ दीधौ दलिद्र ।
ऊकव ऊव्या अखित ऊकलिया
हरी मोब केसर हलिद्र ॥ १४२ ॥

नर मारगि अक अक मगि नारी
क्रमिया अति ऊकाह करेउ ।
अङ्गमालु हरि नयर आपिवा
बाहाँ तिकरि पसारी वेउ ॥ १४३ ॥

१४० । B देखते, KMP देखता, N देखताँ, N पंचक, BKM पंथि पथिक, B उतावलि, K उतावला, M उतावली दीठो, JU दुरा पथि पथिक कतामल (°लि) देखे, JKMN उर, BKMNP नीलो, J डाण्ड, B निधि, K तिष (for देखि), ALL नीलाणा, K कुसखल, M कुसखली, N पाछई (sic! for वासी).

१४१ । B आगमि, BKMNP नगर, BN सु सङ्ग, B सऊजम, N सङ्गजुम, BJU बभमिधि, BU कसन, JKNP क्रिसन, M लब्ध, U वधामध, BPU देखि, BM लहरौ, K लहरि, N लहर, P लहरिउँ, J लीह, N जाणे, KMP दिन, MP दरसण, B राकेसि.

१४२ । M बाधाउ, N बाधाया, BK गृहे गृहाँ, J गृहा गृहे, NPU गृहे गृहे, B पुरवासीवर, MN पुरवासीवे, NP दलिद्र, K तगौ, JU दिवा (for तगौ), BJMP दीधु, U दीधु, P दलिद्र, K उकव, JM आचद (for कव), J ऊक, KU ऊका, MN ऊवा, P ऊकाँ, BKNU केसरि, KPU कसद्र.

१४३ । JKU मारन, P मारजे, N हेक हेक, JKU मग, P मारगि, BP क्रमियाँ, NP ताहु (for क्रमि), N करेद, J अङ्गमालि, BN नयरि, N आपिवा, BK मकरि, J निकरि, P निकर, JNPU पसारद.

वीजलि दुति दंड मोती अे वरिखा

भालरिअे लागा भङ्ग ।

छे अकास अेम औछायौ

घण आयौ किरि वरण घण ॥ १४४ ॥

मूकुरमै प्रौलि प्रौलिमै मारग

मारग सुरंग-अवीरमई ।

पुरि हरि सेन अेम पैसारौ

नीरोवरि प्रविसन्ति नई ॥ १४५ ॥

धवलछरे धवल दियै जस धवलित

धणि नागर देखे सधण ।

सकिसल सबल सदल सिरि सामल

पुछप बूँद लागी पड़ण ॥ १४६ ॥

जीपे सिसुपाल जरासिंधु जीपे

आयौ ग्रिहि आरती उतारि ।

देखे मुख वसुदेव देवकी

वार वार वारै पै वारि ॥ १४७ ॥

१४४। BMU बीजल, J बीजल, K बीजल, U द्युति, B डंड, K मोतीअे (for मोती अे), BKN आकास, JPU आकाश, BJKU अवकाश, M अवि, U आया, BKMNP करि.

१४५। BKMU सुकर, BKMN प्रौलि, JU प्रौलि, JN मारगि, B अवीरमै, K नच, JMNPU नच, M पुर, BKM परसारो, J पैसार, NPU परसार, M नीरोवरि, J प्रविशति, N पवसति, P पदसति, B ने, K नच, JMNPU नच.

१४६। JM धनल, B जधि, BM धनलित, BJKMU धन, BJM नागरि, J पैर, NP पैरे (for पैरे), BJKM सुधन, K सज्जल, J सदल सधल, BMN सिर.

१४७। BJ(N) जधि जीपे, K यधि जीति, U युधि जीपे, P जधि (for जीपे), BKM सिसुपाल, BJU जरासिंधि, BN [जीपे], K जीपे, B आवे, JKU आया, BKNP अवि, J अच, P अचे, B उचारि, J आरर, NPU उचारर, B पीपे (sic! for पै), N पच.

विधि सहित वधावे वाजिच वावे
 भिन भिन अमिन वाणि मुखि भाखि ।
 करै भगति राजान क्रिसन ची
 राजरमणि सकमणि ग्रिहि राखि ॥ १४८ ॥

दैवग्य तेड़ि वसुदेव देवकी
 पहिलौ ई पृष्ठे प्रसन ।
 दियो लगन जोतिख ग्रंथ देखे
 कदि परगै सकमणि क्रिसन ॥ १४९ ॥

वेदोगत धरम विचारि वेदविद
 कम्पित चित लागा कछण ।
 हेकणि सुजी सरिस किम होवै
 पुनछ पुनछ पाणिगरछण ॥ १५० ॥

निरखे ततकाल त्रिकाल निदरसी
 करि निरखै लागा कछण ।

१४८। B सचिनि, N वधावइ, M वावे, N वावइ, KPU भिन्न, N भिन्न, K अमिनव, NP [अमिन], K [वाणि], NP वाणि वणि, KMNU सुव, B छसव, JK छसन, MU छण्य, N छव, M की (for ची), B अचिमिणि, J वचमणि, U सकमणि, BP गृहि, J गृह, KNU गृह, M गृह ।

१४९। BK दैवगति, J दैवगन, M दैवगिण, N देवांगणि, PU देवन्न, U पहिलुं, JU [ई], M ची, J पूवइ चो, P पूही, BKU कीवज चो, M चो, U जोतिव, N देवर, BM कइ, JPU करै (for कदि), BP वचमणी, J वचमणि, KN वचमणी, U वचमणि, BKU छसन, NP किसन ।

१५०। KN वेदोगति, M वेदोगत, J धर्म, JKNP विचार, BMN वेदवत, JP वेदवित, K वेदवित, J हेकणि, M चोकि, K पुनी, N बीष, P ची ची (for सुची), K सरच, N सरिच, P कं (for किल), JKNPU पुनः पुनः, ALL पाणिगच्छण ।

सगळे दोख विवरजित साह्यौ

ह्रँतौ जई ज्ज्यौ हरण ॥ १५१ ॥

वसुदेव देवकी स्रँ ब्राह्मणे

कह्यौ परसपर अम कहि ।

ज्ज्यौ हरणि ह्यलेवौ ह्रँतौ

सेस संसकार ज्जइ सहि ॥ १५२ ॥

विप्र मूरति वेद रतनमै वेदी

वंस आद्र अरजुनमै वेह ।

अरणी अगनि अगारमै इन्धण

आज्जति धित घणसार अक्केह ॥ १५३ ॥

पक्खिम दिसि पूठि पूरव मुख परठित

परठित ऊपरि आतपत्र ।

मधुपरिकादि संसकार मण्डित

त्री वर ने बैसाणि तत्र ॥ १५४ ॥

१५१ । M निदरवे, N किरि, BK कवि (for करि), JNPU निरवय, K वितरण (!), BK करण (for करण), N चिगले, B दोवि, JU अदि, M जे, JP ज्ज, M ज्ज्यौ .

१५२ । N प्रतई (for ह्रँ), B कहे, K कहि, N कहीउ, P कहीउ, U कही कव (for कही), N परसर, J ज्जइ, KP ज्जउ, M ज्ज्यौ (for ज्ज्यौ), JMU हरण, JP ज्ज, M ज्ज्यौ, BJMU सेष, K जेप, K संसार, M ससकार, (B)N करउ (for ज्जइ), P कउ (ditto), J(M)U ज्जइ (ditto), K चिबइ (ditto).

१५३ । NPU रतनमय, BJK बांस, NU वंस, U बाई, B चरिजयमे, M चरजममै, N चरजुनमय, P चरजममय वेदि, U चमल (for चमलि), B हति, J प्रत, KNPU हत, JKNU वनसार .

१५४ । B पक्खिम, J पक्खिम, M दिस, U दिमि, KU पूठ, JMP पठ परठित, N पठ यपि (for 2nd परठित), M पक्खवच, BKM मधुपर्, NPU मधुपर्कादि, BJNPU ससकार, N मंडे, P मांडे, BK [मै], J बैसादि, K(N) बैसाणी .

आरोपित आँखि सङ्ग हरि आननि
गरभि उदधि ससि मङ्गे ग्रहीत ।
चाहै मुख अङ्गुलि ओटे चढि
गावै मुखि मङ्गल करि गीत ॥ १५५ ॥

आगलै त्रिया प्री चौथै आरंभि
फेरा त्रिगिह इणि भाँति फिरि ।
कर साङ्गुसट ग्रहण कर हूँ करि
करी कमल चम्पियौ किरि ॥ १५६ ॥

पधरावि त्रिया वामे प्रभणावे
वाच परसपर जथा विधि ।
लाधी वेला माँगी लाधी
निगम पाठके नवै निधि ॥ १५७ ॥

दूलह ऊइ आगै पाछे दुलहणि
दीन्हा क्रम सूगहर दिसि ।
छँडि चौरी हथलेवै कूटै
मन बन्धे अक्षला मिसि ॥ १५८ ॥

१५५ । M आरोपति, J आँखि, BK आषष, JMU आनन, BJKMU नरभ,
NPU मङ्ग, BJKNPU गृहीत, J चाहि सुष, M सुष (for सुष),
B(M) आंगणे, J आंगण, K आंगण, N आंगण, P आंगणि, (B)KNP
ओटाँ, J छँडे चढ़ि, U सुष, PU किरि ।

१५६ । BKN आगलि, J आगिली, U आगइ, BKN त्रिया (for त्रिया), JN
त्रिय, U बी (for प्री), K चौथो आरंभ, U चौथि आरंभी, J त्रिय,
N त्रियर, J इष, U फिरइ, BK संगुड, JNU सांगुड, B साँ, BK
कर (for करि), N(P) कमल करी, U चंपतउ, N करि ।

१५७ । BJK पधरावी, JKMU बी, P प्रभरावी, N पधरावर (for प्रभ^०),
KU परसर, BKP उषा, J यक (for जथा), NP मांगे लीधी,
BKNU जवे ।

१५८ । J आगइ ऊइ पाछि, M आगै ऊवा वंछै, K साँवर, J दिषा, U दिषी,
K हाहि, M चंपरी, KM(N)U चयलेवौ हूँ, P चयलेवा हूँ, B
वाँधे, M बाधा, N बंधइ, MN चंचलाँ, J निषा ।

आगै जाइ ब्यालि केलिग्रिह अन्तरि
 करि अङ्गण मारजण करेण ।
 सेज वियाजि खीर सागर सजि
 फूल वियाजि सजे तसु फेण ॥ १५६ ॥

आभा चित्र रचित तेणि रंगि अनि अनि
 मणि दीपक करि स्रुध मणि ।
 माँडि रहै चन्द्रवा तणै मिसि
 फण सहसे ई सहसफणि ॥ १६० ॥

मँदिरन्तरि किया खिगन्तरि मिलिवा
 विचित्रे सखिअे समान्तरि ।
 कीधै तिणि वीवाह संसक्रित
 करण सुतण रति संसक्रित ॥ १६१ ॥

सङ्गडित समसमा सन्धा समयै
 रति वञ्कति हकमणि रमणि ।
 पथिक वधू द्विटि पङ्क पङ्कियाँ
 कमल पत्र सूरिज किरणि ॥ १६२ ॥

१५६। U आगलि, B °ग्रहि, JKNPU °ग्रह. B आंगलि. KP मारजन, B सेज, ALL विद्याज, U सजि, J गृजि (for सजि), KM सजे, K तस.

१६०। KNP° देष, BJK रंज. N मिषि (for करि), BJMU मष, N मँडि, B चंद्रवा, M चांद्रवा, U फणि, BM वी, BJKM °फष.

१६१। B मँदिर आंतरि, J मँदिरांतरि. (M)N मँदिरांतर, M चिचंतरि, N चचंतर, BMU मिलिवा, KNP° समाहृत. M कीधो, NP वीधा, B तषि, K तिष, N जिष, (J)NP° संसक्रित, K संक्रित, M सचसक्रित, B सुमिषि, K सुमिष, M सुतनि, NP सुतनु.

१६२। N(P) संक्रुचित, J संक्रा, JNP° समयै, BKMNU वंजित, J वंजर, P वंजिति, BJU चचमषि, ALL रमष, J द्विटि, KNP° दडि, M दीडो, KN पंजिया, BJKNPU किरष.

पति अति आतुर चिया सुख पेखण
निसा तगौ सुख दीठ निठ ।
चन्द्र किरण कुलटा सुनिसाचर
द्रवड़ित अभिसारिका द्रिठ ॥ १६३ ॥

अनि पँखि बन्धे चक्रवाक असन्धे
निसि सन्धे इम अहो निसि ।
कामणि कामि तणी कामागनि
मन लाया दीपकाँ मिसि ॥ १६४ ॥

ऊभी सज्ज सखिचे प्रसंसिता अति
क्रितारथी प्री मिलण क्रित ।
अटति सेज द्वार वीचि आऊटि
सुति दे हरि घरि समाखित ॥ १६५ ॥

हँसागति तगौ आतुर थ्या हरि सँ
वाधाऊआ जेही वहे ।
सूँधावासि अनै नेउर सदि
क्रमि आगै आगमन कहे ॥ १६६ ॥

१६३ । B दंपति (for पति), BM चीय, P ची, ALL सुष (for सुख), BPU देषष (for पै), K दीठो, B निठि. BKN चंद, B किरणि, J द्रवड क, M द्रवडति, U द्रविड कि, KN हडि, P हड ।

१६४ । B इन, NU अन, BJMU पंघ, (B)JNPNU बंधर, B चक्रवाक, (B)JNPNU असंधर, B नैचि. KM नेसे, JNP संधर, B संधि, JM [इम], K कामिष, MNPU कामिणि, ALL कामिणी (for कामि), BJKM तणा, M कामागनि, N गणि, BPU सीया, P दीपका ।

१६५ । BM सज, JK सचि, KN अत, J इति, JU कतारया, M कतारय, BJM प्रिय, K प्रीच, U प्रियु, BMNPU हत, JK हता, B अठत, M अठित, BU द्वारि, M द्वारे, ALL विचि, BM आहडि, ALL सुति, J हरि घरि दे, BNPUS समाखित, J ०जिता, K ०हता, M ०श्रुति .

१६६ । BKM संसागय, KM तणा, KMU यया, NP सीया, B सै, N साधाक आगे ची, B अची, KM जिही, J ओची, K बलेक, P वहे वचस, K

अवलम्बि सखी कर पगि पगि ऊभो

रहती मद बहती रमणि ।

लाज लोह लङ्गरे लगाये

गै जिम आणी गैगमणि ॥ १६७ ॥

देहली धसति हरि जेहड़ि दीठी

आखँद को ऊपनौ उमाप ।

तिणि आप ही करायौ आदर

ऊभा करि रोमांछ आप ॥ १६८ ॥

विहि मिली घड़ी जाइ घणूँ वाँकता

घण दीहा अन्तरै घरि ।

अङ्गमाल आपे हरि आपणि

पधरावी ची सेज परि ॥ १६९ ॥

अति प्रेरित रूपि आँखियाँ अत्रिपत

माहव जदिअपि त्रिपत मन ।

वार वार तिम करै विलोकन

धण मुख जेही रङ्ग धन ॥ १७० ॥

सौभाग्य, N सङ्घा°, JKMNPU ०वाच, BJP नूपुर, JMNPU सद,
BJMNP क्रम, N आनखि, K आनमि आनम कश्चिउ, BJM आनम,
N कचर .

१६७। B अविखँव, K अविखँवित, P अविखँवि, U आखँवि, BM करि, B
नदि, J वचना, लांगरे, B लगायै, JU लगावे, KNPU गय, J आउ, BKNPU
नयनमणि .

१६८। JKM धसन, BU जेहरि, J जेहनि, P आनंद, K कीई, B कीईज
बयो, N कीई ययउ, P को कु ययउ, J को कु झउ, BKMN आमाप,
K निष ही, MU निष, NP आये, K [ही], P ह, J कराया कजन,
J किति, B रोमांछी, KM रोमांच .

१६९। BM बहि, JU वच, P मिलाव JU बड़ी मिली, KN बांजना, BK
बचा, JU बचा दीछा, KM दीछ, U आनरे, BJK आपव, J डेकु .

१७०। MP प्रेरति, JKMNPU रूप, K आँवि जो, B अविपति, N अतिपति,
B अदिपि, JKNPV बदिपि, M अद्यपि, BNP चिपति, KM विपति

राठौड़ राज प्रियोराम री कह्यो ।

४७

आजाति जाति पट घूँघट अन्तरि

मेलण अक करण अमली ।

मन दम्पती कटाहि दूति मै

निय मन सूत्र कटाहि नली ॥ १७१ ॥

वर नारि नेत्र निज वदन विलासा

जागियौ अंतहकरण जई ।

हसि हसि भूहे हेक हेक ऊह

ग्रिह बाहिरि सहचरी गई ॥ १७२ ॥

अकान्ति उचित क्रीड़ा चौ आरंभ

दीठौ सु न किहि देवि दुजि ।

अदिठ असुत किम कह्यौ आवै

सुख ते जागणहार सुजि ॥ १७३ ॥

पति पवनि प्रारथित ची तत्र निपतति

सुरत अन्ति केहवो सिरौ ।

P तिष्ठ (for तिम), B विलोकण, NP थपि, K जेहो, N जेहा, P जेहां, U जीहा, K घण (for धन) .

१७१ । JK(M)NPU जायति जाति, K चंतर, (B)NP मिलिषे, K मेले (for मेलण), K अमिली, BJK दंपति, J कटाचि, KMNPU कटाच, JN दूत, B मनि सूत्र, N inverts the order of st. १७१ and st. १७२ .

१७२ । BJK विलासी, M विलासित, JN चंतकरण, J(NP)U भूहां, K भूँच, B जोय, J जोह, JKNPU गृह, BJP बाहिरि, KMN बाहिर .

१७३ । JU चेकंत, (K)M चेकांति, N दीठै, PU दीठ, J किषी, P कचि, K किं, B कों (for किहि), JKMNPU देव, JPU दुज, BN अदीठ, M अदिठ, BKPU असुत, (M)N अमुति, M कचपी, U आचर जाचणचार, JP नर, M तै, JKNU सुज ,

गजेन्द्र क्रीड़तां सु व्याकुलगति
नीरासयै परि कमलिनी ॥ १७४ ॥

कीधै मधि माणिक हीरा कुन्दण
मिलिया कारीगर मयण ।
स्यामा तणै लिलाटि सोहिया
कुङ्कुम बिन्दु प्रसेद कण ॥ १७५ ॥

ची वदनि पीतता चिति व्याकुलता
हियै भ्रगभ्रगी खेद ऊह ।
धरि चखु लाज पगे नेउर धुनि
करे निवारण कण्ठ कुह ॥ १७६ ॥

तिणि तालि सखी गलि स्यामा तेही
मिली भमर वाराजु महि ।
वलि ऊभी यई घणा घाति वल्
लता केलि अविलम्ब लहि ॥ १७७ ॥

१७४ । BKNPU पवण, JM पवण, BK पारचिन, M पारचति, BN चीय, M तन, BJN निपतित, JKU चंत, J केवही, BJMNPU ची, K वनी (for चिरी), M गजिंद्र, BM क्रीड़ता, JNPU क्रीड़ित, BKM [ह], JNPU स, NPU वियाकुल, BK कंवि गलित, J कि विगलित, M चिर गलित (for स व्याकुलगति), BJKM नीरासर, NP(U) नीरासय, J कमलिनी .

१७५ । M कीधो, N मधि (for मधि), (K)P मिलियउ, M मिलिये, BJ सामा, N तणउ, J ललाट, KMP लिलाट, N विलाट, U ललाटि, N सोवर, J कुह, BK कुङ्कु बिंद .

१७६ । ALL वदण, JKNPU चित, M चितं, JK व्याकुलिता, J चीर, KNPU चीसर, K भनधनी, M इनद्रनी, JU हव, K ऊद, M ऊव (for ऊह), M धर चधि, JU चव, M कंठि कऊव, B omits this stanza. M places it after st. १७७ .

१७७ । K तिष, KNU ताछ, B सामा, M भवर, BK भाराज, MP भाराजु, U ची, K चो, J घाछ (for घाति), N घाति घणा वलि, JMNP चवसंव, KU चविस्वि .

पुनरपि पधरावी कन्है प्राणपति

सहित लाज भै प्रीति सा ।

सुगत केस तूटी सुगतावलि

कस कूटी कुद्र वरिष्टका ॥ १७८ ॥

सुखि लाधै केलि स्यामि स्यामा सँग

सखिअ मनरखिअ सँघट ।

चौकि चौकि ऊपरि चित्रसाली

ऊइ रहियौ कहकहाहट ॥ १७९ ॥

राता तत चिन्ता रत चिन्ता रत

गिरि कन्दरि घरि बिनहै गग ।

निद्रावसि जग खेऊ मन्हानिसि

जामिअ कामिअ जागरण ॥ १८० ॥

लिखमीवर हरखि निगरभर लागी

आयु रयगि चूटन्ति इम ।

क्रीड़ाप्रिय पोकारि किरिटी

जीवितप्रिय वडियाल जिम ॥ १८१ ॥

१७८। NP पधरावे, BKMNPu भय, J भयइ, M प्रीत, J स्या, K सका (for सा), JK सुगति, BJKP चूटी, U चूटी (for तूटी), K कर (for कस), P चूटी (for चूटी), BK कुद्र, P बिह

१७९। ALIL सुख, M लाधी, BJK स्याम (for °मि), NP स्यामि, B चुंक चुंक, J चुक चौक, K चौक चौक, U चुक चौक, B चौय

१८०। BNP(M) राता तति चिन्ता रति राता, U राता तत भर चिन्ता रत राता, K कंदर घर, J बिऊ, NPU बिनहै, N गिरि, K वष (for गग), BJP °वस, K लमि, N वस, J ऊवि (for खेऊ). B वियौ (ditto), KM वयो (ditto).

१८१। NP छबनी, U छबिनी, JK हरष, BM निगरभरि, BJK(M) बाउ, KMU रयग, BK चूटीत, J चूटन्ति, M तुडनी, BJK °जी, BJKMN पोकार, BM जीवित, JK °जी, P वडियालि.

गत प्रभा थियौ ससि रयणि गलन्ती
 वर मन्दा सति वदन वरि ।
 दीपक परजलतौ इ न दीपै
 नासपरिम स्वरतनि नरि ॥ १८२ ॥

मेली तदि साध्रि सुरमण कोक मनि
 रमण कोक मनि साध्रि रही ।
 प्रूले छखी वास प्रमूले
 ग्रहणे सीतलता इ ग्रही ॥ १८३ ॥

धुनि ऊठि अनाहत सङ्ग भेरि धुनि
 अरुणोद थियौ जोग अभ्यास ।
 माया पटल निसामै मझे
 प्राणायामे जोति प्रकास ॥ १८४ ॥

सङ्गोगणि चीर रई कैरव खी
 घर छट ताल भमर गोघोख ।

दिगयरि ऊगि अतलाई दीघा
 मोखियाँ बन्ध बन्धियाँ मोख ॥ १८५ ॥

१८२ । JK प्रभात, N प्रभाति, JK(M)N चयड, KN नरि, JKM रचय, BNP नांदा, K सती, BNPU सर, JK वर, K तौर (for र), KM नासपरिम, BKM स्वरतन, JK नर ।

१८३ । BJKN मिली, BK तद, BJKM साध, U साधि, J सुरमणि, K मज, M मधि (for 1st मनि), J मधि (for 2nd मनि), BU साध्र, JKM साध, J प्रकलित, BJKMPU [र] ।

१८४ । KN ऊठी, U उठी, M अनाहत, N भेरि संघ, JM भेर, JKMNPU अरुणोदय, K(M)N चयड, P [थियौ], KN(U) निशामय, K प्राणायाम, N प्राणियाँ मर, M प्रणामै, U ज्योति, M परकास ।

१८५ । JKU संघोमिनि, BN संघोमिनी, M ०मिनि, N रही कधि रंभ स (sic), JKMPU श्री, P बरि, J अमर, M संवर, BP नखघोष, N नवोघोष, BJKNP दिगयर, M दिययर, J प्रगठ (for कजि), U अतला, NP मोखी, BK(M)N दीघी ।

वाणिजाँ वधू गो वाहू असे विट
 चोर चकव विप्र तीरथ वेल ।
 सूरि प्रगटि अतलाई समपिया
 मिलियाँ विरह विरहियाँ मेल ॥ १८६ ॥

नदि दीह वधे सर नीर घटे निसि
 गाढ धरा ब्रव हेमगिरि ।
 सुतर छाँह तदि दीध जगत सिरि
 सूर राज किय जगत सिरि ॥ १८७ ॥

आकुल था लोक केवि ऊँच अचरिज
 वञ्चित छायाँ विहित ।
 सरग हेम दिसि लीघौ सूरिज
 सूरिज ही त्रिख आसरित ॥ १८८ ॥

खोखड़ पङ्क कुमकमौ सलिल सरि
 दलि सुगता आहरण दुति ।
 जलक्रीड़ा क्रीडन्ति जगतपति
 जेठ मासि ओही जुगति ॥ १८९ ॥

१८६ । B(M) वाणिज, KU वाणिज, BN गक, M वध, B असेई, JU अचरि, NP अचरि, K अचरि, BMN चकवि, K चकवा, JKM रेलि. ALL खर, B प्रगटि, K प्रगट, JU प्रगटि, KP चेतला, BM समपियो, K समरयो, N समपियथ, P समपिया, JK मेखि ।

१८७ । M वधो, N वधर, घटर, BK ब्रवि, BJ सुतर, KNU सुतर, B तह, BK जगव, P जगति, J सिर, JK राह, BK(M) कीयो, N कीयर, JP जगव, M सिर ।

१८८ । KM यथा, NP(U) यथा, BK(N) केवो (for केवि ऊँच), JPU जग, B अचरिज, M तो अचरिज केवो (for केवि ऊँच अचरिज), M विहित, B लीघो हेम दिसि, K लीध हेम दिसि, M खर हेम दिसि लीघो सरयो, JKMPU हथ, N विवथ, M आसरित ।

१८९ । ALL ओषंड, B कुमकुमौ, JKMPU कुमकुम, JMU दल, M सुगता, U सुगता, BKM आहरण, J जगव, जेठथे, KM मास, M ओषधी ।

मिलि माह तणी माऊटि रूँ मसि वन
तपि आसाठ तणी तपन ।

जन नीजनपणि अधिक जागियौ
मध्यरात्रि प्रति मध्याह्न ॥ १६० ॥

नैरन्ति प्रसरि निरघण गिरि नीभर
धणी भजे धणि पयोधर ।

भोले वाइ किया तरु भङ्गर
लवली दहन कि लू लहर ॥ १६१ ॥

कसतूरी गारि कपूर ईंट करि
नवै विहागौ नवी परि ।
कुसुम कमल दल माल अलङ्कित
हरि क्रीड़े तिगि धवलहरि ॥ १६२ ॥

ऊपड़ी धुड़ीगव लागी अम्बरि
खेतिअे उजम भरिया खाद ।
मिगसिरि वाजि किया किङ्कर मिग
आद्रा वरसि कोथ घर आद्र ॥ १६३ ॥

१६०। BK(M)N माऊटि, P माऊति, B रूँ, JKNP मसि, U मसि, तपनि,
JP जप, B नीजनपणि, J निर्जण^०, K नीजन सति, P नीजनपिधि,
J आषीय, K आषीइं, B मधिरात्रि, JKP मध्यरात्रि, N मध्याह्न ।

१६१। BK नैरन्ति, J नैरन्ति, U नैरन्ति, BKU प्रसर, J प्रसर, MNPU
निरघण, M गिर, B निभरि, JK निर्भर, JNP धनी (for धनी),
BJKNU धण (for धणि), M धनि (ditto), N वायु, BJ तर
B(M)N लवली, J लवली, K लवली, MU लहरि ।

१६२। J ईडि, NP नवउ विहाणउ, BU विहाणे K ंणी, N पनि (for परि),
JM कुसुम, KMN अलङ्कित, U क्रीडति, K तिण, M तिणि क्रीड़े, BJ
धमलहरि, KN धवलहरि, M धवलहरि ।

१६३। U ऊपड़ी धुडीरज, (B)KN धूलिरवि, M रजोरवि, (B)JKU
बेबीये, M बेबीये, JKNPU उजम, J मिगसिरि, KNU खगिरि,

बग रिखि गजान सु पावसि बैठा

सुर सूता थिउ मोर सर ।

चातक रटै बलाकी चञ्चल

हरि सिगागारै अम्बहर ॥ १८४ ॥

काली करि काँठलि ऊजल कोरंग

धारे सावगा धरहरिया ।

गलि चालिया दिसोदिसि जल ग्रभ

थम्भ न विरहगि नयग थिया ॥ १८५ ॥

वरसतै दड़ि नड़ अनड़ वाजिया

सघग गाजियौ गुहिर सदि ।

जलनिधि ही सामाइ नही जल

जलबाला न समाइ जलदि ॥ १८६ ॥

निहमे वृठौ घग विग नीलाणी

वसुधा थलि थलि जल वसइ ।

प्रथम समागसि वसत्र पदमणी

लीधे किरि ग्रहणा लसइ ॥ १८७ ॥

P ममचिर, U वायइ (for वाजि), BM थयो बैरी (for किया किहर), NP छउ वदरी (ditto). ALL लम, BJKNPV चाइ, J वरस, N कीधउ, P कीयो, B(M)NP मुइ (for घर) .

१८४ । BMN रिष, K लष. [छ] पावसे, JM पावष, B थिय, KM थयो, U थियो. B चातिग, M चाचिग, K चातिक रटति बलाइकी, N बलाइकि, B हर. K सिंगारइ .

१८५ । K उज्जल, B भारी, BJKNPV वावण, M संवण, J हालीया (for चालिया), JB(M) दिसादिसि, PU दिशोदिसि, BKM थम्भै, JN थंभइ, U विरहिय नयन, K नेन, M थया .

१८६ । J वरसति, PU दड़डि, N अनडे, U सवन, K सद, MN जलनिध, (K)MN समाइ, K जलद .

१८७ । B निहसे, K ०सै, BJ विष. K वष, M घर विष, K नीलांवा, निवसै, BKMN समागस, N वसत, MPU पदमिनी, JN ०मिनी, K(M)NU लीधइ, KN किरि, JU ग्रहणे, J लभइ (for लवइ) .

तर लता पल्लवित त्रिणे चङ्कुरिव
 नीलाणी नीलम्बर न्याइ ।
 प्रियमी नदिमै चार पहिरिया
 पहिरे दादुर नूपुर पाइ ॥ १९८ ॥
 काजल गिरि धार रेख काजल करि
 कटि मेखला पयोधि कटि ।
 मामोलौ बिन्दुलौ कुंठुंमै
 प्रियमी दीघ लिलाट पटि ॥ १९९ ॥
 मिलिचै तटि ऊपटि विथुरी मिलिया
 धरिण धर धाराधर धरणी ।
 केस जमण गंग कुसुम करम्बित
 वेणी किरि त्रिवेणी वणी ॥ २०० ॥
 घर स्यामा सरिस स्यामतर जलधर
 घेघूंचे गलि बाछा घाति ।
 अमि तिणि सन्ध्या वन्दण भूला
 रिखिय न लखे सकै दिन गाति ॥ २०१ ॥

१९८। BM तर, J पल्लवति, N पल्लव तषळ, B त्रिण, K वण, JPU बणे, BM चङ्कुरवे, (K)PU चङ्कुरित, N चङ्कुरति, P नीलंबरि, U नीलांबर, BK प्रियमी, NPU प्रियमी, N नदिमय, B चारि, BJKMU पहरिया, NP पहरिया (for पहरिया), P पहरिया (for पहरिरे), NP नेचर.

१९९। JKU काजल, M गिर, EMNP रेख, JU किरि, M पयोध, BK प्रियमी, NU प्रियमी, BNPU लिलाट.

२००। BK मिलीचौ, J मिलीर, M मिलीया, BMP तट, B ऊपट, K ऊपटि, B विथुरी, J रे, N विथरी, J मेखिया, K मिलीया, BJKMU धर धर धाराधर, JM(U) जलधर, (N)P जवण, JM कुसुम, M कुसुम, MPU किरि, N करि, K कै (for किरि), BM वेणी (for त्रि), P त्रिवेणी.

२०१। NPU स्यामा, BKM सरस, M स्याम तन (for स्यामतर), BJM घेघूंचे K घेघूंचे, BJK गलि, M जल (for गाल), BN बाछा, J(M)U बाछा, KP बाछा. BJKU धम, KM तण, BU बंदन, B(N) रिचिचै, J रिचिचै, KP लवण, M रिचिचै, B लिचि, K लव, NP लपी.

रूठा पै लागि मनावि करे रस
लाघी देह तणौ गिणि लाभ ।
दम्पतिअे आलिङ्गन दीधा
आलिङ्गन देखे घर आभ ॥ २०२ ॥

जलजाल खवति जल काजल ऊजल
पीला हँक राता पहल ।
आधोफरै मेघ ऊधसता
महाराज राजे महल ॥ २०३ ॥

करि ईँट नीलमणि काटूँ कुन्दग
थम्भ लाल पट पाचि धिर ।
मंदिरे गौख सु पदमरागमै
सिखर सिखरमै मंदिर सिर ॥ २०४ ॥

धरिया तनि वसत्र कुमकमै धोया
सुधा प्रखोलित महल सुखि ।
भर खावण भागव भोगविजै
रुकमणि वर अछवी रुखि ॥ २०५ ॥

२०२ । JKPU कडाँ, BJK पाय, NPU पय, J लागद, NP मनाद करे बस,
N लाघउ, JK गणि, P गिण, J आलिंमण, JU दीधउ, J आलिंमिण ।

२०३ । BKMNU अबति, P अबत, U कज्जल, K खज्जल, B पीयसा, KMU
षेक, J केई (for रेक), U आधोफरे, J °फरे, BM औधसता, J
ऊधरसता, M महाराजि, BU राने ।

२०४ । BKM कादो, B कूँदणि, J कंभ, U पभ, K पाच, M पाठ (for पाचि),
B मंदरे, K मंदिर, M गोये, K सौ, NU °रागमय, BNP सिपरि, B
सिपरिमे, N सिपरि किथ, P सिपर कौथ, सिरि ।

२०५ । B धरिये, K धरीयै, J धरीयाँ, K तन, J तिण, N तेणि, PU तिणि, (for
तनि), K वज्ज, B वसत, BK कुमकुमर, JMN कमकमर, P कमकमे, U
कुंजुमे, JU धोयाँ, BK सौंधा, J शुंधा, M सुधै, BM पबलिति (for

वरिखा रितु गई सरद रितु वलती
 वाखागिसु वयणा वयणि ।
 नोखर धर जल रहिउ निवाणे
 निधुवनि लज्जा त्री नयणि ॥ २०६ ॥

पोलाणी धरा ऊखधो पाकी
 सरदि कालि ओहवी मिसी ।
 कोकिल निसुर प्रसेद ओस कण
 सुरति अन्ति मुख जेम सुत्री ॥ २०७ ॥

वितळे आसोज मिले नभि वादल
 प्रिथी पङ्क जलि गुडलपण ।
 जिम सतगुरु कलि कलुख तगा जग
 दिपत ग्यान प्रगटे दहण ॥ २०८ ॥

गोखीर स्वति रस धरा उदगिरति
 सर पोइगिओ थई सुखी ।

प्रक्षो^०, K धवखत (ditto), J प्रवलित (ditto), U प्रखलित (ditto), JU लखलि, ALL लुप, BKM भर, BMU आबधि, JKP आबध, N साबध, B भाइवि, M भाइवै, K भोगवीयै, M भोगवै, BJPT बचमिधि, B बरि खेवची, BJKMNP बच .

२०६। BM रिति, KN बति, U कतु, J सिरद, KU सरद, K वापाधिष, BP वापाधिषि, B वइयो वइणि, K वैणा वैण, B नोपरि, N नोपरि अल धर, P धरि, K [धर] अलधि, BK रझो, NP रझउ, J रवे, M निधुवन, JKN नयण .

२०७। BM चौपधी, KM सरद, J काळ, JMNPU त्री, (J)N जस, BM सुरता, JKN सुरत, BJMNPU जिम, KM लो .

२०८। BM वितले, K वितले, NP वितले, K भिलै, JKMNU नभ, BN शयी, K प्रयवी, JNU जल, NP गुडलपण, B गुरि, M गुर, J सद्-गुप, N सदन नृप, (N)P भिलि (for कलि), U जल (for अल), BK दीपति, JN दिपति, M दीप, U ज्ञान, MU प्रगटी, PU दहण .

वली सरदि सगलोक वासिछे
पितरे हो मित्रलोक प्री ॥ २०९ ॥

बोलन्ति मुऊरमुऊ विरह गमै बे
तिसी सुकल निसि सरद तगी ।
हंसगी ते न पासै देखै हंस
हंस न देखै हंसगी ॥ २१० ॥

ऊजले अदरिसण निसि उजुआली
घगां किसूं वाखागा घगी ।
सोलह कला समाइ गयी ससि
ऊजासहि आप आपगी ॥ २११ ॥

तुलि बैठौ तरणि तेज तम तुलिया
भूप कगी तुलता भू भाति ।
दिनि दिनि तिगा लघुता प्रामै दिन
राति राति तिणि गौरव राति ॥ २१२ ॥

२०९। BM गजबीर, ALL श्रवति, K पोषण, M थोथ, N थथड, JPU सुथी
KM सुथीथ, N वत्री, J वले, BJKM सरद, BK अगलोग, M सरग-
लोक, K पितरां, B मानलोक, J चित, K सत्य, MNPU सत.
KM प्रीथ.

२१०। K मऊर मऊर, MN(P) मऊरमुऊ, U मुऊरमऊ, KP सुकल, P निष.
JP सरदि, BK त, J ति. P तिणि. U तिष (for ते¹), N नित (for
ते¹ न). M तस(ditto), पासलि नवि (for ससै देखै), J पैषद (for
देखै).

२११। JU ऊजलां, N ऊजली, BU अदरसणि. M निष. BJ अजुआली.
KU उजुआली. M उजवाली, B घणा, J घणउं. P घणउ, B कियो,
J किसउं, B बाबाणि घणो, J सोल कला समाइ, B ओजासैदे (sic),
J(M) ऊजासर, U ऊजासं दि, J आपो (for आप), B आपगी.

२१२। P बरडा, B तबणि, K तबण, PU कणथ, NP तुलिता, BK भुंर,
N भूव, KN भांति, B KU दिन दिन, NP दिणि दिणि, MNU तिष,
(M)N पामरं, J दिष, M तिष.

दीघा मणिमँदिरे कातिक दीपक
 सुत्री समाणियाँ माँहि सुख ।
 भीतरि थकी बाँहिरि हम भासै
 मनि लाजती सुहाग सुख ॥ २१३ ॥

छवि नवीनवी नवनवा मन्होछव
 मंडियै जिणि आणन्दमई ।
 कातिग घरि घरि द्वारि कुमारी
 थिर चीचन्ति चित्राम थई ॥ २१४ ॥

सेवन्ति नवी प्रति नवा सवे सुख
 जग चाँ मिसि वासी जगति ।
 रकमणि रमण तणा जु सरद रितु
 भुगति रासि निसि दिन भगति ॥ २१५ ॥

बेह्जिज परि थई भीरि कजि आयाँ
 धनझै अनै सुजोधन ।
 मासे मगसिर भलै जु मिलियौ
 जागिया मीँटि जनार्जन ॥ २१६ ॥

२१३। BP दीघा, K °मँदिर, BJNP कातिग, K कातिके, JM समाँषी, K समाणीय, B थका, K थो (for थकी), BJKN बाहिरि, M बाहिरि [रस], BMU जिम मनि, JKN मन, N सोहाग, BM सुवि .

२१४। M छवि, JKU नवनवी, B नवी नवनवा मन्ही मन्होछव, JK मन्होछव, BK मंडीयै, J मंडीर, K जष, U जिष, B जर, J जदि (for जिषि), K वारि (for द्वारि, N थिरि, J चित्रांत, M चित्रति, N चित्रई .

२१५। J नवि, K नवै, M नवे (for नवी), BKM नवै, NP नवख, JU नवि (for नवा), K सेवै (for सवे), BJN चा, BJP रकमणि, U रकमणि रमणि, B ति (for जु), K तिष (ditto), B रिति, K रति, M रति, BNU सुजन, J भगत, J रास, U रासि निशि .

२१६। BJ बेह, MNU बेहो, N [ज], P पर, BJKMNU भीर, JMNPU धनंजय, B छमियै, JPU नर, JKNPU सुजोधन, M मासे मगसरि,

फिरियौ पछि वाँउ ऊतर परहरियो

सऊखे सूखव उर सरग ।

सुयंग धनी प्रियमी एउ भेदे

विवरे पैठा बे वरग ॥ २१७ ॥

ऊखै घटि नदी हेमे हेमालै

विमल खिङ्ग लागा वधरा ।

जोवनागमि कटि क्रिस थायै जिम

थायै थूल नितम्ब थरा ॥ २१८ ॥

भजन्ति सुग्रह हेमन्ति सीत भै

मलिन सुतनु कोइ वहे मगि ।

कोइ कोमल वसन्ते कोइ कम्बलि

जरा भारियौ रहन्ति जगि ॥ २१९ ॥

(B)J(M)U भलउ, BJ ज, K जो, M सुषीयो (for मिषिवी),

BJMP सीढ, BJKMP जमारजन, N जमारजन, U जमारदन .

२१७। K फिरिया पछि, M फिरियै पिह, J फिरि वायु पहा, BJM वाह, PU वाह, N वायुतर, JKU उत्तर, K परहरिया, M फिरिहरिया, K सऊखर, M सऊखे सऊखो रस रंग, N सुरंग, P सुबंग, MN धषी, B प्रयभी, K प्रयवो, N विचरंग (for बे वरग), M बेव रंग (ditto) .

२१८। B खोवे, JU ऊवि, KNP ऊवह, BKN घढ, JMNU हेम, P हेमि, N हेमालय, U हिमालय, BJKNPU ह्रम, M यम, K यौवनयामन, J क्रिस कवि, BKNP लस, U लस, J थार जिम थार .

२१९। J भजति, MN भजति, BJNU सुगृह, K सीपह, M सुपिहि, P सुगृहे, BJKMNU हेमंत, NP भय, U मिहल, BK(M) मिहलि मिहि तन (for मलिन सुतनु), BJKU कोइ (for केइ), M को (ditto), JPU सन, K वले, N वसव, J कंबल, P जिधि, U जिध, MN भरिया, J जग .

दिन जेही रिणी रिणाईं दरसणि
क्रमि क्रमि लागी सङ्कुडण ।

नीठि कुडै आकास पोस निमि
प्रौढा करखण पङ्कुरण ॥ २२० ॥

अलुआया तन मन आप आप मै
विहृत सीत रुकमणी वरि ।
वाणि अरथ जिम सकति सकतिवंत
पुछप गन्ध गुण गुणी पणि ॥ २२१ ॥

मकरध्वज वाहणि चण्णौ अहिमकर
ऊतर वाउ वाये अउर ।
कमल बालि विरहणी वदन क्रिय
अम्ब पालि सङ्गोगि उर ॥ २२२ ॥

पारथिया क्रिपण वयण दिसि पवणौ
विण अम्बह बालिया वण ।
लागै माघि लोग प्रति लागौ
जल दाहक सीतल जलण ॥ २२३ ॥

२२० । K जेह, P जेहो, N जेहउ रतष रदणायर, JU दरिषण, KN दरसण,
P दरसिणि. U संकुडिणि, BJKU लोड, BK बंडे, N लोडिइ आयाउ,
BJU करषणि, NP कर्षण, MU पंगुरणि, P °रिणि .

२२१ । BK उलुआया, P तनु मनु. B माहि, K महि, (for मै), M विहति,
U विहति, *B सीति, J बषमषी, P बषुमिषी, U बषमिषि, JPU वर,
B सति सतिवंत. J सगति सगतवंत. K सती सतवंत .

२२२ । B मकरधजि, JK वाहण, NP वाहनि, U वाहन, B चडे, J चडिउ,
K चडीयो, N चडिउ, BJKMPU उतर, N उतम, U वायु, K वाय
वाले, BJKM अतुर, N अवर, P विरहिषी. U °हिष, M कमल
(for बदन), N क्रियो .

२२३ । ALL छपष, B पवनहि, JKM पवनह, U पवषह, M विषि, B
बषवि. J बष, K वन, J माष, KU माह, BJMNPU लोक, KU
शीतल. U जलहि .

निय नाम सीत जालै वग नीला
जालै नलणी थकी जलि ।
पातिक तिगि दारिका न पैसै
मँजियै विग मन तगै मलि ॥ २२४ ॥

प्रतिहार प्रताप करे सी पालै
दम्पति ऊपरि दसै दिसि ।
अगक अगनि मिसि धूप आरती
निय तग वारै अच्छो निसि ॥ २२५ ॥

रवि बैठै कलसि धियौ पालट गितु
ठरे जु द्रह कियो हेम ठगठ ।
ऊडग पङ्क समारि रहे अलि
कगठ समारि रहे कलकगठ ॥ २२६ ॥

वीणा डफ मज्जवरि वंस वजाये
रीरी करि मुखि पञ्चम राग ।
तरुणी तरुण विरहि जग दुतरगि
फागुगि घरि घरि खेलै फाग ॥ २२७ ॥

२२४ । N निअ, N शीतल, J जालि, BKU वग, BJ नलिणी, KN(P) नलिनी, JKN अल, B पातिगि, U पातिग, J पातकी, P पातक, KMU तिण, N तिणइ, JP मँजिया, K(U) मँजीया, N मँजियइ, JKN विण, N मनि, K तणो, PU तणा, KN मल .

२२५ । B प्रतिहारि, JMNU सीय, P सीउ, BJNPU पालै, JU दिसै, K दिसो, M दसो (for दसै), U अरकि, BKM अगनि अरक, J उमति अरक, J तणउ, M तण, B तन, K तनु, (B)KNPU उवारद

२२६ । M(N) बैठै, K कलस, (B)K थिचो, J(M) थई, P थोउ, B पालडि, J रति पालड, BM रिति, U रति, KNP अतु, MNPU दह, K कैथ दह (for द्रह कियो), MP(U) कीय, J ठरे हेम दह कीध ठठ, उवष (for ऊडष), M संवारि, K रचइ, B कलिबंड .

२२७ । BM वीणा, BMPU मज्जवरि, JKN अर, J वेणु (for वंस), (B)JKN वजावर, BJKM रोरी, BKMU सुष, विरह, B अवि, JKM दुतरग, P अरिषि, JKMNu फागुष .

अजऊँ तर पुहप न पल्लव न अङ्गुर
 थोड़ डाल गादरित थिया ।
 जिम सिखगारि अकीधै सोहति
 प्री आगमि जाणियै प्रिया ॥ २२८ ॥

दस मास समा पति गरभ दीघ रति
 मन व्याकुल मधुकर सुखान्ति ।
 कठिण वैश्य कोकिल मिसि कूजति
 वनसपती प्रसवती वसन्ति ॥ २२९ ॥

पकवाने पाने फले सुपुहपे
 सुरंगे वसने दरब खब ।
 पूजियै कसटि भंगि वनसपती
 प्रसूतिका होलिका प्रब ॥ २३० ॥

लागी दलि कलि मलियानलि लागै
 त्रिगुणि पसरतै अम्ब चिसि ।

२२८ । BM तरि, J तर, NU न तव, M पउप, N पुउप, BK थुड़ डालां,
 J डाल, BK(M) गादरिति, BJMU छाया, K चीयां, JKMNPU
 सिखगारि, BKM सोहै, J सोहत, NP सोभति, J प्रिय, N प्रिय, M
 आगम, K आगलि (for 'मि), JMNPU जाणे, K जावर .

२२९ । JU दु (for समा), BKN पित, BK दधी, JU दीधी, M दधा, N
 उदधि, B रित, JMNPU मन, B मधि, K मध, विलसत (for
 नुष^०), KMN कठिन, B वेध, J वेधि, K वैध, N वेधु, M वधप, PU
 वेधधि, P मिसि कोकिल, KN कुंजति, P कूजति, N वसपती, JKN
 वसंत .

२३० । J पकवान फल फले, B फले (for फले), KMP बले, U भरव, M
 खब, J पूजीर, NPU पूजीये, J कड, M कसड, NU कवैबडि, K
 भति (for भति), M भंजि (ditto), U संजि (ditto), K वनसपती .

रटति एउ मिसि मधुप हँखराइ
मात खवति मधु दूध मिसि ॥ २३१ ॥

वनि नयरि घराघरि तरि तरि सरवरि
पुख नारि नासिका पयि ।
वसंत जनमियौ देण वधाई
रमै वास चडि पवन रुधि ॥ २३२ ॥

अति अम्ब मोर तोरण अजु अम्बज
कली सु मङ्गल कलस करि ।
वन्दरवाल् बँधाणी वल्ली
तबर अका बी'यै तरि ॥ २३३ ॥

फुट वानरेण कच नालिकेर फल
मज्जाति किरि दधि मंगलिक ।
कुङ्कुम अखित पराग किङ्गलक
प्रमुदित अति गायन्ति पिक ॥ २३४ ॥

२३१ । N लागीर, K दल, J कलि दलि, PU कल, M कली, KN क (for कलि), ALL मलयाजि, बिनुच, U पसरति, N प्रसरतइ, BKM बुधा बिच (for अम्बु बिधि), N बिच, BK पूत, PU पूच, NPU मधुप (for मधुप), N मानु (for मान), ALL अवति, M मिस ।

२३२ । KU वन, J नयर, M मिरि तरि, NP तब तब, J(M)U सखरि, K MU पच, B जननीयाँ, J °नीया, KM °नीयै, B दियच, J हियच, BM रमी, B चडि पवनि ।

२३३ । B मवर, JU प्रवर (for मोर), K नवा (ditto), BK अज, N कलि-यल, P कलीय, JU किरि, JU बहरमास, NP बहरमास, K बंदर-मास, BKM देली, BJP तबर, K तरवर, U तवरि, K डेका, NU चेका, B(K) विधै, JNP बीचे, U बीच ।

२३४ । BM फडि, JP फड, K पड, B बनरि, JKU वहरि, B मजात, M मंजाली, N मंजति, U मज्जाति, KMPU करि, N कीर, BJK(M) कुङ्कु, P कुङ्कुम, M अखत, NP अखित, B बिंजुखिक, M प्रमुदित, N गायति ।

आयौ इल वसंत वधावण आई

पोइणि पत्र जल ओणि परि ।

आयौदि वणे काचमै व्यङ्गणि

भामणि मोतिअे थाल भणि ॥ २३५ ॥

कामा वरखन्ती कामदुघा किणि

पुत्रवती धी मनि प्रसन ।

पुष्टप करणि करि केसू पहिरे

वनस्पती घीला वसन ॥ २३६ ॥

कणियर तरु करणि सेवन्ती कुजा

जाती सोवन गुलाल जत्र ।

किणि परिवार सकल पहिरायौ

वरणि वरणि ईअे वसत्र ॥ २३७ ॥

विधि ओणि वधावे वसंत वधाअे

भालिम दिनि दिनि चढि भरण ।

ऊलरावणे फाग ऊलरायौ

तरु गहवगिया थिय तरुण ॥ २३८ ॥

२३५ । BJKNU आया, M आअे, P इलि, N कलि (for इल), U वधानो. BK आओ, JK पोयण, MU पोइण, N पोयणी, M ओण, JKMNPU आणंद, M घणै (for वणे). BKNPU भामिणि, J भामिण .

२३६ । N कामणि' (for कामा), कामदुघ, JMNPU करि, B यय, KNP ययउ. All सन, M करण, N वरण (for करणि), J पहर, M पैहरि, BK पोयला

२३७ । JMPU कणियर, KN कणयर, BJM तर, BK कणणि, JMNU करण, NU सेवन्ती, K कुजा, P कुजा, N कुजो, B जाओ. M किर, N करि, KM वरण वरण, B वरन वरन विध दे, K दे दे (for ईअे), N देई (ditto) .

२३८ । J ओण, U चहित (for ओणि), M वधावो, NP वधायउ, KNU दिन दिन, U भरणि, BP ऊलरावणे, JU ऊलरावणे, B फागि, BPU ऊलरा-

राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

६५

मन्त्री तिहाँ मयण वसंत महीपति

सिला सिंघासण घर सघर ।

माथै अम्ब कृत्र मण्डाणा

चल वाइ मञ्जरि ठलि चमर ॥ २३९ ॥

दाड़िमी बीज विसतरिया दीसै

निजँकावरि नौखिया नग ।

चरणे लुच्चित खग फल चुम्बित

मधु मुंचन्ति सीचन्ति मग ॥ २४० ॥

राजति अति अंग पदाति कुञ्ज रथ

हँस माल बन्धि ल्हासि हय ।

ठालि खजूरि पूठि ठलकावे

गिरिवर सिंगगारिया गय ॥ २४१ ॥

तर ताल पत्र ऊँचा तड़ि तरला

सरला पसरन्ता सरगि ।

बैठै पाटि वसन्ति बन्धिया

जगहथ किरि ऊपरा जगि ॥ २४२ ॥

यउ. BJKM तर, K गहवुरि, J थोच, M थोथो. N थयो. U थिया,
K बाधियां (for थिय) .

२३९ । BPU तहाँ, M तिच, J तदि (for तिहाँ), PU विल, BJ सिंघासणि,
BJM धरि, M संड[?]थो, BJKM जलि, M संजर, PU वलर, M चंवर .

२४० । K निवकावरि, M निवकावरि, J नउका?, M लुचति, U लुंबित. BK
चुंबति, M चुचति, N चुंबित, B मुंचित, KNP मुंचति, M मुचति,
U मुंचति, JM सीचंत .

२४१ । J बध, M बंध, J ल्हासि, BKMPU लास, BP चई, JN हया,
BKN ठाल, J खजूर, M बिजूरि, N बिजूर, NP ठलकायउ, KMP
गिरि, BP गई, JN गया .

२४२ । BJKMU तर, JMN ताड (for ताल), P तड, BU तुड (for तड़ि),
K तर (ditto), BKNP सरग, U बैठि. J पाड, ALL वसंत. U कवि-
हय, N करि. B ऊपरी. BK जग

आगलि रितुराय मखियौ अवसर

मखइप वन नीभरण म्निदङ्ग ।

पञ्चबाण नाइक गाइक पिक

वसुह रङ्ग मेलगर विहङ्ग ॥ २४३ ॥

कलहंस जाणगर मोर निरतकर

पवन तालघर ताल पत्र ।

आरि तन्तिसर भमर उपङ्गी

तीवट उघट चकोर तत्र ॥ २४४ ॥

विधिपाठक सुक सारस रसवष्क

कोविद खञ्जरीट गतिकार ।

प्रगलभ लागि दाटि पारेवा

विदुरवेस चक्रवाक विहार ॥ २४५ ॥

अङ्गणि जल तिरप उरप अलि पीयति

मखत चक्र किरि लियति मरू ।

रामसरी खुमरी लागी-रट

धूआ माठा चन्द घरू ॥ २४६ ॥

२४३ । M आगै, B रितिराउ, K(M) रितिराउ, J रितिराउ, NP मंछीयर, P अवसरि, J मंछिप, BJKNPU खदंग, J पांच, BJNPU नायक नायक, K सुरंग, J मेलिगर .

२४४ । JM निरन्तिकर, NP अत्य, JNP पवप, K चंभ, PU चार, K तंत-सर, M भंभर, BM चौबडि उघडि, J तीवडि उघड, K चैवडि उघडि, N निवडीय उघड .

२४५ । M विध^०, JNU ग्यक, BJKMU खान, BJ दाठ, चक्रवाक .

२४६ । BK चांगि, U चंमप, NU तरप, P उरप तरप, BKM चउ, B पिचति, N पीयत, M छियत (for पीयति), JKPU किर, N किरि, B छियत मरू, J छीयत बुह, K छियत मुर, M छै तिहुंभ, NP छिय तिमरू, U छीय तिहुंभ, BM रामसरा, U छिरी, M बुसुरी, B खनी. J रडि, B धूवा, JMPU धूवा, N धूवा, K धूवा, N माडी, BM बुह .

राठौड़ राज प्रिथोराज री कह्यो ।

६७

नगरभर तरुवर सघण ह्यौह निसि

पुहपित अति दीपगर पलास ।

मौरित अम्ब रीभि रोमचित

हरखि विकास विमल कित हास ॥ २४७ ॥

प्रगटे मधु कोक संगीत प्रगटिया

सिसिर जवणिका दूरि सरि ।

निज मंच पडे पात्र रिनु नांखी

पुहपल्लि वगराय परि ॥ २४८ ॥

प्रज अम्बज सिसिर दुरीस पीड़तौ

ऊतर ऊथापिया असन्त ।

प्रसन वाउ मिसि न्याउ प्रवर्त्यौ

वनि वनि नयरे राज वसन्त ॥ २४९ ॥

पुहपाँ मिसि अक अक मिसि पाताँ

खाद्या द्रव माँद्या ऊखेलि ।

२४७। B तरवर, KNP तवर, U तवर, K सघन, BKN दीपकर,
BJKU नवरित, BJKNPU रीभ, K रोमचित, B हरिष, JKN
हरष, M विकास कमल, JKMNPU कृत .

२४८। B प्रगटे, J प्रवस, U प्रकटित, B मधि, B प्रगटीयो, K प्रकटीयो,
MN प्रगटीयो, U प्रकटीया, B दुसिरि, JPU ससिर, K दुसरि,
M सिधिरि, BK(M) जमनिका, NP जवणिका, JU दूर, B निजि,
K निधि (!for निज), B पाधि, BKM रिति, NPU रति, J रष,
J पुहपुंजलि, K(M) पुहपाँजलि, P वगराय .

२४९। B अदभुत (sic!), K अदभुत, M उभीज सिधिरि, B दुसिरि, JPU
ससिर, K पीड़नो ऊतर, J वार, M वाय, U वायु, J न्याद, MNPU
न्याय, J(M) प्रवरतर, K प्रवर्तर, N प्रवतिष्ठ, M वव वन, K राजा .

दीपक चम्पक लाखे दीधा

कोडि धजा फहराणी केलि ॥ २५० ॥

मलयानिल वाजि सुराजि थया महि

भई निसङ्कित व्यङ्ग भगि ।

वेली गलि तरवराँ विलागी

पुछप भार ग्रहणा पहरि ॥ २५१ ॥

पीडंत हेमन्त सिसिर रितु पहिलौ

दुख टाल्यौ वसन्त छित दाखि ।

ब्याम्बे वेली तणी तरवराँ

साखाँ विसतरियाँ वैसाखि ॥ २५२ ॥

दीजे तिछाँ डङ्कन दँड न दीजे

ग्रहणि मवरि तरु गानगर ।

करग्राही परवरिया मधुकर

कुसुम गन्ध मकरन्द कर ॥ २५३ ॥

भरिया तरु पुछप वहे कूटा भर

कामि बाण ग्रहिया करगि ।

२५० । M पडप, (B)JK पानां, M पंने, N पाबां, BJK(M)PU पाडिया,
N गाडिया, K द्रव, NU द्रव, BJ(M)P मंडिया, KNU मांडिया,
K दीन्हा कोडी धज .

२५१ । J सालियानिल वाज, ALL सुराज, BJ थिया, K थयो, BJKM
तरवरां, KN विलागी, U ०गो, J पुछप माळ, P पहरां, N गहरा .

२५२ । BKM पीडंति, N पीडंता, M हेमंति, BK सुधिर, J सधिर, P
सिसर, BK रिति, M रित, J पहिलु, BKM ढालीयो, J(N)PU
ढालीयउ, M ब्याम्बे, N बियाम्बे, BJ तरवरां, BK विसतरियो,
J(M)U ०रीयउ, K वैसाख, U वैसाख .

२५३ । B तिछिं, K दीसद, BJKMU मवर मवर, BJKM तर, N परिग्राही,
P करग्राही, M परचरीया, JM कुसन .

वलि रितुराइ पसाइ वेसन्नर
जगा भुरड़ीतौ रहै जगि ॥ २५४ ॥

वरिखा जिम वरखति चातिग वञ्चित
वञ्चि न को तिम राज वसन्त ।
फुल्ल पङ्क्ति कित सेव लबध फल
बँदि कोलाहल खग बोलन्त ॥ २५५ ॥

कुसुमित कुसुमाउध ओटि केलि कित
तिहि देखे थिय खीण तन ।
कन्त सँजोगिया किंसुक कहिया
विरहगि कहे पलास वन ॥ २५६ ॥

तसु रङ्ग वास तसु वास रङ्ग तगा
कर पल्लव कोमल कुसम ।

२५४ । BJKM तर, N विहे, K बूछा भरि, JMNU काम, KN करम, BJ रितिराइ, K रितिराउ, P वेसन्नरि, M भुरड़ीतु, K वहे (for रहे), P जग, BK place this stanza between st. २५५ and st. २५६, whereas JU place it between st. २५२ and st. २५३ .

२५५ । KPU वरषा, JNP वरषत, M वरिषत, U वरषित, JU चातम, NP चातक, B वंचति, KU वञ्चित, BKMU वंच, N वंचर, B राजि, J वसंति, B फूलि, MP फूल, B पंच, JK पल्ल, M पल्लै, NU पलि, JKMNPU छत, J लब्ध, KN लब्धि, P लब, BKNPU बोलंति .

२५६ । BK कुसुमित, BKMN कुसुमाउध, B उदो, K उदे, M उदय (for ओटि), BKNU छत, NP की (for तिहि), U तह (ditto), BK थिय, N थोच, U थोउ, B चीन, N तनु, JU read the first two lines as follows: रेच चक वंच पंति (पंत) परिफूलित । वदइ गरि चनि चनि (चन चन) वचन, but U in the comment gives also the common reading, J तुत (for काम), NP किंसुक कशीयउ, M कहे, N कशिउ .

वणि वणि मालणि केसर वीणति

भूली नख प्रतिबिम्ब भ्रम ॥ २५७ ॥

सबल जल सभिन्न सुगन्ध भेटि सजि

डिगमिग पाय वाय क्रोध डर ।

हालियौ मलयाचल हिमाचल

कामदूत हर प्रसन कर ॥ २५८ ॥

तरतौ नदि नदि उतरतौ तरि तरि

वेलि वेलि गलि गलै विलग ।

दिखख ह्रंत आवतौ उतर दिसि

पवन तणा तिणि वडै न पग ॥ २५९ ॥

केवड़ा कुसुम कुन्द तणा केतकी

खम सीकर निरभर खवति ।

ग्रहियौ कन्धे गन्ध भार गुरु

गन्धवाह तिणि मन्दगति ॥ २६० ॥

२५७ । BJKMU तष, KPU कुसुम, BKN वणि वणि, J वन वन, BJP मालिधि, BKMN केसरि, JP वीणत ।

२५८ । M सोभिन्न (for सभिन्न), BJ भेट, MU सजि, N संजि, BJKMNP उन्नमन, U डिगिमिनि, B पाउ वाउ, J पाइ बाइ, K पायो बायो, NPU वायु, JU क्रुड, KM क्रुध, P धर (for डर), NP चालिया, BM मलयाचल, BM जेमाचलि, J हिमाचलि, K हिमालर, P जेमाचल, K कामेन, NP हरि, JK प्रसन, N करि ।

२५९ । BJKMU गलि गलि विलग, BN दचष, JPU दलिष, M दचिष, K उंती, M उता, (N)P उंताउ, J चाबता, N उतरि, U उतर, M पवष, B न न वडै (for तिधि वडै न), J ति न वडै (ditto), K तर्दी न वडै (ditto), M नवि वडै (ditto), BJK पन, U पनि, BK place this stanza between st. २६० and २६१ ।

२६० । B कुसुम, JM कमल (for कुसुम), B(J)KU तबौ, ALL नम, JK निरकारि, U निरार, ALL नवति, B काधे, K कांधर, N वधि, P वंधे, U बंधर, BM गुरु, JK तिष ।

लीये तसु अङ्ग वास रस लोभी
रेवा जलि कित सोच रति ।
दखिणानिल आवतौ उतर दिसि
सापराध पति जिम सरति ॥ २६१ ॥

पुहपवती लता न परस पमूँके
देतौ अंगि अलिङ्गन दान ।
मतवाली पै ठाहि न मगहि
पवन वसन करतौ मधु पान ॥ २६२ ॥

तोय भरग ढँडि ऊषसति मलय तरि
अति पराग रज घूसर अङ्ग ।
मधु मद खवति मन्दगति मल्लपति
मदोमत्त माखत मातङ्ग ॥ २६३ ॥

गुण गन्ध ग्रहित गिलि गरल ऊगलित
पवन वाद अउ भै पख ।
खीखँड सैल संजोग संजोगिणि
भणि विरहणी भुयङ्ग भख ॥ २६४ ॥

२६१ । B लीये, K लोभी, J लीर. M लै, BK तस, JKNU वास चंग, JK जल, JKMNPU छत, M सोच, NP शोच. K रति. (M)N दखि-
निल, PU दखिबा°, N आवतर्, BKU उतर, M दिस .

२६२ । J परसपरि बूँके, NP परसपर बूँके, U परसर बूँके (for न परस पमूँके),
B देखतौ, U देतु, BK चंग, M मतवाली, KN पग, MU पान, P पय, JU डार, KM ठाँह .

२६३ । BM तोर भरवि (M भरवि), BJM ढँडि, B खोषसति, JNPU ऊष-
सत, K खोषसत, B मल्लै, K तर, NP तय, U अंगि, BKMNP
अवति, BNU मल्लपति, J मल्लपति, K मदोमत्त, (M)NP मदोमत्त .

२६४ । K पचति गलि, JU खोगहित, U पवण, NP उभय, N पवि,°P पख, JM खीखँड, BK सयल, M सरल, NP सेल, JKU संजोग, NP संजोगि, JKPU संजोगिणि, K भणै, KU विरहिणी, KMN भय .

रितु किहि दिवस सरस राति किहि सरस
किहि रस सन्या सुकवि कहन्त ।

वे पक्व सूध ति बिऊँ मास वे
वसन्त तोइ सारिखौ वहन्त ॥ २६५ ॥

निमिख पल वसंत सारिखौ अहो निसि
अकण अक न दाखै अन्त ।

कन्त गुणो वसि थायै कन्ता
कन्ता गुणि वसि थायै कन्त ॥ २६६ ॥

ग्रह पुहप तगौ तिणि पुहपित ग्रहणौ
पुहप ई ओठण पाथरण ।

हरखि हिंडोलि पुहपमै हिरडति
सहि सहिचरि पुहपाँ सरण ॥ २६७ ॥

पौठाडै नाद वेद परबोधै
निसि दिनि वाग विहार नितु ।

२६५। BN रति, JKMU रति, B कहिमि, J किहिम, KMU कहि, N कही, B दिवसि रसि, KNU रस (for 1st सरस), B कहिमि, KN कहि, M किह, B रस (for 2nd सरस), B किही, K कहि, M किहै, BJMN कचंति, N बिऊँ (for 1st वे). JNPU पप, JU पुव, B त, K [ति], B वसंति, BMN वचंति.

२६६। BM वसंति, (B)KM सारिषा, J सरीष, BK अकै अक, JM अक अक, N अकपि अक, U अकाँ अक, J वस, B थिय, J(M)U थई, K थया सु, BJMU कांता कांता, KMU गुण (for गुणि), N गुण (ditto), J वस, B थिय, JU थयउ, K थोयो सु, M थयो, N थार.

२६७। JKNPU ग्रह, BK तथि, J पुहपति, M पउपित, BKM पचषा, J पचष, B पोचप ई, J पुऊपुं ई, K पुचप हो, M पऊप ई, NP पुचप सु, B ओठणि, J ओठणि, BJM पाथरणि, JK हरप, JMU हीओल, K ०है, N ०हर, M होठति, U हींति, JNPU सह, JMP सहचरि, N सहचरी, U सहचर, BJMNP सरणि, K सरिणि.

राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।

७३

माणग मैण ओणि विधि माणै

रकमणि कन्त वसन्त रितु ॥ २६८ ॥

अवसरि तिणि प्रीति पसरि मन अवसरि

हाइ-भाइ मोहिया हरि ।

अङ्ग अनङ्ग गया आपाणा

जुड़िया जिणि वसिया जठरि ॥ २६९ ॥

वसुदेव पिता सुत थिया वासुदे

प्रदुमन सुत पित जगतपति ।

सासू देवकी रामा सुवह

रामा सासू वह रति ॥ २७० ॥

लीलाधर गिहे मानुखी लीला

जगवासग वसिया जगति ।

पित प्रदुमन जगदीश पितामह

पोतौ अनिरुध उखापति ॥ २७१ ॥

किं कहिसु तासु जसु अहि थाकौ कहि

नाराइण निरगुण निरलेप ।

२६८ । N को'द (for माद), M निच, JKMN दिन, BKNP जित, JMU जिति, N माणिग, BJMNPU सयष, KMU ओण, BK परि (for विधि), BJP रचभिषि, U रकमिषि, BJKM रिति ।

२६९ । K अवसर तिष, J प्रसर, NP पसर, BKM अनुसरि (for 2nd अवसरि), KMNPU हाव भाव, MU अगि, M अजगि, KP आपपा, N आपपपा, K जिष ।

२७० । B वसदेव, KMNU यया, BK वासदेव, JMNU वासुदेव, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रतिमन, N प्रदुम, K सो पिता, J जगति, N जगध, NP राम सहोदर रकमिषि सासू, K रिति ।

२७१ । BJKM यहे, NPU गहे, N वाधिग, KM पिता, NP पुष, (for पित), B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदिमन, B(M) सोनौ, JU पोषव, KPU अनिरुध, M अनिरुध ।

कहि रुकमणि प्रदुमन अगिरुघ का
सह सहचरिखे नाम सँखेप ॥ २७२ ॥

लोकमाता सिन्धुसुता खी लिखमी
पदमा पदमालया प्रमा ।
अवर ग्रिहे असथिरा इन्दिरा
रामा हरिवल्लभा रमा ॥ २७३ ॥

दरपक कन्दरप काम कुसुमाउध
सम्बरारि रतिपति तनुसार ।
समर मनोज अनङ्ग पञ्चसर
मनमथ मदन मकरधज मार ॥ २७४ ॥

चतुरमुख चतुरवरण चतुरातमक
विगत चतुरजुगविधायक ।
सरवजीव विसवक्रित ब्रह्मसू
नरवर हंस देहनायक ॥ २७५ ॥

२७२ । BKU कचिधि, P कचधि, BJKM ताच, BK [जसु], J चस, P चाकिउ,
N कचिया, BK कधि कधि, BKMNPu नारायण, M निगुण, P
निगुण, U निगुण, J धिलेप, P मिलेप, N लण्य (for 2nd कधि),
BJPU वचमिधि, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदमन, J अनि-
वधि, KPU अगिरुघ, M अनुवधि, B सहचरिखे, J °रिचर, M °रिधि,
N °रीचर, P °री, U °रीखे, K सवरतडे (sic) .

२७३ । BJKNPu खी, B लषमी, NP लषिमी, JPU पद्मा पद्मालया, BM
पदमालया प्रिया पदमा, N पदमालिका प्रिया पदमा, BK अपर, BJM
पदे, K पद, NPU गदे, JKMPN(U) अथिरा, K इंदरा .

२७४ । JMPU दर्पक कंदर्प, K कंदप, ALL कुसुमाउध, BK तनसार, JU
अर, JPU मन्मथ, JKNPU मकरधज .

२७५ । BK(M) चतुरथ स चतुरवरण चतुरातम, U चतुर्वेधं चतुर्वेध चतुरातम, J
चतुरथं चतुर्वेधं चतुराथण. NP चतुरातम, BK विग्य, J विज्ञ, U विज्ञ
(for विगत), JU चतुर्गुण°, KMPU सर्वजीव, N सर्वजीव, BK विस्-
केत, JM विस्केत, NPU विस्केत, BJNU ब्रह्मसू, K ब्रह्मसूत्र, MP
ब्रह्मसू, K देवचंदनायक.

सुन्दरता लज्जा प्रीति सरसती
 माया कान्ती क्रिपा मति ।
 सिद्धि त्रिद्धि सुचिता रुचि सरधा
 मरजादा कीरति महति ॥ २७६ ॥

संसार सुपुञ्ज करता ग्रिह सङ्गृह
 ग्यान तथी पञ्चमी जु गालि ।
 मदिरा रीस हिंसा निन्दामति
 चारे करि मूँकिया चँडालि ॥ २७७ ॥

हरि समरण रस समभरण हरिणाखी
 चात्रण खल खसि खेचि चठि ।
 बैसे सभा पारकी बोलण
 प्राणिमा वञ्छि तो वेलि पठि ॥ २७८ ॥

सरसती कण्ठि खी ग्रिहि मुखि सोभा
 भावी मुगति तिकरि भुगति ।
 उवरि ग्यान हरि भगति आतमा
 जपै वेलि ताँ ओ जुगति ॥ २७९ ॥

२७६। B सुरसती, K सरसती, BKM कान्ति, JNPU कान्ति कथा, 'K छुछपा, B रिधि विधि, J विधि बुधि रिधि, K कवि विधि, M रिधि विधि विधि, NPU हदि, BKM रुचि, NU सुचिता, JNPU चहा, M चहा, JPU मरजादा, K सरधाद, M मरजादा, N मरजादा .

२७७। BKM सुपुञ्ज, JM पञ्च, KNPU गृह, NPU संगृह, J गाँधि, K गाँध, NU ग्यान, J तथीज, U तथीज, JKU [जु], B गाँधि तिथिचोज पञ्चमी गालि, JU मिंद्या, M मिंद्यामर, BJM मूँकी .

२७८। M सुमिरण, K [रस], N जस (for रस), M हिरयावी, वन, KMNPU वेच, B चहा, U कोलधि, (BM)PU वंहर, BK(M) त, J ति, N तउ, U तो .

२७९। ALL की, BJNPU गृहि, K गृह, M पचि, KMN सुच, P शोभी, NU मुगति, K सुवरि (for ति°), JK भगति, N उदरि, J भगत, JU जपै, B त्हां, JK तो, M तार .

महि सूइ खट मास प्रात जलि मञ्जे
 आप सपरस हर जित ईद्री ।
 प्रामै वेलि पठन्तां नित प्रति
 ची वञ्चित वर वञ्चित ची ॥ २८० ॥

ऊपजै अहो निसि आप आपमै
 रुकमणि क्रिसन सरीख रति ।
 कहै वेलि वर लहै कुंवारी
 परणी पूत सुहाग पति ॥ २८१ ॥

परिवार पूचि पोचे पड़पोचे
 अर साहणि भग्डारि इम ।
 जग रुकमणि हरि वेलि जपन्तां
 जग पुड़ि वाघै वेलि जिम ॥ २८२ ॥

पेखे कोइ कहति अक अक प्रति
 विमल मङ्गल गिहि अक वगि ।
 अणि कवण सुभ क्रम आचरतां
 जागियै वेलि जपन्ति जगि ॥ २८३ ॥

२८० । BK सोइ, N सुइ, P हर, U हरै, J प्रासन (! for प्रात), JKMNPU अर, N संजद, NP सख, B [हर], M उइ (for हर), M पठंति, NP जपन्तां (for पठन्तां) नितु, JU अपर सपरस जितेद्री (०इ) अर । वेलि पठत (०ठंती) नित (नित्य) प्रति चोदंछक । वञ्चित (वञ्चित वर) पामर ची विविच, K सुची सुवर तिम सुवर छी ।

२८१ । BK आपमहि (for ०मै), B वषमणि, JP वषमिणि, N वषमिणि, U ०मिच, KU लसन, M लख, N क्रिसन, U सरीस, J कचत, JU कुमारी, J पूच, M पुच, BKP साहाग, N साभाग

२८२ । BP पूत, JM पुच, KNU पूच, BJKM अर, B साहिचि, J(M)PU साहच, K साहिच, N साहच बाहच, JKMNPU भंडार, BK अग, BPU वषमिणि, BKU पठंतां (for जपन्तां), BK अगि पुड़ ।

२८३ । K योच (for कोइ), B कचंति, JM कचत, K कचंत, B अकै अक, J अकै अक, N अक कचर अकां प्रति, P कचर अक अकां प्रति, BK पचि,

चतुरविध वेद परणीत चिकितसा
ससत्र उखध मंत्र तंत्र सुवि ।
काया कजि उपचार करन्ताँ
ऊवै सु वेलि जपंताँ ऊवि ॥ २८४ ॥

आधिभूतिक आधिदेव अध्यातम
पिंडि प्रभवति कफ वात पित ।
त्रिविध ताप तसु रोग त्रिविधमै
न भवति वेलि जपंताँ नित ॥ २८५ ॥

मन सुद्धि जपन्ताँ एकमणि मङ्गल
निधि सम्पति पाइ कुमल नित ।
दुरदिन दुरग्रह दुसह दुरदिसा
नासै दुसुपन दुरनिमित ॥ २८६ ॥

JPU गृह, M ग्रिह, N गृहि, KU खेष्ट, N हणि. N प्रमाष्ट (for कवष्ट), KPU शुभ, BKN करम चाचरद, M चचरोति, J जाचोद, U जांचोष्टे जु, K जपंत.

२८४ । B °विधि, JKNU चतुर्विध, ALL प्रणीत, B(M)N चिकित्सा, JKPU चिकित्सा, JKU शकौषध, J शुवद, K सुद, N सवद (for सुवि), J कलि (for कजि), U उपकार, J ऊवि. K सो, BJKM जपंति, N जपंत, J ऊवद, K ऊच, M ऊवै.

२८५ । BPU °भूतक, K भूत, B °द्वैष्ट, B पडि, JKMNPU पिंडि, JK त्रिविधि, M त्रिविधि, B तस, N त्रिविधि रोगमय, J त्रिविधिमद, M त्रिविधिमै, भवंत, BM जपंत, JKN जपंति, BK place this stanza between st. २८२ and st. २८३.

२८६ । B सुधि, J शुध, K सुद, MU सुध, BJPU वपनिधि, M निध. NP नय निधि, K याचै, U याचद, NP [याच], KU कुमल, M निति, B दुरदसा, J दर्शना (sic !), KP दुरदशा, M दुरिदसा, U दुर्दशा चाचरद, P दुसुपण, JU दुसमन (for दुसुपन), JMU दुरतिमति.

मणि मन्त्र तन्त्र बल जन्म अमङ्गल

यलि जलि नभसि न कोइ छलन्ति ।

डाकणि साकणि भूत प्रेत डर

भाजै उपद्रव वेलि भणन्ति ॥ २८७ ॥

सन्धासिन्धे जोगिन्धे तपसि तापसिन्धे

कोइ इवड़ा हठ निग्रह किया ।

प्राणिया भवसागर वेलि पठि

थिया पारि उत्तरे थिया ॥ २८८ ॥

किं जोग जाग जप तप तीरथ किं

व्रत किं दानास्रम वरणा ।

मुखि कहि क्रिसन रुकमणी मङ्गल

कोइ रे मन कलपसि क्रिपणा ॥ २८९ ॥

वे हरि हर भजै अतारु बोले

ते ग्रब भागीरथी म तूँ ।

ओक देस वाहणी न आणाँ

सुरसरि समसरि वेलि छूँ ॥ २९० ॥

२८७ । B मिनि, KM मणि (for मणि), U बलि यंत्र, JKN बल जल, BMNPU डाकणि, J डाकणि साकणि, M साकणि, PU प्राकणि ।

२८८ । BM सिन्धासिन्धे, N चेता (for इवड़ा), JMPU प्राची, N प्राचीणां, K °साग्रह, N °सागर, JKMPN पार, B तरि पारि (for उत्तरे), K तर पार (ditto), M तिर पार (ditto), J उत्तर ।

२८९ । N आन जोम, B आन, दान आनम, JKNPU °नम, BJKN वरन, KMU मुख, JMU करि (for कहि), KPU छसम, M छस, N क्रिसन, BJU बपनिची, BM बलपै, JKU कलपिस, B क्रिपन, KMN छपन, JPU छपना ।

२९० । N वि बनि बरि, BM बोडे, J बोडर, K बोडे, B(K) पवि, JU चंनु (for पब), NP जल (ditto), BK न (for म), दिसा (for देस), M वाहनी, NPU वाहिनी, B(K) चार्ण, M चार्णी सुरसरि ।

वह्नी तसु बीज भागवत वायौ
महि थाणौ प्रियदास मुख ।
मूल ताल जड़ अरथ मगड़हे
सुधिर करणि चठि छाँह सुख ॥ २६१ ॥

पञ्च अक्खर दल दाला जस परिमल
नव रस तँतु त्रिधि अहो निसि ।
मधुकर रसिक सु भगति मञ्जरी
सुगति फूल फल भुगति मिसि ॥ २६२ ॥

कलि कलपवेलि वलि कामधेनुका
चिन्तामणि सोमवल्ली चत्र ।
प्रकटित प्रियमी प्रियु मुख पङ्कज
अखराडलि मिसि थाइ अकेत्र ॥ २६३ ॥

प्रियुवेलि कि पंचविध प्रसिध प्रनाली
आगम नीगम कजि अखिल ।

१६१ । BK(M)N वैली, BKM तच, JK इधु°, NU इधी°, P प्रयी°, KNPU सुच, BM मांडची, B सुचड, K सोयड, M सुयड, J सुयरि, B करचि, KM करच, BJ चडि, B सुयि ।

१६२ । B प्रति, JKMPU चचर, B प्रत (for दल), J यत्र, B तति, K मातु (sic! for तँतु), BM बधि, JKU बिधि, N दधि, P दधि, B सुकवि (for रसिक), J ति (for सु), K ते (ditto), U तु (ditto), B अरथ (for भगति), N सुकति, M भगति (for सु°) ।

१६३ । BN °वेल, P °वलि, B किना (for वलि), B समवेल, JPU °वली, N °वली, JKP चिच, N विचिच, B प्रचडित, J परडित, KNP प्रचडित, M प्रचडत, BPU इधिमी, J इधमी, KN इधवी, B इध, J पिधु, KNPU इध, M प्रिय, BMP अचरावलि, JKNU अचरावलि, B चिधु, K चाधे, N से (for चाइ), P निजे (ditto) ।

मुगति तणी नीसरणी मखडी

सरगलोक सोपान इल ॥ २९४ ॥

मोतिबे विसाहण ग्रहि कुण भूँके

बेक बेक प्रति बेक अनूप ।

किल सोभण सुख भूभ वयण कण

सुकवि कुकवि चालणी न रूप ॥ २९५ ॥

पिगिड नख सिख लगि ग्रहणे पहिरिबे

महि भूँ वाणी वेलि मई ।

जगि गलि लागी रहै असै जिम

सहै न दूखण जेम सहै ॥ २९६ ॥

भाखा संसकित पराकित भगतौ

भूभ भारती बे मरम ।

रस दाइनी सुन्दरी रमतौ

सेज अन्तरिख भोमि सम ॥ २९७ ॥

२९४। B °बेल, BJKMU °बिधि, JKNP प्रसिद्ध, U °दि, J प्रणाली, N परनाली, J निर्मस, M निगस, N निरगस, J असीयत (for मण्डी), K अमनिक (ditto), P अनिय (ditto), U अनिय कि (ditto), B अनयसरग (for सरगलोक), M अनयबेकयम (ditto), JKNPU लगलोक .

२९५। NP मोतीयाँ, B विसाहणे, M °बी, NP °बड, B कर (for कुण), B बुँका, P बुँकि, BJKMU कलि (for किल), U भूँक, B कुण (for कण), NP किल सुख भूँक वयण सोभण कण, N साकवि, U चालिपी, M कि (for न) .

२९६। B पंदि, JKM पिंड, N पो'डी, PU पिंड, BM लग, P गहणे, BJMU भूषणे, K भूषण पहिरर, M मो, J वेल, B मै, JU मर, U लागि रहि, B सै, JKU सर, M सहो .

२९७। B भाषा पराकित सचकित, M भाषा प्राकित सहसकित, KN संसकित, PU संकित, JKNPU प्राकित, BK भणता, J भणताँ, N भणिताँ, M भारथी, BJPU दायिनी, K रंता सेजर अंतर, JU अंतरर, NP अंतरीष, B भोम, JK भूम, PU भूमि .

विवरण जौ वेलि रसिक रस वम्हौ
करौ करणि तौ मूभ कथ ।
पूरे इते प्रामिस्यौ पूरौ
इअँ ओके ओकौ अरथ ॥ २९८ ॥

जोतिखी वैद पौराणिक जोगी
सङ्गीती तारकिक सहि ।
चारण भाट सुकवि भाखा चित्र
करि अकठा तौ अरथ कहि ॥ २९९ ॥

ग्रहिया सुख सुखा मिलित अग्रहिया
मूँ गुण आखर अ मरम ।
मोटा तणौ प्रसाद कहै सहि
अँठौ आतम सम अधम ॥ ३०० ॥

हरि जस रस साहस करे हालिया
मो पण्डिता वीनती मोख ।

२९८ । B वैल, M रसि, U करण, B कचण (for करणि), K वरण (ditto), B जो (for तौ), M त. JU मुभ, M पूरै, J इत, KNP इतो, B अरथ (for इते, U तार (ditto), J प्रामिस्यउ, K पानीसो, N प्रामिसिउ, U प्रामिसउ, B प्रामिसे पूरे, NP ईयां, B अर (for इते), JK अर (ditto).

२९९ । JKNPU जोतिखी, KU वैद, N वचद, BJN पुराणिक, K ओषो (for ओषी), JKNP तारकिक, M तारकी, U तारिक, J चच, M करे, U करर. P चकडा, K चकडो त, JM [तौ].

३०० । N गलिया (for पण्डिया, P गिलीया (ditto), BM सुवि, M गलित, BNP अगलिया (for अगलिया, KM अँ, NP नरं, BN नचि (for गुण), MP निचि (ditto), K नच (ditto), M अचर, BKM मोडां, NP अच अरउ आतम अधम, B वम .

अन्हीणा तुन्हीणे ध्याया

खवण तीरथे वयण सदोख ॥ ३०१ ॥

रमतौ जगदीसर तणौ रहसि रस

मिथ्या वयण न तासु महे ।

सरसै रुक्मणि तणी सहचरी

कहिया मूं मै तेम कहे ॥ ३०२ ॥

तूँ तणा अनै तूँ तणी तणा ची

केसव कहि जुण सकै क्रम ।

भलौ ताइ परसाद भारती

भूँडुँ ताइ माहरौ भम ॥ ३०३ ॥

रूप लखण गुण तणा रुक्मणी

कहिवा सामरथीक जुण ।

जाइ जाणिया तिसा मै जँपिया

गोविंद राखी तणा गुण ॥ ३०४ ॥

३०१ । J रस घस, U करि, BJ वूं, M सु. KN पंछितां. B वेनती, K अन्ही-
याय, M ंणा का, U ंणाहं, BP तन्हीणे, JU तुन्हीणद. J आवीया,
B खमण, JNP अवण, M आवणि, KU अवणे, K तीरथ, M वैण, JU
वचन (for वयण) .

३०२ । KU जगदीस, B तणा, N रहसि, B रसि, J वेण, B तस, J तण्ड, K
तास सहि, B सरसति, BM वयमणि, JP वयमिणि, U वयमिण, BJNPU
मद, B तिण्ड, J तिम, K कहि .

३०३ । B तू, M तुष, J केसवि, KMN जुण कहि, BJ तिको (for 1st ताइ),
K प्रसाद, BKM भूँडो, JNP भूँडु, B places this stanza between
st. २९९ and st. ३००, and MN place it between st. ३०१ and
st. ३०२ .

३०४ । JNPU लखण, K लखण, M लखिण, B रूपमे लखिण ची तणा वयमणी,
• M वयमणी, PU वयमिणी, M कहिवा इ कोरते तास जुण, B जँपि
(for जाइ), KMNJP जाणिया जिसा (for जाइ जाणिया), M inverts
the order of stanzas ३०३ and ३०५ .

वरसि अचल गुण अङ्ग ससो संवति
 तवियौ जस करि खो भरतार ।
 करि खवणे दिन राति कण्ठि करि
 पामै खो फल भगति अपार ॥ ३०५ ॥

३०५ । J वरस, M अंनि, JNU सचि, M हु (for ससो), J संवत, M ससंत, P
 .....न रस अणि व[अ]रि (for ... अङ्ग ससो संवति), J अचि, M
 अिथ (for 1st करि), JMNU औ, M करै (for 2nd करि), JNU अचण,
 M अवणि, JU कंड, M करै कंठि पामै फल औ, J फल औ, U भगत,
 BK omit this verse.

NOTES

1. चार.....मङ्गलचार, “These four (auspicious names) form my *maṅgalācāra*” The Sanskrit commentary of *U* identifies the four names with the four subjects which according to the rhetoricians are to be mentioned in the beginning of a work, and quotes the *śloka* following:—

मङ्गलं चाभिधेयं च सम्बन्धस्य प्रयोजनं ।

चत्वारि कथनीयानि शास्त्रस्य धुरि धीमता ॥ १ ॥

2. किरि निखइ (*l'*) चीनारै चीतारा प्रतइ (*N*).

4. नार is in origin a plural neuter form of the correlative pronoun (Ap. नारं < Skt. नानि), which like the analogous form कारि, कौरि of the interrogative, has come to do function for the singular as well. Cfr. st. 13, 303 below. In st. 11, 12 the form is doing function for the genitive-oblique. Analogous to नार is the form जार of the relative pronoun (Ap. जारं < Skt. यानि), which is used in a plural sense in st. 104, 304, and in a singular sense in st. 169.

5. Of the two readings पाचौ (*BKNS*) and पाचौ (*JMPU*) in the third line, the former is preferable on account of the alliteration of the पा° with the पा° of पार, which precedes. Alliteration is a very important factor in bardic poetry.

7. Notice the reading संपोचर of *BNPSU* for जु पोचर. The latter is the correct reading, not only because पोचर is a much better form than संपोचर, but also because the relative जु is required in the sentence.

8. In explaining the sense of this stanza, the comments of *NPU* agree together, and differ from the *Dhūdhārī* comment of *BKS*. For the comparison of the two interpretations, I quote below the comments of *B* and *U*: कवि कहै है सुकदेव ब्यासदेव जइदेव आदिदे अनेक सुकवि ऊआ है यणि रीति सबही की बेकही

है श्रीकृष्णदेव ते पहिलौ जु रक्कमणीजी कौ वर्णन कीयौ सु या वासते
जु षट्कारग्रन्थ कोजै तौ पहिलै श्री कौ वर्णन कीयौ चाहिजै (B).

शुकदेवो व्याससुतो व्यासो ऽप्यथ च गीतगोविन्दकर्ता जयदेव
इत्यादयो ऽन्ये ऽपि विष्णुभक्तिपरायणाः सुकवयो ऽनेके वाल्मीकिप्रश्नक-
प्रश्नरादयः सर्वे ऽप्येकसंस्था इत्येकः केवलः पुरुषप्रधानः श्रीगोविन्दस्तस्यैव
स्तुतिं कृतवन्त आदौ भगवद्रूपवर्णने कृतोद्यमाः परं मया तावत्स्त्री-
वर्णनमतः क्रियते यतः षट्कारग्रन्थो ग्रन्थते यदुक्तं षट्कारे स्त्रीप्रधानत्वमतो
मह्यं दूषणं न देयम् (U).

9. *U* reads जोइ बाँ for जोइ बाँ in the 2nd line, and explains
it : बाँ इत्यकछादास्यमिन्नये हे सुजन तं पश्येत्तथाहारः ।

10. सिरहर, for सिरहर (< Skt. शिहर), with insertion of र
analogous to सरजल for सजल, सरधोर for सधोर, and सरजोत for
सजोत, for the last of which examples see *Vacanikā Ratana
Sīnghajī rī Mahesadāsōta rī*, 244.

11. ताइ. See note to st. 4, above. *B* renders the form
with तीये राजा है .

12. नाम नाँर तख्या नाम (U). Here and elsewhere I have
used a vertical dash over the line to indicate a long vowel which
for prosodical reasons is to be pronounced as short. It is the
same sign which is used by native copyists to convert an आ
into अ, whenever by mistake they happen to write आ instead
of अ. Ex. : प्र[॥]कार, for प्रकार. In Old Western Rājasthānī poetry
in general, and Dīngālā poetry in particular, a long vowel
immediately followed by a short vowel is liable to be pro-
nounced as short.

13. ताँइ तावन्मात्रम् (U), तितरौ (B).

ते as a feminine singular form of the demonstrative pro-
noun, is an Old Dīngālā form which is no longer found in
Modern Dīngālā nor in Modern Māravārī, where it has been
substituted with ता. It is, of course, identical with the general
form ते of Old Western Rājasthānī and Gujarātī. In our *Velī*
both ताँ and ते are used for the feminine singular.

14. बीरज for बीज, another instance of the insertion of र in the middle of a word. Cfr. note to st. 10, above.

चम्बरि for चम्बरि, with insertion of च analogously to समर for समर. Cfr. *Vacanikā Ratana Singhajī rī*, 54, and also my *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 38.

15. The meaning of the two first lines is clearly explained by U: शैशवं बाल्यं तत्परीरे तनी सुप्तं गतप्रायमिति तथा यौवनं न जाग्रतं न तादृशं प्रकटितमतो वयःसंधिः समुत्पन्नः कियदारंस्यायी सुदिष्टा सु वरोति स्त्रप्रप्रायो यथा वरिष्ठब्द ऊपम्ये ... (U), but in the interpretation of the fourth line most of the commentators seem to have been led astray by understanding प्रियम (प्रथम) as an adjective or an adverb ("first, at first"), instead of an abbreviation of प्रियीराज, the author of the *Veli*.

20. दल फूलि विमल वन is clearly and correctly rendered by B as: दिवै वसन्त चायो ज्यो वन फूलिजे है त्यो सरीर फूलो. This is no doubt the original reading, which the other commentators have failed to understand and have consequently been tempted to alter the text into दल फूल विमल वनि.

22. सु जु. Cfr. st. 19, 32, 46, 94.

कमोदणि for कुमोदणि. For the weakening of u into a, due to the influence of the o in the syllable following, see my note to st. 16 of the *Vacanikā Ratana Singhajī rī*. Cfr. also कुमकमो, st. 189, 205.

मेन केस मेनकेशा इति रात्रिरूपा इत्यपि मेनशब्देन चारणभाषया सुजङ्गसदृशाः (U). Notice here the use of the term चारणभाषा "the language of the Cāraṇas" to indicate the *Diṅgaḷa*.

23. वरुण तणा किरि डोर. वरुणस्य प्रचेतसः पाशा इव वरुणस्य शस्त्रं पाश एव तं दूरीकर्तुं जगतो ऽपि न शक्यते तद्विवेदनमपि बन्धनं कृष्णस्य दृढं भावीति रहस्यं यदुक्तं कुमारसंभवे :—

प्रिरीषपुव्याधिकसौकुमार्यौ बाह्व यदीयाविति मे वितर्कः ।

पराजितेनापि कृतौ हरस्य यौ कण्ठपाशौ मकरध्वजेन ॥ १ ॥

25. सधर. सधरौ माहात्म्यवनौ (U).

षर्, a survival of the old neuter singular of the Old Western Rājasthānī, used exactly in the same adverbial function as the षर् in *Vacanikā Ratana Singhajī* nī, 92, q. v. For other instances of the neuter in the *Veli* cfr. st. 36, 64, 66, 211.

26. जुअलि नालि इति नत्ता लोकप्रसिद्धं कीदृशं तस्याः कदल्या गर्भसदृशं विशेषसौकुमार्येण नीरोमत्वमपि प्रकाशितम् (U).

27. हरिहंस सावक हरिहंससावकाः सूर्यस्य लघ्वपत्यानीवाणु-सूर्याः (U).

28. हिव रुकमणी नी विद्या कहइ । आठ व्याकरण भणी अठारह पुराण जाणइ अठारह स्मृति जाणइ धर्मअर्थनीतिमोक्ष प्रकाश कह शास्त्र जाणइ चारि वेद ४ भले १ आचारग्रन्थ २ व्याकरण ३ छन्द ४ जौतिष ५ पदभञ्जन ई अे षडङ्ग जाणइ षडङ्ग ई चारि वेद ४ मीमांसा १ तर्कविद्या १ धर्मशास्त्र १ पुराण १८ सर्व मिल्या चउद विद्या नी जाण चउसठि सकला नी जाण जाणी अेकोकी विद्या माहि अनेक घणा घणा अधिकार आपणइ मति सँ जे माहिला अर्थ विचारियइ कह (P)

29. हरि तिनि. Here perhaps I was authorized to read हर with the majority of the MSS., thereby making the correspondence with the हर at the end of the line more complete, but I have preferred to retain the regular form, not only on account of the हर immediately preceding, but also because it is difficult to know how far one would be justified in altering, however slightly, the endings of words or syllables to produce internal rhymes or alliterations. Thus, if I had chosen to read हर for हरि, why should I have not read also नहर for नहरि to produce one more internal rhyme ?

वनै गवरि हर, अद्यापि होलिकानन्तरं कन्याभिगौरिपूजेतिव्रतं वितन्यत ईप्सितवरप्राप्तिनिमित्तम् (U).

32. पांतरिया, बुझा विहीनौ जातौ (U).

माता इ. Here the pleonastic particle इ has been added by myself to complete the number of prosodical instants required for the verse (14). I might have added ए as well. If one more syllable is not thus introduced, the verse will fall short of one *mātrā*, but one might still read it correctly by pronouncing the second syllable of माता as equivalent in duration of time to three prosodical instants instead of two. For an analogous case see st. 183.

35. The MSS. *J(K) SU* read नाम नन्द दमघोष नर in the second line, but the explanation which the commentary of *U* gives of नन्द is hardly acceptable: पुरीचनो दमघोषनामा नवानानन्दकरः (*U*). In the *Bhāgavata Purāṇa* Damaghoṣa is the name of the father of Siṣupāla

36. चन्देवरी is my emendation of the original reading which is given as चन्दरी by the consensus of all the MSS. The reason for the emendation is the same as has been adduced above for the reading of माता इ instead of माता (st. 32), namely, the necessity of introducing one more prosodical instant to make the line complete. In the present case too, the deficiency might be made good by pronouncing the *e* of चन्दे as equivalent to three prosodical instants instead of two.

37. संगि छया ... देवपति. Cfr. प्रियो सङ्ग लया केरि देवपति (*Varāṇasikā Ratanā Singhārī rī*, 20).

38. बाजे, from Ap. बज्जहि < Skt. बज्जन्ते, is the regular passive form of बाँजवौ, which in the modern language has gone out of use, it being substituted with the new form बजीजे. For the use of बज्जह in Prakrit, see Pischel's *Prakr. Gramm.*, § 548.

39. बुजी, for कुजी, a technical term used in Indian architecture to indicate the base of a pillar (see *Archaeol. Surv. of West. India*, Vol. ix, Northern Gujarat, p. 24). The change of कु into बु was evidently made by the Poet, only in homage to the rule of the *vēṇasagāi*.

40. जीर is a word whereof the exact meaning is not clear. The *Dhūdhārī* commentary seems to take it in the sense of

“tent”: रङ्ग रङ्ग रा समिधाना जभा किथा है सोर नानू वादल ऊचा, whereas the commentaries of *PU* explain it as a synonym of स्त्री
 “woman”: जोइ इतिस्त्रीपर्यायः स्त्रीणां श्यामोज्ज्वलरत्नपोतनीलरङ्गानि
 वस्त्राण्येवोद्भूते जलदपटलानीव पृथग्वर्णान्यभ्युन्दानीव (*U*); जोइ
 कहतां स्त्री ना वृन्द पञ्चरङ्ग वस्त्र पहिर्या तेहिज जलदपटल् मेघघटा
 किह्यां सामल् किह्यां उज्ज्वल् इसउ पञ्चवर्ण मेघवृन्द (*P*). To under-
 stand the comparison, one should think of the way the Indian
 women, dressed in gorgeous colours, crowd the roofs of the
 houses on all festive occasions when there is a procession or any
 other similar *tamasha* to be seen.

41. कोरण, नवीनमेघवर्षासमयात्प्राक्सरजोवायुमुन्माददर्शन-
 मिति (*U*)

42. गावै करि मङ्गल्. Cfr. गावै सुखि मङ्गल् करि मीत, st. 55, below.
 From a comparison of the two passages it is obvious that करि is
 in both cases connected with मङ्गल्. The commentaries do not
 all agree in the interpretation of the phrase, for instance *B* ren-
 ders the present passage simply with मङ्गल् गावै है, and *P* in the
 latter passage connects करि with सुखि and renders: सुखर करी
 मङ्गलरूप मीत नावर. The correct meaning of the phrase मङ्गल् करि
 is evidently that which is given by *U* under st. 155, namely:
 मङ्गलानि कृत्वा ... गीतानि गायन्ति. In other words, here मङ्गल् is not
 used to give the meaning of “auspicious song,” but only “aus-
 picious ceremony.”

मनै for मानै, the shortening of the initial syllable being re-
 quired by the metre.

44. गङ्गिचामो रतिविप्रः (*U*). The literal meaning of the word
 evidently is “he who wears the brahminic thread round his
 neck.”

वीर वटाऊ ब्राह्मण, अहो भाई अहो पथिक अहो ब्राह्मण
 अत्यन्त उतावली थकी वार वार वचन कहइ (*P*).

45. म म करिधि, a sigmatic future form used in the function
 of a prohibitive imperative. For the use of similar prohibitive

futures in Old Western Rājasthānī and Prakrit, see *Notes on the Gramm. of the Old West. Rāj.*, § 121.

जच, a Sanskritism well permissible in bardic poetry. Cfr. तच. st. 174, 244.

46. रहरह कोइ वच रही रह. From the commentaries, it appears that the meaning of this phrase is that all the few travellers who were out, having reached their destination, halted for the night, but the grammatical connection of the three words वच रही रह is not clear to me. I quote below the renderings of the three commentaries of *BPU*:—मारग मारग धे पथी आय विश्राम कियउ पथ चलता रह्या (B); वटाऊ सर्व वासउ रहिवा भयो “रहउ रहउ” इम कहता पथ वही रह्या (P); रहरह इति यो यत्रोषितुमनाः स तत्र गन्तुकामो भूत्वा चिन्तितं स्थानमाश्रयदतो मार्गवहनं लोकैर्निरस्तम् (U).

47. भौ इति सभयाश्चर्ये (U).

49. The commentary of U gives two explanations of करि कमल, the second of which is evidently wrong: करे कमलानि कृत्वा मन्दं मन्दं चलन्तीति विशेषस्तथान्यार्थे कराः सौकुमार्येण कमलसदृशा इत्यपि (U).

जङ्गम तोरय इति योगध्यानलीला योगेश्वराः (U); जोगीसर (P); अनेक तपसी (B).

51. सम्भति प्रत्यक्षम् (U).

52. अन्तहपुरि दरबारि (B); श्रीअन्तेउर माहि गयउ माहिली सभा माहि (P); पुरान्तः पृष्ठं पृष्ठं श्रीकृष्णस्यान्तःसभासमुखं गतवान् (U).

53. पचिजो, an adverbial adjective, i.e. an adjective doing function for an adverb (पचिजै, or पचिजूं, cfr. the reading of N). For the use of adverbial adjectives in Old Western Rājasthānī see *Notes . . . etc.*, § 78.

55. The verse is in corrupt Sanskrit. The reading of the first line is unsatisfactory in all the MSS. I have adopted the reading of *NPU*, in which the order of the questions कस्मात् कस्मिन् etc. is confirmed by the order of the replies contained in st. 56, but I have had to complete the line with the insertion of किञ्च, which is found in *BJM* only, as the line was falling short of two mātrās. The commentary of *U* to this stanza runs as follows: हे मित्र त्वं कस्मात् पुरात् समागतः कस्मिन् पुरे वससि किमर्थमिच्छागमः केन सह द्रव्यं तव कार्यमग्रे कुत्र परिषासि तत्त्वं ब्रूहि ममाग्रे निवेदय एतत्तव कारस्थं पत्रं केन जनेन कस्मै प्रेषितमिति देवभाषा संस्कृतमेव प्रश्नम् (*U*).

57. वाचत ... न वणौ, वाचयितुं न वणइ इति न शक्यत्वं संभ-
वति (*U*), वचायइ नष्टौ (*P*).

कायस् is rendered by the Sanskrit commentator with कञ्जलम्, a neologism not without interest.

58. चसरचसरण is understood as a compound by the commentaries of *BU* (चसरचसरण तुम्हारी विरह है *B*; हे चसरचसरण *U*), but *P* more ingeniously reads the two words as separate and understands: बीज उ सरण कोई नष्टो, i.e. to translate the text literally, "every other protection is without protection." Notice that *P* also reads नूँ जि instead of तुम्ह.

60. सालिगराम सूद ग्रहि सङ्गृहि, सालिग्राम श्रीपरमेश्वर नी
मूर्ति शूद ने घरे कोई उत्तम जनम दइ (*P*); सालिग्रामं गल्लकीनद्युत्पन्नं
शूदग्रहे (*sic*) संग्राहयन्ति ददते इव (*U*).

62. It will be noticed that the first line in this stanza does not conform to the general rule of the *venasagāi*, which requires that the first and the last word in the line should begin with the same letter. But the Poet is not to be found at fault here. By studying all the lines in the *Veli*, which apparently do not conform to the rule of the *venasagāi*, I have discovered that these, far from having no *venasagāi* at all, have two *venasagāi*s. In other words, the line is split in two, and each of the two parts has a *venasagāi* of its own. Thus in the present case

बारा forms *venasagāi* with बरु, and बार with बरि . The other examples of double *venasagāi* which I have found in the *Veli* are :

बीपति कुग सु मति तूम गुग जु तवति (6),

सैसव तनि सुखपति जोवण न जाग्रति (15).

कोकिल कण्ठ सुहाइ सर (20),

पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल (49),

कुमकमै मंजग करि घौत वसत घरि (81),

इम कुंभ अन्यारी कुच सु कक्षुकी (90),

गजरा नवग्रही प्रौचिया प्रौचे (93),

चोर चक्रव विप्र तीरथ वेल् (186).

मूं लोष. Strictly grammatically speaking, the reading मूं of *BJKSU* would be more regular, as मूं is not a direct, but an oblique form. But the reading मूं is supported by the rule of the alliteration, which carries much weight in bardic poetry, and also by the large use which both Old Western Rājasthāni and Māravāri, especially colloquial, make of the impersonal passive construction of the past participle (*bhāvi prayoga*, see *Notes . . . etc.*, § 127). Thus in modern Māravāri one would not say to-day मूं लोषी, but म ने लोषी. *P* renders accordingly: मुन नद लचनीरुप (P).

63. हूं, अहं सीतारूपा (*U*); हूं सीतारूप (*P*).

वेलाहरण कहताँ समुद्र (*B*).

64. बारि करि "Rescue me!", an imperative. The Sanskrit commentator renders: सम ... बारिं यद्वापयस्व: पश्चादालोपायं कुरु .

बालोज for बालोष, the °ष being probably changed into °ज only for the sake of the rhyme.

65. Apparently, the second and third line in this stanza do not conform to the rule of the *venasagāi*, because the first and the last word in each of the two lines do not begin with the same letter. It is however to be observed that the bards are often satisfied with making the initial syllable of the first

word in the line correspond to the second, third, or even fourth syllable of the last word, instead than to the initial syllable of it, as the general rule requires. Thus, in the present case, the त् of विद्या has its correspondence in the त् of जातुरी, and the र of राजि has its correspondence in the र् of विराजो. This is not considered to be a breach of the rule of the *venasagāi*. For other examples of this case see stanzas 39, 40, 67, 107, 108, 109, 118, 119, 144, 161, 171, 174, 176, 178, 179, 188, 192, 194, 198, 208, 209, 216, 222, 247, 252, 264, 265, 288, 305.

दुरी इति दुःखोत्पादकः (U); दुखदाई (P); दूसमन (B).

66. ते is understood by P in the sense of a causal conjunction (तोश्च कारचर्) and connected with कहिजै, but it is evidently connected with समन वेला. U renders : तस्य लग्नस्य वेलाया चकारे चीणि दिवानि वर्तन्त इत्यवधिदर्शने (U).

चारात, a Sanskritism which is hardly justified in bardic poetry. U renders it with निकटम्, B with बाहरि, and P with समीप.

68. रसै, an instrumental used adverbially "in such (a way), with such (speed)." The position of the qualitative demonstrative adjective रसै in this construction is similar to that of the correlative adverb "so" in English, in phrases like : "I like it so much ! They go so fast !" etc. Cfr. वचनी रसै (Vacanikā Ratana Singhaji ri, 21), and चलन्ता रसा (Ditto., 23). In the present case, N renders the word with भल्लर प्रकारर, and P with भली परर. The reading ईसु of NPU is not clear to me, unless it is an incorrect reading for रसै, the neuter form of रसौ used adverbially. *

The commentary of U to this stanza is of particular interest inasmuch as it represents an attempt by its author, Sāraṅga, to throw aside the authority of his guide, Cāraṇa Lākṣhō, and give an interpretation of his own. But in this he fails, and his new interpretation is grossly absurd and altogether unacceptable : चारणेनैवमुक्तमस्ति सुयीवसेनो १ मेघपुष्पो २ वेगवान् ३ बलाहक एते क्षणास्य रथे चत्वारो ऽश्वाः परं मम मनसि नैवं स्फुरति यतो ज्ञायते सर्वमप्येतद्भयस्य चपलगतिवर्णनं तेन रथः कीदृशो वहति यादृशं वानरसैन्यं समुत्थकमथ च नह मेघ पुष्प इति नदीजलपूर-

समये यादृग् वद्वत्थवा बलाहकानां वर्षाभाणां यादृशं यादृशं वेगवत्त्व-
मिति रथगतेराधिक्यं तत्र सारथिं दूरं कृत्वा खेच्छया त्रिभुवनपतिः
स्वयं रथं खेटयितुं लभो ऽतो ज्ञायते धरा पृथ्वी गिरयः पर्वताः पुराणि
मार्गनगराणि श्रीकृष्णसंमुखं समागच्छन्तीव महति जन व्यभ्यागतवति
संमुखमागमनं महत्त्वप्रदानमनयोक्तया वेगवत्तया रथस्य निर्गमो ऽवगन्तव्यः
(U).

69. जिम “So that, in order to.” For the employment of
जिम as a final conjunction in Old Western Rājasthāni, see
Notes...etc., § 111.

71. मुख धारणा, मुख नी धारणा नूर (P’); मुखस्य धारणां
कान्तिं तर्कयति सविशेषं पश्यति दूतस्य मुखे निर्मलता कार्यसिद्धिलक्षणं
प्रतीतम् (U).

72. महन्ति is evidently a feminine substantive, the object of
कच्ची, and I identify it with Gujarāṭī सच्चिती, f. “Information,
particular knowledge.” The commentators, however, prefer
to connect the word with गुणज and to explain it as महन्तराः
लियः “respectable women” (U), or महतर लोक “respectable
people” (P). One need only look at the place महन्ति occupies
in the sentence, to understand that the commentators’ inter-
pretation is a grammatical impossibility. But the lack of
common sense is often one of the most conspicuous qualities
of Indian commentators, especially of those who wish to
make a display of their undigested erudition.

73. बचरिज को लाधै बरय. Here लाधै is my emendation.
BKMNS read लाधो. which is untenable and has probably origi-
nated from a misreading of लाधै, whereas JPU read लाधा.
Also, most of the MSS. read कार in the place of को. I do not
think there can be any doubt that the construction of the
phrase here is identical with the को बचरिज मनुहारि नयो in st. 78,
and therefore लाधै बरय is a genitive. But it might be understood
as a locative as well, the terminal °i of बरयि being dropped to
form a rhyme with कच. If the phrase लाधै बरय is understood as

a genitive, the reading खाधा of *JPU* would be equally correct, the oblique in °è and the oblique in °ā being equally permissible in the form of *Ḍiṅgaḷa* in which the *Veli* is written. *U* renders the phrase with: अथेकमेः किमाचयं (*U*).

74. अेक उजाथर कलह् अेवाहा, जिके उजाथर संग्रामधीर ते साथइ वली जे कलह् अेवाहा अयेसरी आगइ चालिइ खामिभक्त ते साथइ लीधा (*P*): अेक अद्वितीय उजाध[र]इ (*sic*) क° अोज संग्रामइ धीर ते साथइ लीधा वली जिके कलह् संग्रामइ अेवाहा अयेसरी छइ अथवा दुवाहा क° कलहइ वली (*N*); एके ये अोजाथरइ (*sic*) इति संग्रामेधीरा: पुनर् अेवाहा इत्ययेसरणयोग्या: खामिभक्ता: (*U*).

आखाठसिध कहताँ जिअे बि तीन वार संग्राम कीधा छइ किहँ हारइ नही अेहवा [सु]भट (*P*).

75. Notice the reading नाम रिख of *BM*. It is obviously to be explained as a misreading of नागरिख, unless it is, indeed, an alteration introduced by some presumptuous copyist.

76. केवी दुर्जना: (*U*).

77. आपपर इति परस्परम् (*U*).

78. राजा रै, a colloquial phrase which is to be completed with a substantive in the locative like बै “in the house.” It is, ultimately, the same idiom which is used in English and other European languages.

79. सीखावि सखी राखी आखै सजि, ओछाणी आया जाणी हकमणियइ सखियाँ सीखावि राखी छइ ते सखी राखी प्रति हम कहइ छइ ...(*P*).

• The last line in this stanza does not violate the rule of the *veṇasagāi*, because the bards in particular, and Marwari writers in general, always consider postpositions as forming one word with the substantive to which they are appended,

and therefore, according to their theory, the last word in the line with which we are concerned, is not नयी but च म्बिकानयी. Cfr. the similar case of मदन ची in st. 82, दाया लमि in st. 108. मिसन ची in st. 148, हरि सूं in st. 166, and नवी परि in st. 192.

80. श्यामा चारंभिया सिणमार. Here श्यामा ("the dark-complexioned one") is used by the Poet as a mere synonym or epithet of Rukmini, obviously without any particular intention, much as it is used throughout the poem, but the Sanskrit commentator apparently thinks that the word is here used intentionally and takes the opportunity to explain the meaning of it, by quoting two *ślokas* which enumerate the characteristics of a *śyāmā* woman :—

यदुक्तं श्यामालक्षणां :

श्यामा च श्यामवर्णा स्यात् श्यामा मधुरभाषिणी ।

अप्रसूता भवेत् श्यामा श्यामा षोडशवर्षिकी ॥ १ ॥

या प्रीते चोष्णशरीरा उष्णे प्रीतशरीरिणी ।

मध्यकाले भवेन्मध्या सा श्यामा इत्युदाहृता ॥ २ ॥

81. The commentators do not seem to be sure about the exact meaning of बहोहा, a word which some render with जतावला "quick" and others with ढीला "loose." The commentary of *N* gives both the meanings. I quote below the different comments to the last two lines in the stanza: सु किसी देखिजै है जैसे मखतूल कौ डोरौ तूटौ है अर गुण मोती छकोहा कहतां जतावला छिटकि छिटकि पड़ै है इसी सोभा देखिजै है (*B*); जाये करि कीना कहतां निबलइ मकतूल पाट नइ गुण दोरइ छकोहा कीला प्रीत प्रीया ते हाथ थकी कूटा तूटा पड़िवा लागी (*P*); अहमेवं जाने गुणसुक्ता: क्षीणैर्निर्वलैर्मकतूलगुणैः श्यामपट्टदवरके छिकोहा इति शिथिलं प्रोताश्रुतिता इव पतितुं लभा इव सादृश्य उत्प्रेक्षा (*U*); जाये करि कीना कं निबला क्षीण मखतूल ना गुण दोरा थकी गुणरूप मोती छकोहा कं कीला प्रीया थका अथवा छकोहा जतावला कूटा पड़ता जिसा दीसइ तिसा जलकण दीसइ छइ (*N*).

84. कण्ठ कहताँ गलई पोत कहताँ वीडियउ बाँध्यउ जाणे कपोत पारेवउ अथवा नीलकण्ठ महादेव नौ गलौ जिस्यौ अथवा जाणे करि हिमाचल पर्वत पाखइ यमुना वहइ छइ अथवा जाणे निखई श्रीशङ्खधर श्रीकृष्णइ समइ भागि विचालइ अेकइ आँगुली भात्यउ शङ्ख होइ (P).

85. जमुण फेण पावन्न जग, उत्प्रेक्षते जगत्पावन्त्या गङ्गायाः फेन-युक्ता यमुना इव (U).

कुमारमग पिटदण्डउ आसू काती री रातइ श्वेतदण्ड सरीखउ (P); कुमारमार्गः स्वर्गदण्डक इवाश्विने कार्तिके मामि नीरजस्त्रे गगने श्वेतदण्डको दृश्यते (U).

86. अणियाला तीखा (BNP). literally “pointed.”

सिल्ली सिल्ली बरि, literally “on the hone of the collyrium-pencil,” the former सिल्ली being used in the meaning of शङ्काक “the pencil used for applying collyrium to the eyelids,” and the latter in the meaning of शिला “a hone.” N reads सिरौ सिल्ली बरि and explains: अस्त्ररूप सिल्ली ऊपरि घसी सिरौ क’ ओ तेज चढाया (N).

जल वालियौ पाणी दीधउ (P); जलं दत्तम् (U).

87. वली रुकमणियइ आँपणइ निलाडरूप चन्द्रमायइ रोलौ नउ तिलक कीधउ वली कलङ्क धूम वेउँ काट कहताँ रातपणइ करी महादेव नउ चीजउ लोचन अग्नि सरीखउ तेह नेउ धूम काण्ड तीजउ लोचन निर्धूम कीधउ आँपणा मुखइ ललाटरूप अर्धचन्द्र तेह नु प्रशामता-रूप कलङ्क काण्ड चन्द्रमा निकलङ्क कीधउ अे भावार्थ अेतलइ तिलक भलउ वखाण्डउ (P).

काट, काटशब्देन दोषम् (U).

89. वाँकिया. I am not sure about the exact meaning of this word. The commentators simply say that it is a term for a part of a ratha, and P adds that the *vāṅkiyās* are found at the two sides of the vehicle.

ताड़ङ्ग ताड़ङ्गयुगलं कर्णकुण्डले चक्राविव पेटकाविवेति (U). Notice here the use of the word पेटक- as a Sanskritisation of the vernacular word परङ्क "a wheel." The latter word is, of course, not derived from पेटक- but from Apabhraṃśa परङ्क (Cfr. Prakrit परङ्क explained as रथचक्रम् in Hemacandra's *Deśināmamālā*).

90. कवच सम्भू काम कि कलह, जागो महादेवजी कवच पहिर्यो है काम सौं जुध करिवा कै ताँई (B); शम्भुना हरेण कामेन सह कलिं कर्तुमानसा कवचः संनाहो हृत इव प्राकृतकविसमये कुचस्य शम्भूपमा प्रसिद्धा (U).

Notice the reading मन हरि आगौ मगड़प मगड़े of B, which is explained: श्रीकृष्णजी का मन कै ताँई मगड़प छायाँ है जु मन आथ बैसिसी (B).

बारिगह, बारिगह सब्दई तम्बू वस्त्र ना दीधा हइ तिहाँ तम्बू-यई रजुआदि बन्धन ऊइ अनइ इहाँ कसादि बन्धन जाणिवउ पट-कुटीति बारिगहशब्देन चारणभाषयां तम्बूनाम (N); बारिगहशब्देन पटकुटीयुगलं रचितमिव (U).

91. कल कं मनोहर (N). The other commentators omit to explain the word.

93. वले वलै विधि विधि वलित, वली वलय श्यामपाटकउ विधइ विधइ आँपापणा स्थानक बाँध्या (P); तथा च वलयः श्यामपट्ट-सूत्रग्रथितो विधि विधि यथास्थानं निवेष्टिताः (sic) (U).

95. किमत्र, a Sanskritism bolder than जत्र and तत्र which are used by the Poet in other places. U renders: तेषां भूषणानां कविरत्र पठ्ये किं व्याख्यानं कुर्यात् (U).

96. मापित करल इति मुष्टिग्राह्या (U).

भावीसूचक... The Sanskrit commentator gives two different interpretations of the last two lines in this stanza, of which the latter interpretation rests on a reading भावीसौचक, which is not

evidenced by any MS.: उत्प्रेक्षते भावीसूचका अनागतभाग्याविर्भाव-
कथकाः सिंहराशौ ग्रहगणः सकल इति सर्वे ग्रहा अवस्थिता इव कथाः
सिंहकटोसाम्ये 'सिंहराश्रितमेवोक्तं यतो रुक्मिण्यास्तुलाराश्रितस्याः
सिंहस्थाः सर्वे ग्रहा एकादशा ज्योतिःशास्त्रे फलदायिनो मनोवाञ्छितं
ददत अतः श्रोतव्यस्योत्सङ्गे निवेष्टनं भावीति महद्भाग्योदयत्वं
दर्शितमयमेकोर्ध्वं द्वितीये ऽर्थे एकस्यां राशौ स्थिताः सर्वे ग्रहा जन्मसंज्ञका
भावीशोचका इतिपाठे दुर्दशादर्शकास्तस्या राशेः क्षीणत्वप्रतिपादको
ऽतः कटी क्षीणा जातेतीदमपि वितर्कणं न्यायं ग्रहाणामपि विविधवर्णत्व-
मवगन्तव्यम् (U).

98. वली रुकमणोयइ नाकइ लटकतउ मोती दीधउ ते वखा-
णइ दधि वीण समुद्र माहि थो वणतउ रूडउ जाणी लीधउ साख्यात
गुणमय मोती नउ दाणउ ससत आघउ पाळउ ह्यालतउ नाक नइ
आगइ मुक्ताफल मोती निहसत लटकतउ शोभइ जाणे सुकदेव व्यास-
पुत्र तेह नइ मुखि भागवत पुराण शोभइ सुक सरोखी नासा मोती
सरोखी भागवत (P).

The Dhūḍhārī commentary reads **सु सन** (for ससन) in the second line, and explains : समुद्र सोधि अर जु मोती लियौ थौ जु वणतौ देख्यौ साख्यात गुणमै सु सत्य या वात सही (B).

99. करि इक बीड़ी.....The Sanskrit commentator gives two different interpretations of the sense of the last two lines, but the second interpretation could hardly be taken seriously : उत्प्रेक्षते वीटकरूपः कीरः शुक्लस्य मुखकमलस्य मध्ये खजात्या नाशारूपया शुक्ला सहै क्रीडां कर्तुमुद्यतोस्ति करकमलस्यः शुको मुखस्थितनाशामुक्ता स्नेह्या रन्तुं प्रवृत्त इवेति चिन्त्यं तथा द्वितीये ऽर्थे वामायाः करे वीटकं शुकरूपं तस्य मुखकमलस्य जात्या करकमलरूपया क्रीडते इत्यपि (U).

102. पान तम्बोल (P); बीड़ा रा डबा (N); पञ्चभाजनम्, (U).

103. चकडोल सुखासन (P); प्रसिद्ध सुखासनादि (N); नरवा-
हयानम् (U).

ते, the oblique singular form of the correlative pronoun (< नइ, cfr. st. 66), used in the same construction as in st. 95, above. The form is peculiar of the Vikānerī; standard Māra-vāṛī uses तिण, तिणि instead.

104. तुरी लाग ले ताकि तिम, आँप आँप जोग्य तुरी घोड़ा ताकी नइ लीधा (P); खखयोग्यान् तुरगान् वेगवतो ऽश्वान् प्रथमं वितर्क्य ततो गृहीत्वा (U). Apparently, लाग is here used in the sense of “fit, suitable.” (Cfr. Gujarāṭī लाग, “near to, close to; applicable; suitable, agreeable,” Belsare’s *Etym. Dict.*, p. 1002).

105. हिलवलिया कहताँ घगा ऊतावला है (B); गुणविततरा (P); बज्जसघनं विस्तृताः (U); हिलवलिया कं रुकमिणीजी रा चकडोल आगलि पाहिल इतस्तत परिभ्रमणशील थया घगुं विस्तरा इइ (N).

मद गुड़ित मद भरता (P). Notice the reading गलित of BKMN. The reading गुड़िता is of course preferable, not only because more difficult, but also because of the alliteration it makes with the first two syllables of गुड़िता.

106. चाहि is here used in the function of a postposition of the accusative-dative to give the meaning of “towards, in the direction of.” The form is, of course, a conjunctive participle from चाहयो in origin, and carries the meaning of “desiring.” The Sanskrit commentator literally enough renders with अनुलक्षणीकृत्य, but the commentaries of NP mistake the real meaning of the word and explain it as चड “four,” namely “the four directions of the compass” (!).

The third line in this verse does not conform to the rule of the *venṣasagāi*, and it would seem that the correct reading must be वैकुण्ठ किरि चओआवासी, but as the reading is evidenced by the consensus of all the MSS., I have not ventured to alter it. Cfr. the similar case of किरि नीपाथो तदि जिकुडोचे in st. 110, तिणि आप ही कराथो चाहर in st. 168, जिस सिपगारि चकीचे सोचति in st. 228; and किरि परिवार सकल पहरायो in st. 237. From the combined evidence of all these cases it would seem that when a line begins with an adverbial, pronominal, or conjunctive

form, or in general with a word having more or less the character of a proclitical, the *venasagā* may optionally be formed with the second word in the line instead than with the first, thereby leaving out of consideration the proclitical word with which the line begins. Cfr. the analogous case of lines ending with a postposition, for which see my note to st. 79, above. Cfr also the case of गौ चाले in *Vucanikā Ratana Singhajī rī*, 170, 183, 187, 205, 206, an anomaly which probably finds its explanation in some reason analogous to that given above.

107. पारस is understood differently by the different commentators: चउ पखेर (N); बिऊँ पासइ (P); परितः (U); पारस पाखाग [कौ देऊरौ] (B).

108. हाथा लगि. For the apparent violation of the rule of the *venasagā*, see note to st. 79, above.

109. In the third line the MSS. *NP* read सन in the place of बनि, and explain: आपणे स्वरूप मन सँ जोइवउ तिगँ चउथउ बाग थाप्यउ (N); आपणइ आपणउ स्वरूप जोइवउ (P), both explanations concurring with *U*'s: खतः सुदर्शनेन .

लसणि अङ्ग मोड़णइ (P).

सच्च प्रपच्चः कतः (U); उद्यम कियौ (B).

• 110. तह इति शक्तिः (U).

निकुटीअे सूत्रधारिभिः (U).

113. साङ्गलि एकार (B); कूकरव वूँब सबद (N); कूकड़उ (P); कूकरवम् (U).

आलूदा सनद्धबद्ध थया (P); सज्जीभूताः (U).

बऊरूप योगीन्द्ररूपाः (U).

114. लारोवरि लारोलारि (P), अशिवन्धेन (U).

नह खरता नर वरै नर. Here the exact meaning of खरत is not quite clear, though the word could hardly be anything

but an abstract substantive derivative of **खर** "hard." Following the clue given by the commentaries, I should feel inclined to understand something like "With the hardness of the (horse's) hoofs each man vies with the others (in speed)." But the use of an abstract like **खरना** in a similar connection is at least uncommon. I quote below the paraphrases of *PU*:
 तीखइ नखइ करी घोड़ो घोड़ा नई नर नर नई प्रेरइ कइ (*P*); नखैः
 खरतरैरुत्पत्यमानैश्चैर्नरानरं वृन्वते प्रेरयन्ति स्मेति स्वस्ववेगाधिक्यदर्शनम्
 (*U*)

115. The third line in this stanza apparently does not conform to the rule of the *venasagā*, but probably the Poet is not at fault, as he considered **न सुणिजे** as a single word.

116. **नैड़ी**. It is strange that here and in all other passages where the adjective **नैड़ी** occurs, almost all the MSS. should read **ने** instead of **नै**, **नर**. The word is from Sanskrit ***निकटकः**, through Apabhraṃṣa **णिक्कड** > **ण्डडड**, and its correct form in Rājasthānī is **नरडड** > **नैड़ी**.

117. **कालाहणि कृष्णवर्ण** (*N*); **कृष्णवर्णमेघाभ्युदय-** (*I'*).

आड़ंग जागे अन्यकार जागी (*N*); **लोहरी वरिसवड जागी** (*P*);
आडङ्गमिति वर्षणसमयं रुधिरमयमिव विज्ञाय (*I'*).

बेपुड़ी वरै. Here **बेपुड़ी** evidently is only a feminine singular adjective, identical with the modern **बेवड़ी** "double," and some substantive must be understood with it to complete the meaning. The commentaries of *NP* understand **नदी**, namely "a double river is flowing, the one of water and the other of blood," but such a meaning can hardly be considered as satisfactory. The Sanskrit commentary is not very clear, but apparently understands **वर्षा**, namely "a double shower is pouring", but this explanation is also far from satisfactory. The correct explanation is probably that given by the Dhūdhārī commentary, which understands the word **फौज** and explains: **बेपुड़ी कहलौ वादल की बेपुड़ी कहै जो दो वडा वादल आन्हो साम्हाँ होइ तब कहैँ जु मेघ वरससो तैसै फौज पिण बेपुड़ी वहै सो जाणिजै रगत वरससो** (*B*).

118 कुहकवाण दारू नी ऊखली बाँसे बाँधी (N).

गैगहण, गय हस्ती त्यों की गहणि ऊई गहण कहतों भीड़ ऊई (B).

The Sanskrit commentary thus renders the meaning of the peculiar Dīngāla terms occurring in the first two verses :
हथनालिहवाईकुहकवाणाः सर्वाण्यप्यातसबाजीलक्ष्णानि तेषां ऊविरि-
त्युच्छलनं जातं वीराणां सुभटानां हक्काः स्वस्वबलवत्ताया वाढस्वरेण
प्रकाशनमभूद्यहणमिति रणभूमिः सूरैर्गृहीता (U).

120. असुभकारियौ, कायर इम कहिवा लागे जे असुभकारियौ
क^० अकालइ असुभकारी उतपात ऊपनउ (N); तैर्ज्ञातमयं समयो ऽका-
लिकसमेतमेघवदशुभकार्युत्पातिकः (U).

121. चोटियाली is evidently a feminine adjective connected with चौसठि "the sixty-four (*yoginis*)," but the Dhūdhārī com-
mentator ignores the real meaning of the word and most fan-
tastically ascribes to it the meaning of "drops of blood": रुधिर
खेत माँहे अकठौ ऊखौ कै अर ऊपरा जु रुधिर की बूंद पड़े कै त्योंह
की जु ऊँची बूंद ऊखलै कै सु चोटियाली कहावै (B). The correct
explanation of the word is that given by UP: कुटितवेणीका
विरलकेशाः (U); कुटे कैसे (P).

चाचरि [रण]भूम्यङ्गणे (U); रणभूमिकायइ (P).

औम्हड़े शस्त्रमोक्षविवादे (U); माहोमाहे हथियार वाहइ (P);
सन्न रा अउम्हड़इ (N).

122. ततः प्रवृद्धे संग्रामे रणाङ्गणे रुधिराणि रत्नतलिया इति
बहुतरं चलितान्यतो योगिनीनां हस्तैर्भ्यो बह्वृशः पतितानि पञ्चाणि
पानभाजनानि प्रवाहे वेगवत्तयाधोमुखानि जातान्यतस्तरीत्वा तरीत्वा
गच्छन्ति कीदृशानि दृश्यन्ते स्मोत्प्रेक्ष्यते जलप्रवाहे बुद्बुदाकाराः पम्पोट-
करूपा इव इति ऽपि सम्भूता बहुवृद्धिं सूचयन्ति वर्णतो ऽपि श्वेताः पत्रा-
ण्यपि नृकपलानीवेति साम्यम् (U).

The commentaries of NP, and so also the commentary of U which I have quoted above, understand the second पत्रा in the second line in the sense of "vessel," apparently identifying

the word with वड़ा. Though the interchange of ड with ण is not unprecedented in Māravārī (cfr. for instance the double form रिणमल and रिडमल), I do not think the above interpretation is acceptable. In my opinion, the second वड़ा cannot be anything but a direct plural masculine from the adjective वड़ा, connected with some word to be understood like “blows” or “men.” The latter interpretation is the one preferred by the Dhūdhārī commentator who paraphrases : वड़ा दायों ये वड़ा जोध पड़ा है (B).

123. हल in the fourth line is explained by *NP* (and apparently also by *U*, though this substitutes for it हल in the commentary) as an adverb meaning “quickly, immediately.” I wonder if the meaning of “plough” would not be preferable, especially in view of the fact that बाहविये in the third line has no object, and the only object which can be understood with it is हल “plough.”

124. विसरियाँ विसर is a puzzle to me, and that it was also a puzzle to the commentators is clearly indicated by the different interpretations they have given of the phrase and by their attempts to obviate the difficulty by altering the original reading. From the commentaries, as well as from the general sense of the stanza, it would seem that the meaning of the phrase must be something like : “after doing the ploughing,” but what the exact meaning of the two words विसरियाँ विसर is, I am unable to guess. Another difficulty is in the खारी in the second line, an adjective which, if it refers to बीज as it seems, ought to be in the masculine, and not in the feminine gender.

125. सिरा हंस नीसरै सति, जिह्वां खेली पाकै तहाँ सरा नीसरै सो ओ जोधा काँ सिर हंस नीसरै सोई मालुँ सरा नीसरै (B). ततो हंसा जीवा निःसरन्ति किमिति तत्र सिरोनामानि फलानीव तत्रापि धान्याविभवे शिरा निःसरन्ति कथं सत्त्वेन सारवत्तया (U).

127. In all the MSS., the first line in this stanza falls short of two *mātrās*, but from the commentaries of *NP* as well as from a comparison with st. 128, where the phrase बड़े बड़ाँ occurs, we may conclude almost with absolute certainty that

the word which has been omitted is बलि. I quote below the commentary of *U* to the entire stanza: रामे भुजाभ्यां रणं डोहमाने खलानां स्थाने रणे सपरिवारचरणाः स्थिराः कृतास्ते एव मेढीभूता यतः क्षेत्रगाहटनस्थाने मर्यादार्ये स्तम्भो रोपितस्य (*sic*!) नाम मेढीति प्रसिद्धं पुनः पुनस्तत्र चटनेन संहारं करयति सति वृषस्थानीयवाजिपादैः सुद्युगाहटं कृतम् (*U*).

128. खेतो नोपजे तिहाँ कण आवै सो वडा वडा जोधा मारग सो खेही मातुं कण लिया भाजि गया सो जाणे कणकण किया फौज का समूह भागा सो खेहीज नाज का गाडा खाँच्या भार खाँच्यो जहाँ खलौ होइ तहाँ चुणिया नइ चिड़ी आथ बैठै बलभद्र रै खलै खल कहताँ दुरजनाँ ऊपरि गृभणी आइ बैठी मांस चुणै गृभणी चिड़ी ऊई अर मांस ही नाज ऊयै (*B*).

129. वडफरि ऊऊजतै विरुधि. Here all the commentators understand विरुधि in the sense of जमराणउ "the god Yama." *U*, for instance, renders: हृदयाग्रन्यस्तखेटके गृहीतेषु परमुक्तलोहेषु सत्य विरुद्धो यमो भूत्वा लभः ।

भलाभली सति. From the commentaries it appears that there is here an allusion to a proverb (*ōkhāṇō*), whereof the entire form is भलाभली प्रियवो. The meaning is clearly explained by *U*: एकसादेको ज्यो ऽधिको भवति, namely "there is no good thing on earth than which there is not another still better." सति is, of course, सत्य "true." The proverb is still used in Gujarāṭi under the form भलाभली प्रियवो है, but in a somewhat different sense. (See Belsare's *Etym. Dict.*, p. 872).

130. अेकाअेक अकस्मात् (*NPU*).

131. विलकुलियौ रक्तत्वमाश्रितवान् (*U*); रातडउ हूउ (*P*); रातउ हूयउ (*N*).

बेलखि बेलकं पुस्तुस्थानम् (*U*); जिहाँ भर थापी खाँचीयइ ते बेलख (*P*).

अणी शरायभागं पुष्टिं च (*U*).

133. सनसि लज्जया (U).

अखियात आश्चर्यकारी वात (NP); ख्यातिराश्चर्य ... स्तुतियोग्या
वार्त्ता चेति (U).

134. सोनानामी रक्ताभिधः (U), literally: "he whose name
is gold (रक्ता)."

द्विगियै जीवि, an absolute locative. द्विगियै जीविते स्वाधीने
तज्जीविते (U); द्विगिस्थायी स्वाधीन जीवतव्य जाणी नइ (N); थोड़ी
वेला जीवतव्य जाणी (P).

135. All the commentaries, except the Dhūḍhārī com-
mentary, which has altered the original reading, agree in saying
that the meaning of this stanza is ironical (वक्रोक्ति).

137. The word हालिया in the third line seems to have
puzzled the commentators, for they all give different and absurd
interpretations of it. PU read हा लिया. N seems to understand
हालिया in the sense of अलगा कीया जूँता, and [र]लगाया in the sense
of पावा फिरी लगाया. If हालिया could be understood in the sense
of "were restored," the difficulty would be eliminated, but a
verb हालियो "to restore" is unknown to me. I quote below the
comment of U, which contains two different interpretations of
the passage: हा इति खेदमाकलय ये केशा अलगाया जूँता दूरीकृता
आसन् ते तु श्यालकशिरसि हस्तं पेरयित्वा खहस्तेन शिरः प्रस्पर्श (sic)
आलीया इति धरित्रीभाषया पश्चाद्दत्ताः पुनर्नवीकृता इतिभावार्थो ऽथवा
हाथी लीया इति देशभाषया प्रकटिता इत्यपि (U).

139. चाहै वाट जोइवा लागी (N); विलोकितुं लग्ना: (U).

ओटे उच्चैःस्थाने (U); नगर बाहिर ऊँचे स्थानके (N); ऊटले
ऊँचे ठामे (P).

The second and the fourth line in this stanza are irregular,
in that they number thirteen syllabic instants, instead of four-
teen. In the *veliyò gita* as used by Prithi Rāja, the second and
the fourth line always contain thirteen syllabic instants when
ending in a periambus (˘˘), fourteen when ending in a iambus

(ॐ—), and fifteen when ending in a trochee (ॐ—). In the present case, we have a iambus, and therefore the second and the fourth line ought to have fourteen syllabic instants each.

140. नील डाल करि देखि, “seeing green twigs in the hands (of the messengers).” In this connection, the Dhūdhārī commentator remarks that it is a custom for the messengers to carry a green twig in their hands when bringing good news, so that people who see them approaching from a distance, may prepare themselves for joy, before the messengers are near enough to speak.

The Sanskrit commentator gives an absurd interpretation of the fourth line, to wit: कुशस्थली द्वारिकापुरी कुसुमैर्वाणिना कमलोत्करैः सुगन्धीकृता. namely: “they perfumed Kuśasthali with lotus-flowers (!),” a blunder which is all the more extraordinary as the sense of the stanza is quite clear.

141. लहरिउँ लहरी आनन्दलीलाः (U); सुखतरङ्ग कल्लोरूप लहरि (N).

‘ लहरीरव समुद्र (All).

143. तिकरि. This same word occurs again in st. 279, where it is explained by U as बान्हरे “in thy hand,” and by P as करि हाथर “in the hand.” I doubt if “hand” is the real meaning of the word, though it cannot be said that such a meaning is altogether inconsistent with the sense of the two passages in which तिकरि occurs. I cannot avoid the suspicion that तिकरि is in both cases a pronominal or an adverbial form. Could it not be a curtailment from अतिकरि (< अति करि) “exceedingly, very much”?

147. पै वारि. Here पै is probably the contracted form of परि < ऊपरि “over, above,” but the commentary of N understands it as पय “water”: पयवारि कहवाँ घूपपाणी उवारइ तथा कोईक लूँगपाणी उवारइ इम पिय कहइ छइ (N). As the meaning of “water” is given by वारि, which immediately follows, it would seem that here पै must have another meaning, i.e. the meaning suggested above.

151. साहो लघम् (U); लगनदिन (N).
152. सेस संसकार, सेस थाकता बीजा संसकार सर्व आरिम-कारिमादि (P).
153. अरजुनमै वेह, वेहीति मङ्गलकलशा अर्जुनं स्वर्णं तन्मयाः (U).
155. चाहे जोवइ (P); पश्यन्ति (U). Cfr. st. 139.
मङ्गल करि. Cfr. करि मङ्गल in st. 42.
156. आगलै चिया प्री चौथै आरँमि, चीन् वारान् चवरिकापार्थे स्त्रीमयेसरी क्त्वा ऊतं ऊताग्रं प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्थे आरम्भे ऽग्रे पतिः पृष्ठे स्त्रीति विधिवद्विधाय विवाहः प्रारब्धः (U).
159. करेण, a Sanskrit instrumental, which is of course quite an anomaly in Dīṅgaḷa. Cfr. the similar case of वानरेण in st. 234.
160. सूध मणि is explained by the Sanskrit commentary in the sense of शुद्धमानसा सुमन्त्र्या and connected with सचसचि. Obviously the explanation is wrong, for मणि here is not an instrumental from मन "thought," but from मणि "gem."
161. मँदिरन्तरि, खिगन्तरि. From the point of view of Sanskrit grammar, the correct spelling of these two words would be मँदिराक्तरि, खिगाक्तरि, but in Dīṅgaḷa an ā resulting from the contraction of two as in the middle of a word, is commonly shortened into a when followed by a double or compound consonant. The explanation of this fact is that the ā in such circumstances, even if changed into a, remains always prosodically long, thanks to the lengthening effect of the consonants following.
- विचिचे चतुर (NP).
162. किरगि, a feminine form for ordinary किरण "a ray of light." The Dhūḍhārī commentator in rendering the pass-

age uses किरण, but as a feminine gender : खरन री किरण पसरो धी
सु चङ्गुड़ी (B).

163. इवङ्गित. All the commentaries, except the Dhūdhārī commentary which does not explain the word, understand इवङ्गित in the sense of इविङ्ग “a thief, robber.” To make the text better suit such an interpretation, some commentators have even altered the original reading: thus *U* has changed इवङ्गित into द्विविङ्ग कि. I have no doubt that इवङ्गित has nothing to do with इविङ्ग “a robber,” but is a verbal form, *i.e.* a past participle perfect from इवङ्गणो, a secondary form of इवङ्गणो, इवङ्गणो “to run, go forth.” My interpretation is supported by the analogy of st. 162, where there is a past participle perfect चङ्गुङ्गित corresponding to our इवङ्गित, and where there are also four subjects exactly as in our stanza, whereas if इवङ्गित were understood as a substantive, our stanza would have five subjects as against four in st. 162. It is evident that the two stanzas were formed one after the analogy of the other, and hence the above argument carries great weight.

164. अन्येषां पक्षिणां पक्षौ बद्धावुडुतुमशक्यौ चक्रवाक्यगलम-
संघे इत्यमिलितं रात्रौ वियोगित्वादहोनिशमपि प्रदोषे दम्पतीव मिलितौ
कालद्वयसंधित्वात् कामिकामिनीनां मनसा कामाग्रयोऽन्तर्भूता बहिः
प्रकटिता इव केन दीपकोद्योतमिषेणायं न दीपोद्योतः परं दम्पतीमनोभिः
(*U*).

166. कहे, a past participial perfect form equivalent to कक्षिषौ. The existence of past participial perfects in °e in Diṅgala, had been ignored by me till I came across the present passage which is so explicit that the nature of कहे could not possibly be mistaken. In all the other cases of perfects in °e which I had come across before, I had felt inclined to consider them as incorrect readings for °e, and interpret them as historical presents. I regret that I have made two or three such mistakes in my edition of the *Vacanikā Ratana Singhajī rī*. For instance in *kavita* 243 in the last-mentioned work, I have repeatedly read पड़े, whereas I ought to have read पड़े, throughout.

168. जेहड़ि इति चरणाभरणविशेषम् (U). Cfr. Hindi जेहर f.

For the third line in this stanza, which apparently does not conform to the rule of the *venasagāi*, see note to st. 106.

169. विहि, a feminine singular form of the remote demonstrative वौ (Hindi वह). The modern Māravārī form, for the feminine, would be वा.

171. बुद्धपटान्तरे कटाक्षरूपा दृव्यायाति च पुनर्याति गतागतं कुर्वती मनसोरमिलितयोर्मेलनार्थमेकीभूतकरणार्थमथवा द्वयोर्मनसि ह्यत्रिते तासवाणकरूपे कटाक्षमोक्षो नलिकाक्षेपणमिति वस्त्रगुथनविधिः (U).

174. पति पवनि प्रारथित, वायरइ करी नइ कीधउ इइ सुख नउ उपाय जेणौ (sic) अेहवी कीधी अेतलइ श्रीकृष्णजी वायु करिवा लागी (N); पय्या पवनेन वातकरणेन प्रार्थिता दत्तसुखोपाया (U).

In the last line in this stanza the *venasagāi* is obtained by making the initial letter of the first word correspond to the last letter of the last word, but the irregularity is explainable in that the जी is a suffix. Cfr. the similar case of आकुलता in st. 176, चण्डिका in st. 178, चक्ररित in st. 198, कुङ्कुमै in st. 199, गुडलपण in st. 208, and चक्रतिवंत in st. 221.

176. ऊह, a poetical license for ऊई, introduced only to effect a rhyme with the कुह of the fourth line.

धरि चखु लाज ..... चक्षुषोर्लज्जा छता अतो बुद्धादिकरण-मिति चरणयोर्नूपुरध्वनिनिवारणं कण्ठे कुहुरवस्य निवृत्तिरिति निःसरवं सर्वाण्यपि लक्षणाणि समुत्पन्नानि (U); ..... कुह कुह अेहवउ कूजित सवद सुरत माँहि छँतउ ते निवारण करे क० निवारउ (N).

177. घणा घाति वल, प्रचुराण्यङ्गुलीवलकानि निविडं कण्ठे निक्षिप्य (U); अङ्गुलीइ घणा वलका आँकुड़ा घाति आँगुली माँहि आँगुली भराइ निवड़ काठी सखी नइ गलइ लागी (P).

178. सा, साउ इति खादुपर्यायः खादुना संयुक्ता ... प्रीति-
खादुना (U).

कस कश्चकबन्धनानि (U); कुच नी कस (P).

179. मनरखिन्ने मनोरक्तकाभिश्चन्दोवर्तिनीभिः (U); मनमानो
(P); मन की राखणहार (B).

संघट is understood by the commentaries of NPU in the sense of "spying or observing secretly," but I am unable to see how the word संघट could be capable of such a meaning. More reasonable is the explanation of the Dhūḍhārī commentator: त्याँह को (i.e. संघियाँ को) घेरो कुड़ रछो है (B), but probably the right explanation is "crowd" or "crowded" according to the Sanskrit meaning of the word.

180. बिन्है गण, वे सरीखा जाणवा (P); बिन्है गिण क° ओह
बेड़ नँ यथायोग्य वसति गणवी (N); द्वयमपि गणयित्वा यथायोग्यं
विचार्यम् (U). From the above renderings of the commentaries
it is clear that they consider गण as an imperative form second
singular, the correct form of which would be गणि or गणिषि. Cfr.
गिणि in st. 202.

जामी यामिका यमनियमव्रतादिकतत्परा योगीश्वराः (U).

181. हरखि निगरभर, अत्यन्त हर्ष भरि करी (NP); आगन्त का
समूह माँहि मगन (B); हर्षनिर्भरेण (U).

182. सै इति सत्याः स्त्रियः (U).

नासपरिम अदाढत्वेन (U); अदाढत्वपण गुणइँ करी (N); सपरिम
पाखै (B).

183. तस्मिन् समये विरहावध्यन्ते कोकस्य मनसि साध्रि. इति
वाष्का मिलिता प्रादुर्भूता कामिकानां मनसि रममाणानां चित्ते कोकेन
चतुरशीत्यासनसूचकेन शास्त्रेण क्रीडया इच्छा निवृत्ता दूरीभूता यतो
दिवसोदयो ऽधुना भावोति कथं निःशङ्कं रन्तुं शक्यत अथ फलैः कुसुमै-

वांसा सुगन्धत्वं त्वत्तं ग्लानित्वाद् ग्रहगौराभरणैर्मुक्तामयादिकैः शीतलता
शैत्यं गृहीतेति (U).

184. प्राणायामे, an agentive-instrumental plural, प्राणायामैः
वासप्रवासरोधनैः (U).

187. With this stanza begins the description of the different seasons of the year. In some MSS. the new argument is introduced by the remark: अथ ऋतुवर्णनम्.

गाढ धरा, पृथ्वी कठिना जाता (U); प्रिथी गाढ पकड़ौ कठोर
ऊई (B).

सूर राज किय जगत सिरि. Here some commentaries read राज and understand "road, track," and some maintain राज "the demon Rāhu, calamity." The Sanskrit commentator gives both the explanations: जगतो लोकानां शिरसि सूर्यो राजरिवोत्पात इव कृतो महादुःखावहो लगत्यन्यार्थे सूर्येण जगत्शिरसि गच्छो मार्गः कृतः सर्वाङ्गान् मस्तके तपनं वज्रं भवतीत्यवगन्तव्यम् (U).

188. केवि ऊअ अचरिज, केइक लोकां नई आसचर्य थयउ हा
हा कुण आकरउ तपइ छइ अथ[वा] अजुं किसोइक तपइ छइ (N).

त्रिच, in the fourth line, is used in the double meaning of हचराणि "the zodiacal sign Taurus," and हच "a tree."

189. दलि सुगता आहरण दुति, द्युतेः कान्त्या आहरणे आनय-
नार्थं पीठिकामध्ये मौक्तिकानि दलयित्वा संचूर्ण्य पिण्डीकृतानि तत्पीठिका-
मर्दनेनाङ्गस्य तेजस्विता शैत्यमपि (U); शरीरदुतइ शरीरकान्तइ करिवा
पीठी ऊतारिवा भणी सुगता मोती दल करि आटउ करी दुति कान्ति
आहरण आणवा (P).

190. माह तणी माहटइ गर्भइ हिमगर्भ झुउ तेह हूँ मिलि करि
आकाश मिसवर्ण झुउ वरिसवा निमित्त काणा वादल ययाँ मेह वरसतइ
होइ ..... [अ]न्यारो पक्ष होइ जिम आसाठ नउ सूर्य चणूँ तपी करी
जे मध्याह्न कीधउ ते लोके मध्याह्न मध्याह्नि कुरी जाणी जाणूँ

हिवयां मध्यरात्रि कृद् किय कारणइ नृजनपणि कहतौ निव्यञ्जन (sic!) यकी (P).

माघमासे यन्माऊठि हिमगर्भो जातः षष्मास्तावधिलस्य संभूते-
स्तेन गगनं मधीवर्णं प्रशमं भावि वर्षालक्षणां मिलितमाषाढस्य सूर्यो
बहुतरं परितप्य यन्मध्याह्नं कृतं तज्जनैर्निरन्तरं मध्यरात्रिरर्धनिशैव वर्तते
इति ज्ञातं कस्मान् नृजनपण इति निर्जनत्वात्तस्यां वेलायां सर्वे लोका गृहं
प्रविश्य स्थिता अतः कोपि बह्विर्नीयाति तत्रैवंविधं प्रति मध्याह्नं महा-
निशातोप्यधिकं जातमिति भावः (U).

191. नैरन्ति प्रसरि निरधग गिरि नीभर, तत्र मासि निर्धना
गिरिनिर्भरप्रसरे वहति पानीये नैरन्तीति सुखमनुभवन्ति (U).

कि, in the fourth line, apparently stays for किञ्च or किय
(कियौ), the past participle perfect of करणो, and is connected
with दचन. Cfr. दचनं कृतम् (U).

193. Notice the readings ययो वैरो (BM), and ऊउ बररी (NP),
for किया किङ्कर in the third line. Seeing that the last is the
most difficult of the three readings, it is very probable that
it is also the original one. The Sanskrit commentator accepts
it and explains: मृगशिरनाम्ना सूर्यधुक्ताक्षत्रेण वायुं मुक्ता मृगाः
किङ्कराः कृता दुर्बलीकृता विह्वलतया इतस्ततो भ्रमणशीलाः (U).

194. हरि कं इन्द्र तथा हरि मेघ इन्द्रधनुखादिकई करी तथा
भिन्नभिन्नवर्णई करी अम्बहर कं आकास नई सियगारइ (N).

195. घरहरिया इति भूमिसिञ्चनकरो ऽभूत् (U); घरती सीं ची
(NP).

196. वरसतै दड़ुड नड अगड वाजिया, प्रचुरधाराभिर्वर्षति मेघे
अनडानां नडा पर्वतानां निर्भरप्रवाहशब्दा बाढं प्रादुर्भूताः (U).

197. विणु नौलाणी, a curious construction of the preposi-
tion विणु, in which it is doing function for a negative prefix or
particle, the phrase having somehow the value of an adjective

or past participle passive compounded with a negative prefix, as if it were **अनोद्भासी**.

200. धरायाः स्त्रियो धराधररूपे स्वामिने मिलिते सति नदीनां तटा उत्पटिताः पानीयैर्बहिर्निर्गतं तत्केप्रा विरलीभूता इतिस्वरूपं दर्शयति केप्रा लटिप्राया यमुनैव कुसुमैर्मिश्रत्वं गङ्गायाये वेणीसमुदाय उत्प्रेक्षते त्रिवेणीसंगम इव प्रतिभासते (U).

दोनों तटों जो नदी ऊलटि बही है सो जाणे चोटी बिस्तरी है विथुरी कहतां पृथ्वी जो स्त्री तिणुं धाराधर मेह जब भरतार मिलियौ तब चोटी विथुर जाइ यमुना रौ जल स्याम सो तो केस ऊया गङ्गाजी रौ जल सो फूल ऊया जहाँ त्रिवेणी होइ तिहाँ जाणे चोटी गुथी इही पृथिवी की चोटी ऊई (B).

201. वेधूँचे. Notice that some MSS. read वेधूँचे. The word being not used elsewhere, so far as I know, it is difficult to determine which of the two readings is preferable. वेधूँचे is at any rate confirmed by the Sanskrit commentary which renders : **वेधुचितो रकीभूतो** (U).

203. पहल, in the second line, seems to be used in the sense of "other," or "that." I am uncertain as to whether the word could possibly be accepted as a modification of **परल** (**परलज**, see *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 144), introduced just to make a rhyme with **महल**. The commentaries do not help to understand the nature of the word. *N* renders it with **अनरद**, and *P* with **अनरद अनरद जूनया**.

महाराज परमेस्वर (U). For another instance of the employment of the honorific term **महाराज** to designate the Supreme Lord, i.e. Viṣṇu, see *Vacanikā Ratana Singhavāri*, 244.

204. पाचि पाचिरत्नमय (NU); पचरत्नमय (P).

The MSS. *BK* read **विचरि** in the place of **पिचर** and understand "peacock": **वरौं जपरि मोर नृत्य करै है** (B). The reading is evidently wrong and so is the interpretation.

205. प्रखोलित. I have adopted the reading of NP, but the fact that almost every MS. has a different reading of its own, leaves some doubt as to whether the reading I have adopted is the original one. N renders the term with : उज्ज्वल धवला कीर्षा .

206. वयया वययि नवा नवा वचने करी (P); वचनेभूयो भूयो ऽहं व्याख्यास्यामि (U); वार वार वचनं करी वखाणीसि (N).

207. सुरति, in the last line, is not from सुरत, but from सुरति, hence the °i.

209. The Sanskrit commentator thus renders the sense of the last two lines : पितृणामपि मर्त्यलोकः प्रियो वल्लभो लग्नस्तत्समये दत्तपिण्डग्रहणाय पितरः समागच्छन्तीति लोकोक्तिः (U).

212. तरणिः सूर्यस्तुलायां तुलराशावर्थात्तुलाकृते स्थितः काभ्यां तुलितस्तेजस्तमोभ्यामतस्तत्र दिनरात्री समसमे भवतो यथा कश्चिद्वाजा कनकेन तुलति भू पृथ्वी तस्यामिति रीत्येदमपि तुलनं तेन कारणेन सदृशं तुलामारोपितौ द्वावपि कीदृशौ जातावित्याह दिनं सर्वकार्यकरणे क्षमं ततो दिने दिने ऽमर्षतया लघत्वं यातीव रात्रिः स्त्रीरूपालक्षणेस्तुच्छा ततो गर्विता सती रात्रौ रात्रौ गौरवभावं प्रोत्प्लुलभावेन दृढत्वं यातीवेति यदुक्तं संपूर्णकुम्भो न करोति शब्दम् (U).

215. नवा जना अर्थाग्निरूपेण देवा इव जगतां त्रिसुवनानां नवान्यसुक्तान्यपि सर्वाणि सुखानि सेवन्ते स्मेति जगद्वासमिषेण वयं द्वारिकावासिन इतिव्याजेन यदुक्तम् ।

ताम्बूलमग्नं युवतीकटाक्षं गवां रसो बालकचेष्टितानि ।

इक्षौर्विकारा मतयः कवीनां सप्तप्रकारा न भवन्ति खर्गे ॥ १ ॥

सेवां दर्शयितुं रुक्मिणीरमणस्य शरद्वृत्तौ दीपमालिकानन्तरं भुक्त-
राशिभिर्नवैर्नवैः पक्षाग्नैः सुगन्धद्रव्यादिभिर्वस्त्रैश्च निशिदिनं दिवारात्रौ
भक्तिं कुर्वते स्मेत्यर्थः (U).

216. औल्लाखैवैव रीतिर्जाता यदा सुयोधनं दुर्योधनमुद्दिश्य युद्धार्थं धनञ्जयस्यार्जुनस्य सहायत्वे समागतास्तदापि सप्त एव जायतो ऽनिद्रो ऽभूत्तद्विधिना मासेषु मार्गशीर्षो मयं समागतो मिलितो यत्र जनार्दनो निद्रां विहायोत्थितवांस्तत्र देवऊठिणी इति लोकोक्तिः (U).

भीरि सखाई (P).

मोँटि आँखि ऊवाड़ो जाग्या (N).

217. सऊँये is an instrumental-locative plural form from सऊँ "all, everybody," apparently used in the agentive meaning in connection with a verb like जाणियो, which is to be understood. The commentaries of NU take the form in the sense of a genitive or dative, and explain: सऊँये कं सर्व पुरुषे सूह[व] कं सर्व सधव आपणी स्त्री ना उर कं हृदयस्थल सरग कं खर्ग देवलोक तुल्य थया (N); सर्वेषां नराणां सधवस्त्रियासुरांसि हृदयानि खर्गतुल्यानि जातानीति कृत्वा षोडशमालिङ्ग्य स्त्रीर्नराः सुखं शेरते (U).

219. जग. The commentaries of NPU read जिणि in the place of जण and explain: जेणि कारणि, येन कारणेन. But the causal is absolutely out of place here.

221. अलुभाया तन मन आप आप मै . . . etc. रुक्मिण्या वरेण [च] खदेहं मनः परस्परम् अलुभाया इत्येवं ग्रन्थरीत्या निविडं बद्धे यथा शीतं विहितं दूरीकृतम् (U); हिवइ रुखमणी अनइ कृष्णइ आपो आप मइ माहोमाहि तनु शरीर मन सुं अलुभाया काठी गाँठि बाँधी इगि परइ विहित शीत गमायउ तन मन एकठा करो नइ (P).

222. अउर, बीजउ (P). Notice the reading अउर of BJKM. If the reading अउर is the original one, as I believe it is, we have here a proof that at the time when the *Vel* was composed, the vocal compounds अर, अउ were still capable of retaining the hiatus in poetry, if not in the spoken language. It is obvious to everybody that if in the present passage अउर were pronounced as अर, the line would become faulty and the rhyme would be destroyed.

223. पारथिया क्रिपय वयय दिसि पवणै, प्रार्थितकृपणस्य किं वाक्यमुत्तरमेव नास्तिकथनं ततः शब्दद्वलेन तन्नाम्ना दिगुत्तरदिक् तस्याः पवनेन (U). For the peculiar sense of उत्तर ("refusal") in the passage, see st. 249.

224. The general meaning of the stanza, according to the commentators, is that in *Dvārikā* the cold of winter is hardly felt : दारिकानग्रे शीतः शोक इति लोके प्रसिद्धमेव (U).

225. उदृच्छन्नेवाकोऽभि रूपं कृत्वा दिवारात्रौ संध्यादये दम्पत्योः श्रीकृष्णरुक्मिण्योरुपरि प्रथमं धूपं विधायारात्रिकामिषेण निजं शरीर-सुवारयति करदयेन भ्रामयित्वा तदधीनं करोतीव कथं दशसु दिवसारात्रिकाभ्रामणं किं कृत्वा खं प्रतापं प्रतिहारीकृत्य शीतप्रगमं निवार्य पञ्चात्स्नयं सेवितुमना एवं विदघातोवेत्येको ज्यो द्वितीयार्थे लोकाः स्वर्याय प्रत्युपकारकत आरात्रिकामिषेण निजतनूस्तदधीनान् कुर्वन्तीवेत्यपि (U).

226. कलसि कुम्भे (U).

ठरे जु ऋह कियौ हेम ठगठ, हिमं ठरितमिति किञ्चिदूनीभूतं ऋहा ऋदाः ठगठीकृता अकम्पनपराः कृता यतः कुम्भे शीतं च जर्जरम् (U); हेम पिण ठगठ पाणी का ऋह निवाण ठगठ कृहतां जामी नह पालउ थयउ (P).

227. रोरी इति वाडसरेण (U); ननन (P). Notice the reading रोरी of *BJKM*.

228. थोड़. Notice the reading थुड़ (for थोड़), which is found in the MSS. *BK*, and is also supported by the commentaries of *NP* where the word is explained as an equivalent of *भाषा* or *प्रतिभाषा*. Of all the commentaries, only *U* accepts the reading थोड़ and explains it as थोकर "a little."

For the anomalous *venasagāi* in the third line, cfr. note to st. 106.

229. The first line in this stanza does not conform to the rule of the *venasagāṁ*. रति is for रिति, the *i* in the first syllable being dropped to produce an alliteration with पति.

230. कसटि भंगि कष्टनिवर्तनसमयादनु (*U*).

231. Notice the reading मधूक, for मधुप, in the third line. *U* adopts the former, but at the end of the commentary gives also the latter reading. I quote below the commentaries of *UB*: अथ च मधूकदक्षमिषेण गलत्पुष्पतया वसन्तपुत्रः प्रिशुरूपो रोदतीव कथं यतो दलेषु मलयानिले लम्बे सति कल इति रोगविशेषः समुत्पन्नः कीदृशे मलयानिले त्रिगुणे प्रसरति पानीयद्वये लम्बा यथा दृष्यते बालः कलितो भूत्वाश्रूणि मुञ्चति तथायमपि ततो मातेव वनस्पती दुग्धमिव मकरन्दं मधु श्रवति सप्रसवं क्षरति रुदनरक्षणार्थं स्तनदान-मिवान्यार्थं पाठान्तरे मधुपो भ्रमरो रिषरिषाटरवमङ्गीकृत्य रोदतीवेति शेषा व्याख्या सैव (*U*); दल कहताँ सरोर थो जे बालक जब उपजे तब कलि रौ जु वाउ लागै तबहो उहि बालक नूँ भूख, जिस लागै है ऐसै त्रिगुण कहताँ सीत मन्द सुगन्ध मलयानिल लागौ सोई थोँही वसन्त जनमतही भूख जिसा लागी है ओ जु भमर बोले है सु ज्यों बालक रोवै है थोँ वसन्त रोवै है अर वनस्पती जु रस चूवै है सु जाखे माता दूध खवै है (*B*).

233. अजु, as I explain it, is only a poetical amplification of the relative pronominal form जु. The commentary of *N* renders it with अजु.

बन्दरवाख (< Skt. बानरमाळा ?) seems to be a term designating some floral ornamentation with which the house in which a male child was born, was decorated.

236. पीला वसन. Up to this day, in Rajputana, the woman who has given birth to a male child and whose child is living, wears a yellow scarf (पीलो चोदरी).

237. कण्वीरपुष्पाणि रक्तानि करणिपुष्पाणि श्वेतानि सेवन्ती-पुष्पाणि हृतवर्णानि कूजा इति पुष्पजातिविशेषः सुवर्णनाम्नी जाती पीत-

पुष्पा गुलाली इषत्पाटलवर्णा यत्र वसन्त व्यासमुत्प्रेक्षते सर्वोपि परिकरो
विविधवर्णैर्वस्त्रैर्यथायोग्यं परिधापित इव (U).

किरि परिवार ... See note to st. 106.

238. अनेन विधिना विधिवद्वर्धनैः कृत्वा वसन्तो वर्धपितः सन्
भालिम इति भाषया भव्यतया दिने दिने भरणेन बलेन चटितो वर्धित-
स्तत्र गह्वरिया इति गर्वितैः पुष्पादिसमृद्धिमद्भिस्तदभितरयैरिव फागं
दत्तोक्तापितो यथा बालहारा (sic) गानादि कृत्वा बालं रञ्जयति (U).

241. ल्लासि, घोड़ा नी ल्लासि घोटकशाला पायगह (N); लासि-
रिति मन्दुरा (U).

242. तड़ि तरला. Here the commentaries understand तड़ि
as a locative (तडे दूलादारम्य U), meaning "the stem or trunk (of
the palm-tree)," and तरला as an adjective meaning "broad
(दूला)." The sense deriving from such an explanation is, no
doubt, satisfactory, but an adjective तरलो "broad" is unknown
to me.

बन्धिया जगहथ किरि, वसन्ते पट्टे स्थिते राज्ञि जगत उपरि
जगहथ इति जगद्धस्ताः पत्रावलम्बनानीव बद्धा इवास्माकं यो जयतु
तेनागन्तव्यमिति स्वर्गपूर्वकं रिपूणां भयोत्पादनम् (U).

243. अवसर नाटारम्भः (PU).

नाइक रङ्गाचार्यः (PU).

मेलगर नाटिक ना जोवणहार लोक (NP); मेलगराः कौतुकप्रेक्षको
जनसमुदाय इव (U).

244. कलहंसा ज्ञातारो भव्यभवेति भाषका अप्यवा यानं गति
तत्कारा नागागतिकारिण इत्यपि मयूरा नृत्यकरा इव पवनो वायुस्तालधर
इव पत्राणि ताडयन्त्यादिपर्यायेव तालाः कांस्यमया इवाथारिग्रन्थेन
कापिचटिकाजातिविशेषस्तस्या जल्पनं तन्नीखर इव वीणैव भमरा
उपाङ्गि शरीरचालनचेष्टाकारिण इव तत्र चकोराः पक्षिणस् तीवटउचट
इति ग्रन्थेन तालविशेषस्तस्योद्घाटकाः कर्तारः (U).

245. तत्र विधिपाठक ईदृशं नृत्तनृत्तेति शास्ता युक् एवाथ रसवच्छकः सारस इव कौविदो विषच्छणो लीलया [गतिकारको] गानपरः खञ्जरीटः खञ्जनपक्षीवेति पारापतस्य दाटिगुंटककथनं प्रगल्भ-
लागिर्भमरीस्फुरणवृत्ता मूर्च्छनाविकरणं चक्रवाकस्य विहारो गतागतं विदुरश्चित्तस्य वेषपरावर्तनमिव (U).

प्रगल्भ लागि दाटि पारेवा, प्रगल्भ कहतां विस्तीर्ण लागदाट पारेवा ल्यै है भाँति भाँति की जैसै नटवा संगीत की लागदाट ल्यै तिहिँ तिहिँ भाँति की मानेँ पारेवा ल्यै है लाग दाट ऊरमई दीं की अड़वाई तिरप उरप सुलप वाली मुरू उलथा पलथा ओ संगीत का भव है (B).

246. The first line in this verse does not conform with the rule of the *veṇasagāi*.

This is one of the most difficult verses in the *Velī*, on account of the musical terms used in it, which are not generally known and some of which are quite unheard of. In the second line, it is doubtful whether the reading is लिखति मरु or लिख तिसरु. The commentaries of *NPU* adopt the latter reading, whereas the *Dhūḍhārī* commentary adopts the former. I have followed the *Dhūḍhārī* commentary, which seems to be right, not only on account of the *veṇasagāi*, but also because लिखति is a more satisfactory reading than लिख anyhow. Besides, the word मरु (मुरु) is found amongst the technical terms of the *saṅgītasāstra* enumerated in the *Dhūḍhārī* comment to st. 245, which has been quoted above. I give below both the explanation of the Sanskrit commentary—which mainly agrees with the commentaries of *NP*—and that of the *Dhūḍhārī* commentary: अङ्गणे छयटनं जलं स्थितं तत्र भ्रमराः पिबन्ति ते कीदृशास् तिरप उरप तालस्वरभेदकारका इव चक्राकारो मरुदर्याद्वातूलकस् तिपरु मूर्च्छनावि-
शेषो ऽथवा तालभेदस्तं गृह्णन्तीति संभावना रामशरी खूमरी वे ऽपि चटिकाविशेषस्ते रटितुं जल्पितुं लभे उत्पद्यते धूयामाठा चन्द्रास्ताल-
हस्तकभेदास्तान् धरत इवाङ्गीकुर्वीत (?) इवेति (U); आँगण माहे जलु है सु पवन कौ प्रेरौ चाले है इहे तिरप उरप ऊई मरुत चक्र कहतां वाउ कौ चक्र वँतूलियौ इहे मरु ऊँचौ रामसरा (sic) बोलै इहे मानौ धूँचा माठा ऊँचा खूमरी बोलै है इहे मानेँ चन्दधुरु (sic) संगीत का सबद ऊँचा (B).

248. पात्र, पात्रेण नर्तकेव (U). The Sanskrit commentary, which reads रति in the place of रितु, understands the above as referring to *Rati*, the personification of the pleasure of love, instead than to the Spring-season. The commentary of *P* adds the following remark which helps to understand the simile contained in the last two lines: वृत्त्यवसरं मनसि पठि देवता रर विरि पुष्पांशु नांश्वर (P).

249. ऊतर (< Skt. उत्तर) is understood by the commentaries of *NPU* in the double sense of "North," and "refusal." The latter meaning is obviously a development of the meaning of "reply, answer," of which the word उत्तर is capable in Sanskrit. In st. 223 above, we have seen that the Author of our *Veli* alludes to the word उत्तर as meaning both "North" and "refusal." Therefore the meaning of "refusal" is legitimate, but in the present case it hardly seems to be necessary. The Dhūḍhārī commentary ignores such a meaning, and simply renders: ऊतर वाउ असन्त कहतां दुष्ट सु तौ उथापियौ दूरि कियौ (B). I give below the renderings of the other commentaries: उपरेणानङ्गीकारेणासहर्जन इवोत्थापितो दूरीकृतः (U); ऊतरदिशि वायुरूप ऊतर नाकारइ करी असन्त दुर्जन नी परइ उथापियउ दूरइ कीयउ (P); ऊतरदिसिइ वायुरूपइ नइ कर्ताइ अङ्गीकार न कीयउ तिण वास्तिइ ऊतर नाकारउ करी असन्त कं दुर्जन नी परिइ उथापियौ कं दूरि कीयउ (N).

न्याउ, न्यायो ठगुणेरकः (U); न्याय नौ ठगुणेरउ (N).

250. The sense of the last two lines is very explicitly rendered by the commentary of *N*: चम्पक कं चम्पा नई वृक्षइ मूल मिसइ लाखे कं लाखघरसूचक लखेखरी गृह जाणी दीपक कीघा कं दीवा कीघा प्राइ लखेखरी ने घरे लाखे त्रय उपरि छत नउ दीपक करइ छइ इति लोकोक्ति वली केईक केलिवृक्षे केलिपत्र मिसइ कोड़ि-त्रयसूचक कोड़िघजा कं कोड़ित्रय उपरि घजा फहराणी कं ऊंषी लहलहती बांधी अतलइ कोड़ि त्रय ना घणी घर उपरि घजाबांधइ छइ अतथेव कोड़िघज (N).

253. तत्र राग्ये तरसमूहे मङ्ग्यादिषु ग्रहणे डङ्गनं लोकं खादु-
मार्जं दीयते दग्धः सर्वयालुगटनरूपो न दीयते कैरित्याह गानगरीः कलूस-

क्षितैर्लिपिलेखिकैरिति भमरैरिव पुनस्त एव भमरा गणनामाकलव्य कर-
ग्राहिणः सन्तः परिरुता यत्र तत्रागता राजदेयभागग्राहिण इव समा-
गतास्तेषां तरवः क्षयित्त इव कुसुमानां गन्धो मकरन्दास्तद्वय(?)रूपं
करं स्वामिदेयं भागं ददते (U); इहि वनस्पती नैं कोइ डङ्गन देयै है
जैसै प्रजा नै सुराज माहे डण्ड नही है मवरित रूख है ओही तौ
लेखागर ऊँचा भमर हैं ओही उगाहा ऊँचा अर भला भला फूलों को
वास ल्यै है सु ओही हाँसिल कर लीजै है (B).

254. वहे वहित्वा (U); वही (NP).

वेसन्नर, a poetical form for वेसानर < Skt. वैश्वानर "fire." The
commentary of P gives the following amusing etymological
explanation of the word: द्वेषनर सरीसृप चक्रनि (P).

भुरङ्गीतौ रहै निवार्यमाण इव... तिरुति (U); निवारीतौ रहै (M).

255. P contains no comment to this stanza.

परिष्व अन are synonyms, but the commentaries distinguish
between the one and the other by attributing to the former the
meaning of "big birds" and to the latter the meaning of "small
birds." I think the distinction is merely artificial.

बन्दि बन्दिभिर्भट्टचारणादिभिरिव (U); बन्दीजन भाटचारणादि (N),

256. Notice the reading उदै, उदो (for ओडि) found in BK,
which the Dhūḍhārī commentator explains: कुसुमायुध कर्ता कामदेव
नें के उदै करि केहि विस्वास चेह (B). The wording of the first two
lines does not seem to have met with the approval of all the
commentators. The Sanskrit commentator at least has substi-
tuted it with another reading, much simpler, to wit:—

पेखे अके रूख पैति परिपूजित

वदै नारि अनि अनि वचन ।

The same reading is found in J. There can be no doubt that
the reading of the majority of the MSS. is the original one, and the
reading of JU is merely a later manipulation intended to make
the text more intelligible. I quote below the Sanskrit comment,
which explains both the readings, and also the comment of P
to the first two lines: नारीदयमेकां वृक्षपङ्क्तिं पुष्पितां समकालं वृष्टा-
न्यवचनं नामग्राहं वक्ति स्म किं तदिवाह कान्तसंयोगिन्याः स्निग्धा नाम्ना

किंशुकाः कथितः किमिति वितर्कैः दृष्टमात्रो ऽपि शुः सुखं करोतीति किंशुकाः
 ... अथ च विरहिण्योक्तमिदं पलाशवनं पलं मांसमन्नातीति पलाशो
 राक्षसरूपो दृष्टोप्यसुखं ददातीति द्वयोरपि भिन्नं भिन्नं वाक्यं कुसुमित
 कुसुमायुध ... इत्यपि पाठस्तत्र कुसुमायुधस्य कामस्येयम् ओटिर्
 आश्रयविशेषो यतः कुसुमितं दृष्ट्वा सविशेषं कामक्रीडा समुत्पद्यत अतोयं
 किंशुकस्तथा तं दृष्ट्वा वियोगिनीतनुः क्षीणा सदुःखा जायत अतः पलाशः
 (U); कुसुमायुध कामि नी ओटि कहताँ आश्रयविशेष ठाँमइ ओक
 पूल्यउ रुद्ध देखी दोइ स्त्रीयइ ओक स्त्री क्रीडा करइ बीजी स्त्री खीण
 शरीर यई ते कारण कहइ ... (P).

258. सभिन्न भिन्नः (U), भीनउ (NP) “wet, moist.”

260. केतकिपुष्पाणि कुसुमानि विविधानि च कुन्दाः मच्चकुन्दाः
 केतव्यो रङ्गेण किञ्चित्प्रीताः सर्वेषां गन्धभारं परिमलभारं गृहीत्वा स्कन्धो-
 दहनेन आन्तः सन् श्रवतां वह्नशीलानां निर्भराणां श्रीकारान् स्वाङ्गैः
 प्रस्पर्श्य पुनश्चलितस्तथापि बज्रभारभारितो गन्धवाहो वायुस्तेन काग्नेन
 मन्दगतिरासीत् ... (U).

261. रेवा जलिं क्लित सोच रति, रेवाया जले रत्याः सुरतक्रीडायाः
 शीथे कृत अतः प्रक्षालितकामलत एवेधन्मज्जनं कृत्वा (U).

262. In the first line I have adopted the reading of *BKM*
 (ब परच पङ्के) which is undoubtedly the original and the only
 correct one. The reading परचपर पङ्के of *JNPU* is unsatisfactory
 not only because it does not give a good sense, but also be-
 cause it is not compatible with the rule of the *venusagā* which
 is almost unexceptionally observed throughout the poem. The
 Sanskrit commentary, which adopts the latter reading, explains :
 पुष्पवती लतायां परस्परमित्येकां सुखान्यां प्रत्यङ्गे ऽङ्ग आलिङ्गनं दत्ताः
 प्रस्पर्श्य प्रस्पर्श्य ..... (U).

264. अख भक्ष्यम् (U). For the insertion of euphonic *r*
 after initial consonants, see *Notes on the Grammar of the Old*
Western Rājasthānī, § 31.

265 The wording of the last two lines in this stanza is not very explicit. The Sanskrit commentator renders: वसन्तः पक्षद्वये ऽपि शुद्धः सदृशदिवसरात्रिभावेन द्वयोरपि पक्षयोः साम्यं मा-सद्वये ऽपि सरसवत्तया ऽहर्निशं सदृशो वहति दिवसे ऽपि सुखकारी रात्रावपि सुखकारीति यथा सुपक्षो नरो ऽपि सर्वकालं सुखदातेति भावः (U). The chief difficulty is in the two forms ति and तार, the exact meaning and function of which is not clear. The verse could perhaps be improved by reading in the last line वहन्ति तार सारिणा वहन्ति, namely: “in the spring both (day and night) pass away equally (pleasant).”

267. ग्रहणी ग्रहणान्याभरणानि (U).

सरण, in the last line, is a word whereof the meaning is not quite clear. It is noteworthy that almost all the MSS. read सरणि. Possibly, we have here the same word as the Sanskrit सरणि “a road, path, a line, etc.” But the commentators do not seem to understand it so: U for instance renders with सरणस्य, and N with सासरति चरन्त इति.

268. मैण (<Skt. मदन) is understood by the Dhūṇḍhārī commentator as an apposition of रक्तमणि कनक, i.e. of Kṛṣṇa : कामदेव की छो झूरति इसो जु श्रीकृष्णजी, (B). I think the explanation is wrong. The other commentators omit to explain the word altogether. I would explain मैण as an objective genitive connected with साणन, and translate the phrase: “the enjoyer of the pleasures of love.”

मायै माणयति मुनक्ति (U); भोगवइ (NP).

269. तस्मिन्नवसरे वसन्तसमये मनसोर्दयोरपि परस्परं प्रीतिप्रस-रेण खेहाधिक्येनावसरेण लोकोक्त्यास्वर्येण नाद्याद्युपायेन पुना रक्त्रिण्या हावैर्मुखमोटनकटाक्षम्भङ्गरूपैर्भावैराभरणरचनादिभिः सर्वैरपि कर्त-भूतैर्हरिः कृष्णो मोहितो वशीकृतो ऽतो ज्ञातं हरक्रोधज्वालावलीढानि निजान्यङ्गानि गतानि स्वयमनङ्गेन योजितान्येकीकृतानि तानि सर्वाणि पूर्वोक्तानि मोहनिमित्तानि कामाङ्गान्यवगम्यानीति यतो मदनः प्रद्युम्नत्व-

मङ्गीकृत्य रुक्मिण्या उदर उषित इति निवासं कृतवान् ततः श्रीगन्दन
इति ख्यातः (U).

272. सहचरिभ्ये सहचरीभिः स्वस्वपत्नीभिः (U).

274. The first line in this stanza does not conform with the rule of the *venasagāi*, but the defect is compensated by the repetition of the letter क् four times in the line.

276. महति महत्वम् (U).

The commentaries of *NPU* do not seem to have realized that the terms enumerated in this stanza are the names of the *sahacaris* alluded to in st. 272 above. The Sanskrit commentator introduces the argument of the stanza with the explanation : यने लुहपदार्थाः, and closes his comment thereon with the remark : यने पदार्थाः द्वारकायामवस्थिताः.

277. संसारसुप्रभुणा परमेश्वरेण गृहसंगृहमर्थाद्द्वारकां कुर्वता
रक्षितवता एताः पञ्चापि ज्ञानस्य विदत्तायास्त्रयङ्मात्रा इवास्पृश्या इव कृत्वा
मुक्ता दूरीकृता अतो यत्र ज्ञानं तत्रैतासां दूरीभाव एव वरं ता आह
मदिरापानं १ रीस इत्यसूया २ हिंसा जीववधो ३ निन्दाभक्तिः परापवा-
दजल्पनम् ४ एतास्तत्तलः पञ्चमी गालिर्विरुद्धप्रसंगम् (U).

278. चात्रण खण्डनं निर्वापणम् (U); खण्ड करिवड (P); हार
मनावणी (N).

279. तिकरि. See note to st. 143, above.

उवरि अभ्यन्तरे (U); उदर हिया नइ विखइ (N); हीयइ (P).

282. साहणि साहणैर्गजाश्वरथरूपैः (U).

283. The commentators give different explanations of this stanza, amongst which the most probable, I think, is that of B :
कवि कहै है केईअके दोइ मनुख आप माहे वातां करै है कऊं कै घरि

अनेक मङ्गलचार अनेक सुख अकेठा देखि अर कहै है अ इतरा सुख अकेठा लाघा है स कुण पुण्य कियौ थौ दूसरौ कहै है जागिजै जु वेलि पढै है तिहँ पुण्य ऊँता इतरा पदारथ पावै है (B).

285. आधिभूतिकं स्यादाधिर्मानसीव्यथा शोकादितो जातम् १
आधिदेवं भूतोन्मादादिकम् २ अध्यात्मकं पूर्वकर्माजितं तापत्रयं तथा
पिण्डे शरीरे दोषत्रयं प्रभवति जायते किं तत्त्रयं कफवातपित्तलक्षणां सर्वे
रोगा न भवन्ति ये पुरुषा नित्यं वल्लौ स्मरन्ति तेषां अश्वमीरोगतेति
भाष्यं श्रीभगवत्कृपातः (U).

286. रुकमणि मङ्गल रुक्मिणीमङ्गलमर्थादस्त्रीसंज्ञिकां स्तुतिम् (U).

दुरदिन दुःखदिवसम् (U).

287. The second line in this stanza does not conform with the rule of the *venasagāi*.

288. Of the two धिया in the last line, the former one is understood by the commentary of *N* in the sense of an ablative postposition, like धी, and connected with भवसागरः—भवसायर धिया क° संसारसमुद्र थी ऊतरइ पार धिया क° पइलइ पार थया (N).

289. कौइ रे मन कलपसि क्लिपणा, रे मम मनस्वं क्लपणान्
वाञ्छितवस्तुदातुमसमर्थान् किं कलपसि किं याचसे (U).

290. The general sense of this stanza is satisfactorily explained by the commentary of *P*: गङ्गा बेऊ छण ईखर नइ सेवइ वेलि अके छण नइ सेवइ गङ्गा अतारू नइ बोलइ वेलि भगत नइ सुगध नइ पिण तारइ गङ्गा भगत नइ पिण बोलइ ते भागीरथी गङ्गा रउ जल सर्व संसार मतू मानइ छइ तउ पण गङ्गा अके पूर्वादिश [वहइ] वेलि सर्व चिऊँ दिस विसतरइ तिण कारणि गङ्गा वेलि बराबरि कदे न थाइ गङ्गा थी वेलि अधिकी (*P*), but the interpretation here given of the second line is hardly acceptable. I have adopted the reading of *BKM*, and accordingly I would explain the line: हे भागी-

रथी हे गङ्गा ते यब कहताँ तिसो गर्व तूँ म करि . The Dhūdhārī commentator scrupulously refrains from commenting on this stanza and amusingly remarks: गङ्गाजी की निन्दा करो है ता के लियाँ या दुवाला को अर्थ मै नही लिख्यो है (B).

291. अथ अस्य ग्रन्थस्य वल्लीस्वरूपमुद्दिश्य वर्णयति इयं नास्तीति वल्लीति तत्र भागवतोक्तलक्षणं सुवीजं वापितं मच्छां पृथिव्यामालवालः पृथ्वीराजमुखं गानसमये तालो मूलरूपो ऽर्थाञ्जटाः पृथग्भूताः सुस्थिरे कर्णरूपे मण्डपे चटिता ह्यायरूपं श्रुतिमुखम् (U).

292. पत्र and दल are, of course, synonyms, but the commentaries distinguish between them, and attribute to the former the meaning of "small or fresh leaves," and to the latter the meaning of "large or old leaves." Cfr. the analogous case of पत्ति and खग in st. 225.

293. चत्र चत्वारः पदार्थाः (U).

294. The sense of the first two lines is thus rendered by the commentary of N: अहे कित्युं वेलि, छइ किना पञ्चविध कं पाँच प्रकार ना आगम शास्त्र नउ रस निरगम कं नीकलवा वहिवा भणी प्रसिद्ध कं प्रगट अखिल कं अखण्ड परनाली कं प्रणालि छइ जेह कारणइ रसादि परनालियइ वही चालइ (N).

Notice that the fourth line does not conform with the rule of the *veṇaśugā*.

295. मोती तणउ विसाहणउ व्यापार करताँ अके अके थकी अनूपम भला ग्रही लेई करी जुण मूँकइ दिल निखइ तिसा माहरा मुख रा वयण वचन रूपीया कण शोधिवा माहरउ मुखज भलउ परँ भला बुरा पण्डित चालिनी काज सरीखा भला नही जे भणी माहरा वचन कण मोहि अवगुण नही (P).

297. अे मरम . The same phrase occurs again in st. 300.

सेज अन्तरिख, शय्यान्तरे सुखशयोपरि (U); सेज ऊपरि (NP).

298. पूरे इते . . . . इअे ओके . The real meaning of the passage has been misunderstood by some commentators, but it is evident that the pronominals इते, इअे refer to the persons enumerated in the stanza following. I should translate: "if all these (persons, whom I am going to mention) are in complete number, you shall obtain (a sense) complete, (but) if these are in deficient number (you shall obtain) a sense deficient."

299. भाखा चित्र भाषाचतुर (NP1).

300. ममाक्षराणां गुणस्येति ममेदं रहस्यं यतो ऽयं गुणो मुखमु-
खान्नवनवजनमुखाच्छ्रुतमात्रो गृहीतो गिलित्वा पुनर्ग्रथग्रथनरीत्योद्गलितः
पञ्चान्निष्ठाश्रितो ऽतो महतो महतां पूज्यानां प्रसादो भुक्तशेषो भक्ति-
परायणानां ग्राह्य एव परमात्मनो भुक्तशेषं समुच्छिद्यं मत्वा को ऽप्यधमो
मूर्खो न ग्राह्यमिति कथयति तेनात्रविषये शङ्का न कार्येति बोद्धव्यम् (U).

301. मो पण्डिता वीनती मोख, हे पण्डिता ममैषा विज्ञापितरेका
तस्या मोख इति भाषया विधिरिति तथा मोक्षः कथनमवधार्यमित्यध्या-
हारः (U); अे माहुरी वीनती कथन मोख कं अवधारउ अङ्गीकार
करउ (N).

305. अथ [अ]चल कं पर्वत ७ अनइ गुण कं सत्व १ रज २ तम
इ अे त्रिणि गुण इ अङ्ग कं षटङ्ग ई ससि कं चन्द्रमा १ इणि संवति
वरसइ अेतलइ संवत १ई३७ वर्षे ... (N).

खी फल, लक्ष्मीरूप अविचल फल (N).

GLOSSARY.¹

- अचिदान्त, f., "A wonderful feat", अचिदाराचर्यम्, आचर्यकारी वान, 133.
 अङ्गनाम् (< Skt. अङ्गपालि, cfr. Hindi अङ्गवार), f., "An embrace",
 आलिङ्गन, 143, 169.
 अञ्जु, a poetical amplification of अञ्जु (? see *Notes*), 233.
 अन्तरिष्ठ (< Skt. अन्तरीष्ठ), ind., "Behind, at a distance", 106;
 "Upon", 297.
 अन्धारी, f., "A blinder for elephants", गुहाच्छदनविशेषाभरणम्,
 अर्धचन्द्राङ्कणम्, 90.
 अन्धहर, for अन्धर, m., "The sky", 14, 194.
 अन्ध, 1st pers. pron., oblique plur., 60.
 अन्धी, ditto., genitive-oblique plur., 31.
 अन्धीणी, poss. adj., "Our", 69, 301.
 अलल, adj., "Much. many", 113.
 अवसर, m., "A theatrical performance", नाटारम्भः, 243.
 असम्भ (< असम्भव), adj., "Marvellous, incomparable", 39.
 आ, dem. pron., fem. sing., 51, 66, 123.
 आखाडसिद्ध, adj., "A veteran, a warrior who has fought in many
 battles", जिज्ञे वि तीन वार संधाम कीधा बह किङ्ग हारद नही अचवा, 74.
 आडोहडि, ind., "Crosswise, transversely", तिर्यक्, तिरहड, 130.
 आडुङ्ग, m., "Cloudiness and darkness foreboding rain (?)", अन्ध-
 कार. वर्षणसमयं अधिरमयम्, 117.
 आपपर, ind., "One another, reciprocally", परस्पर, 77.
 आरात (Skt. आरात्), ind., "Near, in the neighbourhood", 66.
 आरि, f. (?), "N. of some kind of small bird", काचिचडिकाजातिविशेषः
 कौरक जाति चड्डी, 244.
 आलूदो, adj., "Ready, armed", सज्जीभूत, सनबबड, 113.
 आड्डणो, v., "To turn back, shrink (from fear)", 165.
 इ, ind., emphatic, 39, 182; pleonastic, 32, 183.

¹ This Glossary is only a small selection of words occurring in the *Veli*, compiled on about the same principle as the Glossary to my edition of the *Vacanikā Ratana Singhajīri*. Like the latter, it contains a selection of the most difficult, peculiar, and interesting Dīngālā terms, with their meanings, and a complete register of all the pronominal, postpositional, adverbial, and conjunctive forms occurring in the poem. Dīngālā terms already explained in the Glossary to the *Vacanikā*, have been omitted in the present Glossary, and so also proper names, which, as they all belong to mythology, are of no interest in the present case.

- इचे, dem. pron., plur. instrum. (cfr. ईचे), 298.
 इचि, dem. pron., sing. oblique. 56, 103, 156.
 इतरौ, dem. quantitative adj.; इतरे, loc. sing., "Then. in the
 meanwhile". 83.
 इतौ, dem. quantitative adj., "So much, so many"; इता, direct
 plur. m., 32; इवे, instr.-loc. plur., 298.
 इम, dem. qualitative adv.. "Thus", 31. 51. 69, 70, 76. 103. 135.
 164. 181. 213. 282.
 इवडौ, dem. qualitative adj.. "Such"; इवडौ, 70; इवडा, 288.
 इसी, dem. qualitative adj.. "Such"; इसी, 31; इसे, instrum. sing.
 68.
 इसाँ, dem. locative adv., "Here", 9.
 ई, incl.. emphatic (cfr. इ), 149, 160. 267.
 ईचे (cfr. इचे), dem. pron., plur. instrum. m., 237.
 उजाधर, m.. "A gallant warrior". रुंघामेधोरः, 74.
 उदास, m.. "Splendour", प्रकाश, 22.
 जकसणौ, v.. "To fight, to struggle", 121.
 जगधी, f.. "Grain. corn", धान्यानि, 207.
 जगधौ, v.. "To vomit". 264.
 जगधौ, v.. "To vomit. to eject", 300.
 जजणौ, v.. "To lift up", 129.
 जजासह, for जजास, m.. "Light, brilliancy", 211.
 जइमणौ, v., "To run", 116.
 जफणौ, v.. "To swell up (in anger)", 34.
 जवड़णौ, v., "To begin to rain, to rain", 120.
 ज, dem. pron.. m. sing., 264 (?), 297; f. sing., 13, 51 (?), 72 133.
 279; n. sing., 51, 135; m. plur., 144; जेरिज, obl. f.. em-
 phatic, 216; जेरी, m. sing., emphatic, 1 (?); f., 189.
 जचि, dem. pron., obl. sing. m., 238, 268; obl. sing. f., 235;
 instrum. sing. m., 283.
 जेन, dem. qualitative adv., "Thus", 56, 144, 145. 152.
 जेतलौ, dem. quantitative adj., "This much"; जेतलौ, gen. plur..
 m., 185, 186.
 जेरिसौ, dem. qualitative adj., "Such"; जेरिसा, dir. plur. m.. 30
 जेवाही, m., "A leader", जयेसरी, 74.
 जेर, dem. pron. adj., 18, 19.
 जेरवौ, dem. qualitative adj., "Such"; जेरकी f., 15, 205, 207.
 जेरु (see जेर), dem. pron. adj., dir. m., 180.

जेठनि, f., "The remnants or refuse of food. left after eating".

उचडि, उचडउ, 60.

चोट (or चोटी ?), m. (?), "A raised platform erected in front of a house (?); any raised spot", उचकम्पान, कटलौ, 139. 155.

चोलाँडणौ (Skt. चोलाख्यति), v., "To reject. refuse". 32.

छो, dem. pron., m. sing., 69. 71, 77.

[121.

चौभङ्गौ, m., "An encounter. a clashing of swords". शस्त्रमौलविवाद,

कई (cfr. तई), indef. pron. adv., "Ever. at some time", कदापि, 70.

कटकबन्ध, m., "An arrayed army. an armed force". सेनासमुदाय, 74.

कटठणौ, v., "To prepare oneself (for a fight). to get ready" सज्ज
यावणौ, 117.

कदि, interr. temporal adv., "When?", 149.

करग, m., "The hand" 23. 102. 254.

करल, m., "The hand. span", सुहि, 96.

करि, ind., A pleonastic particle used after instrumentals. 30. 64.

करि, ind., for किरि q.v., 233.

कलकलणौ, v., "To glitter". 119.

कवण, interr. pron. adj., m. sing., 283.

कह (< Skt. कथा), f., "Voices of people. confused uproar of a
multitude". 48.

कचकचाहट, m., "A prolonged echo of laughter". 179.

कऊ, indef. adv., "Somewhere. in some part". 48. 84.

काँइ, interr. pron. n., 288, 289.

काँडखि, f., "A line or mass of clouds". मेखवडा, 195.

कालाखणि, f., "A dark mass of assembled clouds", 117.

कि, ind., interr. particle, 4; disjunctive "Or". 27. 41, 51, 84,
107 (?): comparative "Like, as if", 16, 21, 27, 88, 89, 90,
96. 98. 113. 114, 125, 294; temporal "When. before (?)",
111.

किणि, interr. pron., agentive sing, 61.

किणै, ditto, 62.

किन, ind., interr. disjunctive particle (cfr. कि), 41.

किना, ditto, 51.

किन, interr. adv. "How", 4, 150, 173.

किरि, f. (sic), "A ray of light", 162.

किरि, ind., comparative particle "Like, as if", 2, 12. 16, 23, 24,
40, 60, 84, 85, 86, 89, 92, 106, 110, 144, 156, 197, 200, 234,
236, 237, 242, 246.

- किरीजी, m., "A cock", 181.
 किसी, interr. qualitative pron. "Which?", 5; किसी, f., 31, 47, 63;
 किस्, n., "What?", 64, 211.
 किहि, indef. pron., obl. sing., 102, 173, 265.
 कुष, interr. pron., direct, 37, 295, 303, 304; oblique, 6.
 कुश्कबाण, m., (?) "N. of some kind of fire-arm", दाह की जखली बाँसे
 बाँधी, 118.
 केद, indef. pron., m., plur., 219.
 केमसो, interr. quantitative adj. "How much or many"; केमसा,
 dir. plur. m., 37.
 केम, interr. adv. "How?", 7.
 केवि, indef. pron., m. plur., 188.
 केवी, m., "An enemy", दुर्जेन, 76.
 को, interr. pron., m. sing., 73, 78.
 को, indef. pron., m. sing., 168; न को "Nobody", 34, 255.
 कोद, indef. pron., 32, 46, 112, 219, 283, 287.
 कोरण, m., "A cyclone of dust preceding rain", नवीनमेघवर्षसमयात्
 प्राक् चरजीवायुमुत्साधदर्शनमिति, 41, 195.
 को, adjectival genitive postpos. :—की, f. obl. sing., 92; का, m.
 dir. plur., 272; काँ, m. obl.-gen. plur., 124.
 खलि, f., Impatience; खलि लागो, adj. "Grown impatient", 68.
 खसी, (for कुखी), f., "The base of a pillar", 39.
 मड़ड़यो, v., "To thunder", 120.
 मरकाव, adj., "Sunk, immersed in", समन, 104.
 मलिमानो, (liter. "He who wears a string round his neck"), m.,
 "A brahmin", विप्र, 44.
 मरमर, f., "Brilliancy, splendour (of lamps or stars)", मरमराह,
 ज्योतिप्रकाश, ज्योति, 46.
 मरवरयो, v., "To become bold, proud, elated", 238.
 मादरयो, v., "To sprout, bud, germinate", 228.
 माचडयो, v., "To thrash", 127.
 गुडखपण, m., "Turbidness (of water)", 208.
 गुड़िन, adj. (?), used in मद गुड़िन, "Streaming ichor from the
 temples (said of an elephant in rut)", मद जरता, 105.
 गैमरव, m. (?), "A battle of elephants", गय रखी त्यों की मरवि, 118.
 गोघोच, m., "A cow-house or station", गोकुच, 185.
 घात, f., "A stratagem, opportunity, the right time for acting",
 66.

- घुरणौ, v., "To thunder", 40.
 घेहूँचणौ, v., "To unite oneself with another. to become one", 201.
 चकडोलु, m. (?). "A vehicle with cushions for women", सुवासन,
 भरवाञ्छयान, 103.
 चन्द्रौ, m., "An awning. canopy", उक्तीचः चन्द्रोदयः, चन्द्रयुज, 160
 चाचर, m., "A field. battle-field". श्रुत्यहण, रणभूमिका. 121.
 चाचणौ, v., "To destroy. defeat", खण्ड करिवउ, चार मनावणी. 278
 चाहि, a conj. participial form from चाहणौ "to wish", used in
 the function of a postpos. meaning "towards". 106.
 चुवणौ, v., "To drop. fall in drops". छिटक छिटक पड़णौ, चोटितुम्
 चरितुम्, 81.
 चोटियाली, f., "Having dishevelled hair". कुटितवेणीका, विरलकेशा.
 121.
 चौ, adjectival genitive postposition. m. sing., 12, 37, 58, 67, 87.
 133, 148, 173, 215; चौ, f., 82, 148; चौ, loc.-instrum. m., 82.
 हलौहौ, adj., "Loose (?)", डीलौ, शिथिल; or "Quick (?)", जनावलौ,
 81.
 छिड्ड, f., "A drop", हॉडा, विद्युषौ, 125.
 छिणियौ, adj., "Ephemeral". क्षणिक, 134.
 अरं (cfr. तरं), rel. pron. adv., "When", यदा, 62, 151, 172.
 अच, rel. loc. adv., "Where", 45, 237.
 जलवाला, (Skt. जलवालिन्का), f., "Lightning". 196.
 जलु, rel. pron., gen. sing., 33, 272
 जा, for जाइ rel. pron., m. plur., 137
 जाँ, rel. locative adv., "Where", 50.
 जाइ, rel. pron., sing. f., 169; plur. m. (or n.), 164, 304.
 जालु (cfr. जलु), rel. pron., gen. sing., 135.
 जि, ind., emphatic enclitic, 15, 79, 133, 173
 जिंका, compound rel. pron., f. sing., 29.
 जिणि, rel. pron., obl. sing. m., 5, 214; f., 269; agentive sing. m., 7.
 जिम, rel. qualitative adv., "As". 71, 104, 181, 208, 218, 221.
 228, 255, 261, 282, 296; final "So that, in order to . . .", 69
 जिवडौ, rel. qualitative adj., "Such": जिवडौ, f., 9.
 जु, rel. pron., m. sing., 7, 88, 215 (?), 216; f. sing., 277; u. sing.,
 3; m. plur., 41, 226 (?); explicative "That", 133, 134;
 final "That", 6; conditional "If", 123.
 कूँचरती (mod. कूसरी), f., "A yoke", 89.
 केचि, rel. pron., agentive sing., 2, 8; obl. sing., 36, 37

- जेम, rel. qualitative adv., "In which way", 131, 207, 296.
 जेहड़ि (cfr. Hindi जेहर), f., "A female ornament of the feet".
 चरषाभरषविशेष, 168.
 जेहवौ, rel. qualitative adj ; जेहवी, f., 26.
 जेहो, rel. comparative adv., "Like . .", 166, 170, 220.
 जो, for ज q.v. f. sing. (?), 9.
 जोइ, f., "A woman, female", 40.
 जो, ind., conditional "If", 59, 298.
 कङ्कर (Pkt. कङ्करो शुष्कतव, Hem., *Deśi*) m., "A dried-up tree, a tree without leaves", 191.
 कल (for काल), f., "A flame", 140.
 मांसाणो, p p., "Withered". विलकीभूत, 140.
 मालरी, f., "A fringe", 144.
 रङ्गन, m., "A small tribute payed to a sovereign (?)". लोकं खादु-
 माचय, 253.
 डफ, f., "A kind of large flat drum". चङ्ग, 227.
 दलकावणो, v., "To shake", 241.
 दलणो, v., "To break off and drop to the ground", 121.
 दील, f., "Delay", 45, 70.
 डेरवणो, v., "To loosen, make loose", 116.
 तई (cfr. करं जई), correl. temporal adv., "Then, at that time"
 तदा. निवारद, 61, 62.
 तण, for तणो q.v., 132.
 तणो, adjectival genitive postpos., dir. sing. m., 7, 19, 21, 23, 52, 77, 78, 111, 142, 163, 166, 190, 202, 267, 300, 302; तषा, obl. sing. m., 97, 100; तणे, instrum. sing. m., 133, 160; loc. sing. m., 57, 59, 175, 224; तणी, dir. sing. f., 3, 25, 79, 164, 210, 277, 294, 302, 303; obl. sing. f., 190; dir. plur. f., 252; तषा, dir. plur. m., 23, 97, 122, 208, 215, 259, 260, 303, 304.
 तच, ind., tatsama, "There", 174, 244.
 तदि, correl. temporal adv., "Then", 80, 110, 123, 134, 187.
 तपन, m., "The sun", 190.
 तरळो, adj., "Broad, thick (?)", चूळ, 242. [291.
 तद्य, correl. pron., gen. sing., 26, 28, 43, 99, 159, 257, 261, 285,
 तच, f., "Strength, firmness", मज्झि, 110.
 नाँ, correl. pron., gen. plur., 279.
 नार (cfr. नार), correl. pron., 11, 265 (?); n. sing., 13, 303; gen. sing., 12; n. plur., 4.

- ताड़क, m., "An ear-ring", कर्णकुण्डल, 89.
- तास, m., "Time (musical)"; तिथि तासि "At that time, that moment", तस्मिन् क्षणे, 177.
- तास (cfr. तस), correl. pron., gen. sing., 52, 126, 272, 302.
- तासरौ, possess. adj., "Thy", 45.
- तिकरि (for चतिकरि ?), ind., "Exceedingly, very much (?)", 143, 279.
- तिथि, correl. pron., obl. sing. m., 7, 57, 177, 192, 201, 267, 269; f., 19 (?), 29, 111, 161 (?); agent-instrum. sing. m., 5, 8, 51, 168; instrum. sing. n. used in the function of a causal, "Therefore", 94, 212, 224, 259, 260.
- तितरौ, correl. quantitative adj.; तितरै, loc. sing. used adverbially, "At that time", 44.
- तिस, correl. qualitative adv., "So", 70, 71, 104, 170, 255.
- तिसौ, correl. qualitative adj.; तिसी, f. sing., 210; तिसा, m. plur., 304.
- तिहाँ, correl. loc. adv., "There", 239, 253.
- तिहि, correl. pron., accus. sing. (?), 256.
- तीवठ उषट, a musical technical term, 244.
- तुम्ह, 2nd pers. pron., obl. plur., 60.
- तुम्हाँ, ditto., 61; accus. plur., 62.
- तुम्हीसौ, possess. adj., "Your", 301.
- तूँ, 2nd pers. pron., dir. sing., 4, 290; obl.-gen. sing., 303.
- तूम्ह, 2nd pers. pron., gen. sing., 6, 58.
- ते, correl. pron., dir. sing. m., 173, 290; f., 210 (?); dir. plur. m., 8.
- तेणि, correl. pron., instrum. sing., 54; obl. sing., 122; loc. sing., 160.
- तेस, correl. qualitative adv., "Thus", 302.
- तेही (cfr. जेही), correl. comparative adv., 177.
- ते, correl. pron., obl. sing., 66, 95, 103.
- तो (for तु or तौ, cfr. जू, जौ), correl. ind., 78, 79, 278, 299; नोजि, ind., "Nevertheless (?)", 129.
- तौ, correl. ind., conditional, "Then", 298; "Certainly (?)", 95.
- दड़ड़, ind. onomat. expressive of the noise of falling water, 196.
- दुरो, adj., "Hostile, harmful, painful", दुरीति दुःखोपादकः, 65.
- दूवो, m., "Command, permission", 58, 80.
- देखाखी, m., "Sight, the coming in sight", 116.

चल्लसो, v., "To flash", 119.

भरबरसो, v., "To pour (rain)", 195.

घससो, v., "To pass through", 168

भाकजल्ल, m., "A downpour of rain", 119.

झोर, f. (sic), "Firmness, courage, confidence", 70.

धुङ्कीरव, m., "A dust-storm", वाडलि, वाडलि कोरण तेव नी रज, 193.

भ्रमभ्रमी, f., "Throbbing, pulsation, palpitation of the heart, 176.

धू, m., "The head, skull", 121 : भूसाळा, f., "A garland of skulls", 107.

नङ्ग, m., "A water-fall (?)", पर्वतानां निर्भरप्रवाहशब्द, 196.

नहसो, v., "To place", थापसो, 62.

नासपरिम, m., "Avarice, parsimony, sparingness", 182.

निकुडी, m., "A mason, a stone-cutter", खचधार, 110.

मिन्नरभर, adj., "Full of . . .", 181 ; "Crowded, dense, crammed", 247.

मिठ, for मोठि q.v., 163.

निहस, f., "Noise (of drums)", निर्वोष, 38.

निहससो, v., "To hang, swing", 98 ; "To rage, to be strong or ' violent", 197.

नीचर, adj., "Limpid, clear", निर्मल, 206.

नोठि, ind., "With difficulty", कथमपि, कष्टं, 220.

नीरोवर, m., "The sea, ocean", 145.

नेचो, (for नेतरौ), m., "Churning-rope", 62.

ने, accus.-dat. postpos., "To", 69.

नेरसो, v., "To enjoy, find pleasure in", लुख अनुभवसो, 191.

पकवान, m. (?), "Cooked food", 230.

पङ्कुरव, m., "A garment", पङ्कुरणं वस्त्रम्, 220.

परठसो, v., "To put, place", 40, 154 ; "To shoot (an arrow)", 109.

परवरसो, v., "To spread about (intr.) to go everywhere", विस-
तरसो, 253.

परि, instrum. used as a postpos., "Like, after the manner of",
14, 25, 42, 174, 216, 221 ; खेचि परि, 235 ; खेहवी परि, 15 ; नवी
परि, 20, 126, 192.

पहल्ल, dem. adj. (?), "That, yonder", 203.

पाँतरसो, v., "To aberrate, become imbecile", 32, 33.

पारव, adv., "All around, on all sides", परितः, चउ पखेर, 107.

पुससो, v., "To say, talk", 77.

उषि, ind. copulative, 1.

प्रच्छालित (cfr. Skt. प्रच्छालित), p.p., "Washed, whitened", 205.

प्रति, postpos. of the accus.-dat., "To", 223; "to, towards",
(with verbs of speaking to, addressing, etc.), 31, 283; com-
parative, "Than". 9. 190, 295; distributive, 39.

प्रारथित (Skt. प्रार्थित), p.p., "Revived". दत्तसुखोपाय, 174.

प्रासणौ, v.. "To eat up", 59.

प्रोक्षणौ, v.. "To tie, bind, clasp", 93.

फरहरणौ, v.. "To break loose, to get loose (said of the wind)",
217.

फहरावणौ, v.. "To cause to fly or flutter", 250.

बान्धणौ (Ap. बन्धद < Skt. बध्यते), v. pass., "To be bound", 38.

बापकारणौ, v.. "To stimulate, rouse, excite to fight, praise",
पचारणौ, ऊखार करणौ, 123.

बारिगड, f., "A tent, canopy", तम्बू, पटकुटी, 90.

बोरज, for बीज, "The second day of the moon", 14.

बेपुड़ी, for बेवड़ी, adj. f., "Double, twofold", 117.

बैलख, m. (?), "The shaft of an arrow", पुङ्ख्यानय, जिहों शर घापी
खाँचीयद ते बैलख, 131.

बैली, m.. "A companion, mate, helper", 123.

भालियल, m.. "The forehead", ललाट, 88.

भोरि, f.. "Help, succour", 216.

भुरङ्गणौ, v.. "To subdue, restrain, curb, coerce", 254.

मखतूल, m. (?), "A black ribbon or string", मकतूलगुण खामपट्ट-
वरक, 81.

मख्खान, m. (?). "Marrow, pith, core (of a fruit)", मख्खा, मोँजी, 234.

मधि, loc. postpos.. "In, in the middle, inside", 28.

मनरखी, adj. f., "Capricious, independent". मनमानी. मनोरत्नका,
खम्बोवर्तिनी, 179.

मखण, m., "The sea, ocean", 118.

मखि (cfr. Guj. माहिती), f., "Information, news", 72.

मखर, m., "A milkman, herdsman", गूजर, 114.

मखियारी, f. from the preceding, "Milkmaid", गूजरी, 114

मखवरि, f., "A kind of flute, a snake-charmer's flute". खख तूँबी
वाजिच, 227.

माखग, m., "Enjoyer", भोक्त, भोगवणहार. 268.

माखणौ, v.. "To enjoy", माणयति भुनक्ति. भोगवद, 268.

मारकू, m., "A robber", 116.

- मावीच, m. plur., "The parents, father and mother". 34.
 माचरो, possess. adj., "My", 45, 303.
 मीं डणो, v., "To open the eyes (on awaking)", 216. [62.
 मूं, 1st pers. pron., gen. sing. 103, 296, 300, 302; accus. sing.,
 मुख, 1st pers. pron., gen. sing., 295, 297, 298; accus. sing., 59.
 मेदि, f., "A thrashing-stake, the stake round which the thrashing
 is made with a couple of bullocks", 127.
 मेलगर, m., "A spectator", कौतुकप्रेतक, 243.
 मै, 1st pers. pron., agentive sing., 2, 302, 304.
 मो, 1st pers. pron., gen. sing., 301.
 रई, f., "A churning staff, bran", 62, 185.
 रडणो, v., "To weep, whine", रोदितुम्, 231.
 रल्लतल्लो, v., "To flow in abundance", 122.
 रहरर, ind. onomat., "?", 46.
 रामि (Skt. रश्मि), f., "A rein", 89.
 रिणई, m., "A money-lender, creditor", लहणियाण, 220.
 रीरो, ind. (?), "Loudly?", वाडल्लरेण, 227.
 वख, see वखि, 42.
 वखि, instrum., used in the function of a postpos., "Like, after
 the manner of . . .", 22, 26, 205.
 रमि, f. (?), "Wish, desire", वाड्हा, इच्छा; often used as a post-
 position, "In order to, with the object, or for the purpose
 of . . .", 141.
 रौ, adjectival genitive postpos.; रै, loc. sing. m., 78; रे loc. plur.,
 20; रा, dir. plur. m., 23.
 लमि, loc. postpos., "Up to, till", 108, 123, 296.
 लगे, ditto, "To", 56; "As far as", 103.
 लमो, ditto, 44.
 लङ्गर, m., "A chain or shackle for elephants", 167.
 लवळो, f., "A creeper", 191.
 लमण, m., "Flexuous gait, graceful movements of the body in
 walking", चङ्ग मोडणुच, 109.
 लसणो, v., "To shine, appear beautiful or conspicuous", 197.
 लहरीरव, m., "The sea, ocean", 141.
 लाग, adj., "Worthy, suitable", योग्य, 104.
 लारोवरि, ind., "In a row", लारोवरोति नेषिवग्नेन, 114.
 ल्हासि, f., "A stable (of horses)", लासिरिति मग्दुरा, षोडकशाळा, पादमच,
 241.

वहपरि, f., "A shield", खेडक, 129.

वणतौ, adj., "Beautiful, comely", रुड़उ, चाब, 98.

वन्दरवाल् (Skt. * वानरमाळा), f., "Some kind of floral ornamentation, wherewith the house in which a male child was born was decorated, 233.

वरि, ind., "Like, as if", 15, 34, 182; "Over, upon" 86.

वाउणौ, m., "A prattler", वाचाल, 4.

वाउलौ, adj., "Mad, crazy", 4.

वाकारणौ, v., "To stimulate, excite" सरोबं प्रेरितुम्, 131.

वाँकिया, plur., see Notes, 89.

वागणौ, v., "To speak, talk" 130.

वारणौ, for उवारणौ, v., "To wave something over somebody's head as a prevention against the evil eye", 147.

वारालु, m., "A lotus". वारिज, 177.

वावरणौ, v., "To handle, wave (a sword)", तरवार वाहणौ, 138.

वाहरि, f., "Rescue (of property stolen by armed robbers or enemies)"; वाहरि करणौ, v., "To rescue, recover (stolen property)", वाहरिं कर्तुम्, 64, 112.

वाहक, m., "A rescuer (of stolen property)", 116.

विलकुलणौ, v., "To become flushed in the face (from anger, etc.)", 131.

विसाहण, m., "Commerce, trade", विसाहणउ, व्यापार, व्यवसाय, 295

विदि, for वदि, remote dem. pron., fem. sing., 169.

वीर, m., "A brother", 44, 75, 130.

वीरहक, f., "A boast, a challenge", वीराणां सुभटानां वक्ताः खलबल-वसाया वादस्वरेण प्रकाशनम्, 118.

वेइणौ, v., "To mow, cut", 126.

वेलाहरण, m., "The sea, ocean", 63.

वेह, m. (?), "An auspicious vessel used on festive occasions", मङ्गलकलश, 153.

सङ्गार, m., "Harrowing, destruction"; सङ्गार फेरणौ, v., "To carry destruction", 127.

सङ्गोबणौ, v., "To place", 101.

मधर, adj., "Firm, stout, compact", 25, 239.

समस, f., "Concern, anxiety, consideration", लब्धा, 133.

समरवै, m., "Lightning", बीजलौ, विद्युत्ता, 119.

समा, postpos. (?), occurring in the phrase: दस मास समा "for quite ten months", 229.

समुच्चो, v., "To prepare one's self to fight, to go against the enemy", सञ्जीवावचो, 117.

सम्प्रति, ind. used as a subst., "Reality (as opposed to सप्न "a dream")", प्रत्यक्ष, 51.

सरि, (for सरिस?), adj., or postpos. (?). "Like, equal to", 34.

सरिस, postpos., "With, together with", 32, 150 201.

ससत, adj., "Unstable, oscillating (?)", स्वसत इतसतसलददस, 98.

सा, (< साड < Skt. स्वादु), m.; "Taste, enjoyment", स्वाद, 178.

साजजम, adj., "Eager, full of zeal, passion, or excitement". सोचम, 141.

सामि, f., "Desire", 183.

सारङ्ग, m., "A bow", धनुष, 67.

सादण, m., "A vehicle, conveyance. draught-animal, horse, elephant, etc.", सादण गजादणरथरूप, हाथी घोड़ा रथ आदि, 282.

साऊलि, f. (?), "A cry for help, invocation, call", कूकरव, पुकार, बूँव, 113.

साचो, m., "An astrological moment", 151.

सिरहर (< सिहर < Skt. शिखर), m., "A diadem, crest (fig.)", 10.

सिरो, m., "An ear of corn", सरडो, 125, 126.

सिल्लाड, m. (?), "The flash of the lightning", विस्फारणम्, 119.

सिल्लोमुख, m., "An arrow", बाण, 67.

सिहर, (cfr. Skt. सहिर, a mountain, L.), m., "A cloud", सहर, ऋष, 119.

सु, correl. pron., m. sing., 47, 73, 173, 194, 204; m. plur., 23, 41, 95, 104, 127, 173, 284, 292; f. sing., 6; f. plur., 26, 79, 233; सु चा, 51; सु चोचो, 1; सुजु, 19, 22, 32, 46, 94; pleonastic, 15, 39, 90, 99, 174.

सुगद, adj., "Thrashed, ground, pounded", 127.

सू, ablative postpos., 53, 61, 64, 103, 129, 152, 156, 166, 190, 290.

सुषहर, m., "A sleeping-room", मयनगद, 158.

सूँधो, m., "Scent, fragrance". सुगन्ध, 166.

सुखव, f., "A wife whose husband is living", सधवली, 217.

सोद, emphatic form of सु, q.v., 40.

सोजि, ditto, 133.

सयनालि, f., "A match-lock", 118.

सरि, f., "Desire, wish", इच्छा, 29, 77

सरिहस, m., "The sun", 27.

दख, ind., "Quickly, at once (?)", 123.

हवारं, f., "A kind of gun", 118.

हिल्लवल्हो, v., "To be scattered all around, to swarm", 105.

उबषो, v., "To blow, go off, explode", ऊविरिल्लवल्हव, 118.

ऊलरावषो, v., "To rock (a baby) in the arms", 238.

हूं, 1st pers. pron., dir. sing., 2, 51, 53, 61, 63, 65, 130.

हूं, ablative postpos. (cfr. हूं), "From", 61, 122.

हूंन, ablative postpos., "From", 259.

हूंनो, adjectival ablative postpos.; हूंनो, f. sing., 63, 91; ऊंन, m., plur., 45, 56, 72.

हेका ... हेका, adv., "On the one side . . . on the other side, here . . . there", 48.

	Rs.	As.
Dharmabindu, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Dictionary of the Kashmiri Language, Part I	15	0
Gadadhar Paddhati Kīlasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Ditto Aśrasāra, Vol. II, Fasc. 1-4	3	2
Gobhilliya Gṛhya Sūtra, Vol. I	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/- each	2	8
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	2	0
Ditto Gṛhya Sangraha	0	10
Haralata	1	14
Institutes of Vishnu (Text), Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
Kala Madhava (Text), Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Karmapralipha, Fasc. 1	1	4
Kātantra, Fasc. 1-6 @ -/12/- each	4	8
Katha Sarit Sagara (English), Fasc. 2-14 @ 1/- each	13	0
Kavi Kalpalata, Fasc. 1	0	10
Kavindravācana Samuccaya	3	8
Kiranavali, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1	14
Kurma Purana, Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5	10
*Lalita Visara (Text), Fasc. 2-6 @ -/10/- each	3	2
* Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Madana Parijāta, Fasc. 1-11 @ -/10/- each	6	11
Mahābhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10 @ -/10/- each	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	12
Maitra, or Maitrayaniya Upanishad, Fasc. 1	0	10
Manutikā Sangraha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Mārkaṇḍeya Purana (English), Fasc. 1-9 @ 1/- each	9	0
*Markaṇḍeya Purana (Text), Fasc. 4-7 @ -/10/- each	2	8
*Mīmāṃsā Bhāṣana (Text), Fasc. 9, 11-17 @ -/10/- each	5	0
Mirror of Composition (English), Fasc. 4 @ 1/- each	1	0
Mugdhabolha Vyakarana, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Nirukta (2nd edition), Vol. I, Fasc. 1-2 @ 1/4/-	2	8
*Nirukta (old edition), Vol. I, Fasc. 1, 2, 4, 5, 6; Vol. II, Fasc. 5, 6; Vol. III, Fasc. 1-6; Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	13	2
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	7	8
Nṛsiṃha Tapani of Atharva-Veda (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	11
Nyāyabindutikā, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
*Nyayavartika (Text), Fasc. 2-7 @ -/10/- each	3	12
Nyayasarah	2	0
Padumāwati, Fasc. 1-6 @ 2/- each	12	0
*Pārācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 2-8; Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	11	14
Pārācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	1	0
*Paricista Pravara (Text), Fasc. 5 @ -/10/- each	0	10
Pariksamukha Sūtram	1	0
Prabandhaśatīmanī (English), Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	12
Prākṛita-Paṇḍalam, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Prthviraja Vijaya, Fasc. 1-2	1	4
Rasarnavam, Fasc. 1-3	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1	0	10
Saddarsana-Samuccaya, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
Sadukti-karna-mṛita, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Samarācoca Kāha, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
*Samavāda Sanhita, Vol. I, Fasc. 1-4, 6-10; Vol. 2, Fasc. 2-6; Vol. 3, Fasc. 1-7; Vol. 4, Fasc. 1-6; Vol. 5, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	21	14
*Sankara Vijaya (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
*Sankhya Aphorisms of Kapila (English), Fasc. 2	1	0
*Sankhya Pravachana Bhaṣya, Fasc. 2	0	10
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Siva Parināhya, Fasc. 1-2	1	4
Six Buddhist Nyaya Tracts	0	10
Smṛiti Prakasha, Fasc. 1	0	10
Brāhṁa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Śrauta Sūtra of Latyayana (Text), Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5	10
Sri Surisarvasvam, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Suśrūta Saṁhitā (English), Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Sundaranandam Kavyam	1	0
Suryya Siddhanta, Fasc. 2 @ 1/4 -	1	4
Syainika Sastra	1	0
*Taittiriya Saṁhitā		

*Taittiriya Aranyaka of Black Yajur Veda (Text), Fasc. 5-11 @ -/10/-	14	12
each		6
*Taittiriya Brahmana (Text), Fasc. 3-23 @ -/10/- each	13	12
Taittiriya Pratishakhiya (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Tandya Brahmana (Text), Fasc. 13-18 @ -/10/- each	3	12
Tantra Vartika (English), Fasc. 1-15 @ -1/4	18	12
*Tattva Cintamani, Vol. I, Fasc. 2-9; Vol. II, Fasc. 4-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ -/10/- each	21	14
Tattva Cintamani Dīdhiti Prakas, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Tattva Cintamani Dīdhiti Vivṛiti, Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1 @ -/10/- each	7	8
*Tattvarthadhigama Sūtram, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
Tirthacintamani, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	3	8
Triśāṇḍa-Mandanam, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8	12
*Uttara Naiṣadha (Text), Fasc. 6-12 @ -/10/- each	4	6
Uyśagadasho (Text and English), Fasc. 1-6 @ 1/-	6	0
Vajjalaggam, Fasc. 1	0	16
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ -/10/-	0	10
*Varaha Purana (Text), Fasc. 2-14 @ -/10/- each	8	2
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ 1/10/-	3	12
Vayu Purana (Text), Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	8	2
*Vedānta Sūtras (Text), Fasc. 7-13 @ -/10/- each	4	6
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 2 @ -/10/-	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5 @ 1/4/-	5	0
Ditto Vol. III, Fasc. 1	0	10
Vishahitam, Fasc. 1	0	10
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ 1/10/- each	4	6
Vṛhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/-	3	12
*Vṛhannarāḍīya Purana (Text), Fasc. 3-6 @ -/10/- each	2	8
Yogaśāstra, Fasc. 1-5	5	10
*Yoga Sūtra of Patañjali (Text and English), Fasc. 3-5 @ 1/- each	4	0

Rajasthan Series.

A Descriptive Catalogue of Bardic and Historical Manuscripts.		
Sect. i: Prose Chronicles. Part i: Jodhpur State. Fasc. 1	1	0
Sect. i: Prose Chronicles. Part ii: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Sect. ii: Bardic Poetry. Part i: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Vacanikā Rāthōra Rātana Singhajī ri Mahesadāsōta ri Khiriya Jagā ri kahī. Part i: Dīngala Text with Notes and Glossary	1	8

Tibetan Series.

Amarakosa, Fasc. 1-2	4	0
Amartika Kamdhenuh	1	0
Buddhastotra-saṅgraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kṛtsarsaga, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Nyayabindu (A Bilingual Index)	1	0
Nyayabindu of Dharmakīrti, Fasc. 1-2	2	0
Pag-Sam Shi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Prājña Pradīpāh	1	0
Rtogs brjod dpag akhri Siñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-11; Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	22	0
Shen-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/- each	14	0
Timed-Kua-Din	1	0

Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-34 @ 1/- each	34	0
Ditto ditto (Palm-leaf and selected paper MSS.) @ 3/- each	6	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra	5	0
Report on the Search of Sanskrit MSS., 1895-1900, 1901-1905, and 1906-1911 @ 7/- each	1	8
N.B.—All Cheques, Money Orders, etc., must be made payable to the Treasurer, Asiatic Society, only.		

21067

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL LIBRARY

Author *Tessitori, L.P. ed.*

Title *Veli Krishna Rukamani - - - n'kabi.*

Call No. *21067*

Date of Issue

Issued to

Date of Return

Library of the
ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
Call No. *21067*
Accession No. *21067*